Į LAISVĘ

BALANDIS
1973

ŠIAME NUMERYJE

Antanas Maceina
TAUTOS PAKAITALAS AR PAPILDAS?

Stasys Žymantas
DIDŽIOJI PASIPRIEŠINIMO DRAMA

Jonas Jurašas
TAS KELIAS — NE MAN

TRYS SUVAŽIAVIMAI

"Į Laisvę" vedamieji
PASIKĖSINIMAI Į BENDRUOMENĘ
SPRAGŲ UŽTAISYMAS

ŽVILGSNIAI Į ĮVYKIUS
IR SPAUDĄ

NR. 57 (94)

Lietuvių Fronto Bičiulių
Vyr. Taryba
6441 So. Washtenaw Ave.
Chicago, Ill. 60629

Dr. Kazys Ambrozaitis, Chesterton, Indiana

Dr. Zigmas Brinkis, Los Angeles, Calif.

Dr. Petras Kisielius, Cicero, Illinois

Dr. Antanas Klimas, Rochester, New York

Aleksas Kulnys, Rolling Hills Estates, California

Pilypas Narutis, Chicago, Illinois

Dr. Antanas Razma, Joliet, Illinois

Antanas Sabalis, Woodhaven, New York

Leonardas Valiukas, Los Angeles, California

Lietuvių Fronto Bičiulių vyr. tarybai taip pat priklauso LFB kraštų pirmininkai ir "Į Laisvę" redaktorius

Europos Lietuvių Fronto Bičiulių Valdyba

Dr. Kajetonas J. Čeginskas (Švedija), sekretorius

Jurgis Barasas (Vokietija), iždininkas

Alina Grinienė (Vokietija), biuletenio redaktorė

Kun. Bronius Liubinas (Vokietija), ELI vedėjas

J. A. V. ir Kanados Lietuvių Fronto Bičiulių Centro Valdyba

Leonardas Valiukas, pirmininkas
Post Office Box 75893
Los Angeles, California 90075

Žibutė Brinkienė, vicepirmininkė

Laima Kulnienė, vicepirmininkė

Edmundas Arbas, vicepirmininkas

Balys Graužinis, vicepirmininkas

P. Algis Raulinaitis, iždininkas

Jonas Prakapas, sekretorius

Rankraščiai, nuotraukos ir knygos siunčiamos redaktoriaus adresu:
Post Office Box 34461
Los Angeles, Calif. 90034

Metinė "Į Laisvę" žurnalo prenumerata Australijoje, JAV-se ir Kanadoje — 5.00 doleriai, visur kitur — 3.00 doleriai; atskiro numerio kaina — 2.00 doleriai.

Užsakymus ir prenumeratos mokestį siųsti administracijos adresu:

Mr. Aleksas Kulnys
3 Silver Eagle Road
Rolling Hills Estates, California 90274

Spaudžia TĖVŲ PRANCIŠKONŲ spaustuvė. 910 Willoughby Ave., Brooklyn, N. Y. 11221

KU biblioteka

Į LAISVĘ

POLITIKOS ŽURNALAS
1973 — BALANDIS — NR. 57 (94)

TURINYS

Skaitytojų žodis 2

Greitam susipažinimui 4

Antanas Maceina: Tautos pakaitalas ar papildas? 6

Stasys Žymantas: Didžioji pasipriešinimo drama 27

Solidarumas su tauta 49

Veiksniuose ir veikloje 55

Spauda, radijas, knygos 74

"Į Laisvę" vedamieji 79

"Į LAISVĘ" — lietuvių politikos žurnalas.
Leidžia Lietuvių Fronto Bičiuliai.

"Į LAISVĘ" (TOWARD FREEDOM), Lithuanian magazine of politics, published three times a year by the **Friends of the Lithuanian Front.**

Juozas Kojelis, Redaktorius/Editor
Post Office Box 34461
Los Angeles, California 90034

Aleksas Kulnys, Administratorius/Circulation Manager
3 Silver Eagle Road
Rolling Hills Estates, California 90274

Straipsniai, autoriaus pasirašyti pavarde, slapyvardžiu ar inicialais, nebūtinai reiškia ir redakcijos nuomonę.

VLIK-as ir V. Alseika

Anot komunistinės "Tiesos", V. Alseika savo pasilikimo Lietuvoj mintį jau pradėjęs puoselėti nuo 1970, nuo apsilankymo tėvynėje.

V. Alseikos atvejis mums aiškiai parodo, kad asmenys VLIK-an nėra tinkamai parenkami. Drauge darosi neaišku, kiek metų VLIK-as yra infiltruotas komunistų šnipų. VLIK-o vadovybė Alseikos reikalu turėtų padaryti pilną, viešą paaiškinimą. Be to, savaime paaiškėja, kad VLIK-o struktūra nebeatitinka išeivijos nuotaikų ir diferenciacijos. VLIK-as turėtų būti perstruktūruotas tokiais pagrindais, kurie atkreiptų didesnį dėmesį į šiandien politiškai nefrakcionuotą, labiau vieningą visų pasaulio lietuvių Lietuvai laisvės *troškimą.*

Vladas Venckus
Venezuela

Redakcijos pastaba: *Vladas Venckus yra VLIK-o įgaliotinis Venezueloje.*

"Į Laisvę" vertina

Jūsų redaguojamą žurnalą labai vertinu.

Juozas Eretas
Šveicarija

Puikus "Į Laisvę" žurnalas telkia daug aktualios medžiagos.

N. Tautvilas
Washington, D. C.

Nevertina

Kaip nukentėjęs už bereikalingą puolimą "Laisvėje" po 1971 metų spaudos ir radijo dienų suvažiavimo, galiu tik tiek pasakyti, jog negražu pulti asmenį, prirašyti visokių prasimanytų, išgalvotų dalykų. Šiame aprašyme yra tik tiek tiesos, kad aš dariau pranešimą apie Spaudos ir Informacijos Centro reikalingumą, o visa kita yra redaktoriaus išgalvotas, melagingas ir neteisingas svaičiojimas.

Vyt. Kas.
Chicago, Ill.

Kas pranašesnis?

"Į Laisvę" rašinyje "Bendradarbiavimas ir laisvė" (nr. 56 - 93) minimas J. Keliuočio pasisakymas pirmiausia buvo išspausdintas rusų kalba laikraštyje "Literaturnaja Gazeta". Jame Keliuotis išskaičiuoja tūkstančius specialistų, kuriuos išleidusios "Tarybų Lietuvos aukštosios mokyklos". Keliuotis prideda, kad "visa tai pasiekta socializmo kūrimo metais, padedant broliškoms tautoms". Keliuotis buvo ir liko išmintingas žmogus, nors ir ilgus metus buvo ištremtas į "brolišką tautas" Sibire. Visai aišku, kad tokį straipsnį parašė okupantų įsakytas. Tačiau vistiek verta jam priminti, kad be socializmo ir be "brolišką respublikų" pagalbos pabėgėlių jaunoji karta beveik visuotinai yra pasiekusi kvalifikuotų specialybių ir aukštųjų profesijų. Fabrikams darbininkų ta karta visai nebedavė. Jei Keliuočiui įsakyta logika tuos laimėjimus priskirsime kapitalizmui, tai kapitalizmas vistiek keleriopai būtų pranašesnis už socializmą.

J. G.
Chicago, Ill.

Toliau tuo pačiu keliu

Žurnalas turinio atžvilgiu įvairus ir įdomus. Norėčiau, kad Jūs ir toliau eitumėte tuo keliu, kurį pasirinkote.

Petras Matekūnas
Richmond Hill, N. Y.

"Darbininkas" apie "Į Laisvę"

Žurnalas rūpestingai vertina įvykius Lietuvoje, o taip pat išeivijos veiklą laisvinimo kelyje. Vertina pagal rezistencinės kovos dvasią. Rodo rezistenciją oportunistinėm mintim, kapituliacinėm, kurios norėtų atsisakyti nuo aktyvaus laisvės siekimo. Vietoj oportunizmo žurnalas teigia idealizmą ir principingumą, kuris pozityviai vertina aukas kovoje dėl laisvės, teigia realizmą, kuris reikalauja veikloje ne žodžių, bet konkrečių darbų. Tuo pačiu blaiviu realizmu žiūri ir į santykius tarp išeivijos ir Lietuvos. Tur būt, dėl to žurnalas daugiau

pizityvios veiklos mato L. Bendruomenėje, iš dalies Vlike, mažiausiai šio meto Altoje, kurios pozityvų vaidmenį šiuo metu beveik nurašo į pasyvą.

"Darbininkas"
1973.II.23

"Draugas" vertina 56 (93) numerį

Ryšium su praėjusiu jaunimo kongresu straipsnio autorius (Kęstutis Kazimieras Girnius) padaro keletą labai blaivių įžvalgų į keliamos problemos gilumą, nekeldamas per didelio entuziazmo, o daugiau net ir visai pagrįsto susirūpinimo aplamai išeivijos ir specialiai čia bręstančio jaunimo lietuviškąja ateitimi . . .

Kai šiandien kai kurių žmonių lūpose ir kai kurios spaudos puslapiuose frontininko vardas tariamas keiksmažodine prasme, labai pagirtina, kad redakcija neatsiliepia tuo pačiu. Objektyvus ir šaltas ramumas, problemas svarstant, yra skaitytoją laimintis šio žurnalo krypties ir formos pagrindas.

"Draugas", kultūrinis priedas
1973.I.20

Vertina ir "Naujienos"

Paskutiniame praeitų metų "Į Laisvę" numeryje Kojelis įdėjo Kęstučio Kazimiero Girniaus straipsnį "Išeivijos ateitis jaunimo perspektyvoje". Tai buvo pats svarbiausias gruodžio mėnesio "Į Laisvę" rašinys. Tame numeryje yra kelių įtakingų frontininkų darbai. Ten rašo Aloyzas Baronas, Mykolas Naujokaitis, Antanas Gintaras Razma ir kitos fronto žvaigždės.

"Naujienų" vedamasis
1973.III.2

Su straipsniais nesutikti

Žurnalas, su kurio straipsniais visi sutinka, yra nuobodus žurnalas.

Antanas Maceina
Vokietija

Reikėjo pastabos

"Į Laisvę" nr. 56 (93) patalpintame Kęstučio Girniaus straipsnyje "Išeivijos ateitis jaunimo perspektyvoje" šalia įdomių ir naujų minčių, mano nuomone, yra ir tokių, kurios nesiderina su pagrindine žurnalo linija, ypačiai kas liečia išeivijos tikslų vertinimą. Redakcija prie šio straipsnio turėjo pridėti savo pastabą.

Balys Graužinis
Los Angeles, Calif.

Redakcijos pastaba. *Pirmame žurnalo puslapyje yra įrašyta bendrinė pastaba, kuri taikoma visiems straipsniams: "Straipsniai, autoriaus pasirašyti pavarde, slapyvardžiu ar inicialais, nebūtinai reiškia ir redakcijos nuomonę".*

Ar ne prieš save?

Nepritariu Kęstučio Girniaus straipsnio ("Išeivijos ateitis jaunimo perspektyvoje", "Į Laisvę" nr. 56 (93) — Red.) spausdinimui. Jo teigimai, kad "politiniai tikslai nerealūs", kad "Lietuvos išlaisvinimą net negalime laikyti vienu iš mūsų tikslų", esmiškai priešingi "Į Laisvę" siekiams. Juk "Į Laisvę" yra "politikos žurnalas", kuris "siekia padėti Lietuvai atgauti laisvę", kaip kartą savo vedamajame yra pasisakęs. Ar neinate patys prieš save?

P. Ž.
Chicago, Ill.

Redakcijos pastaba. *Ačiū, kad nesutinkate, nes kitaip nė laiško nebūtumėte parašęs. Tačiau frazės, išimtos iš konteksto, ne visada tiksliai nusako autoriaus mintį. Iš antros pusės, ir redakcija ne su visų bendradarbių visomis mintimis sutinka, tačiau jų nekopiuruoja, nes nesijaučia turinti tiesos monopolio. Laisvą žodį žurnalas praktikuoja, o ne reklamuoja.*

Tegu Viešpats atleidžia

"Į Laisvę" gerai redaguojama. Daug kas ja domisi. Tik man vis knieti, kad kuo daugiau kelti šunybes maskvėnų - rusų - okupantų, o savieji . . . tegu jiems Viešpats atleidžia.

Antanas K.
Rochester, N. Y.

Kaip pasikalbėjime

Mano "Akiračių" oponentas Leonardas Dambriūnas, apvažinėjęs "tarybinę" Lietuvą, daro tokius teigimus: Lietu-

GREITAM SUSIPAŽINIMUI

su laisvinimo veiksnių konkrečiais darbais

Diplomatinė Tarnyba

• *Min. Stasys Lozoraitis, Lietuvos diplomatijos šefas, parašė raštą JT gen. sekretoriui, primindamas Sovietų Sąjungos įvykdytą agresiją prieš Lietuvą ir jos sulaužytas tarptautinės teisės sutartis.*

---

voj rusų nuošimtis didelis ir vis didėja, rusai lietuvių tautą naikina prisidengę kova su buržuaziniu nacionalizmu,"Lietuvos sostinės" centriniame pašte lietuviškai susikalbėti negalima ir t.t. Visa tai, beveik žodis į žodį, randame pasikalbėjime su "sovietinamu Lietuvos žmogumi", atspausdintu "Į. Laisvę" 1972 metų balandžio numeryje. Dėl neleidimo atvykusiems užsienio lietuviams išvykti iš Vilniaus raudonas generolas Karvelis Dambriūnui Vilniuje ne ką kita atsakė, kaip "sovietinamas žmogus" prieš porą metų "Į L." bendradarbiui Amerikoje: padėtis gerės. Iš tikro Dambriūnas teisus pirmaisiais savo straipsnio sakiniais: "Daug lietuvių iš Amerikos yra lankęsi Lietuvoje ir aprašinėję savo įspūdžius, ir daug tokių aprašinėjimų esame skaitę. Tačiau nedaug ką jie pasako naujo".

Daug naujo tame pačiame žurnale pasako kitas mano oponentas — L. D. Jis mane pakelia į profesorius (nors ir blogus) ir suteikia daktaro laipsnį. Ačiū. Neužsitarnavau. Tačiau užbaigus dialogą, savo oponentui noriu paspausti ranką ir padėkoti už ištartus žodžius: "Visi gimnazistai žino, kad visus įsakymus visoms sritims Lietuvon atsiunčia Maskva. Lietuviams belieka tik vykdyti". Gaila, kad to ne visada žino tų žodžių autorius ir jo naujosios tvirtovės komendantai. Korsakas tuos Maskvos įsakymus nuolankiai, gal ir nenorom, vykdo dabar, bet su džiaugsmu vykdė nepriklausomoje Lietuvoje ir pirmosios bolševikų okupacijos metu.

M. L.
J. A. V.

Kas gavo premijas?

Rašytojas A. Baronas praėjusiame "Į Laisvę" numeryje aptarė 1971 metų literatūros premijoms pristatytus okup. Lietuvoje literatūros kūrinius. Dėl kažkokių priežasčių (dėl Barono straipsnio?) 1971 m. premijos nebuvo paskirtos, o paskelbti 1972 metų premijų laimėtojai. Tik į šį sąrašą kažkaip pateko Barono straipsnyje aptarta K. Sajos knyga vaikams "Ei, slėpkitės". Kiti premijų laimėtojai: V. Žilinskaitė už propagandinį "Mano neapykanta stipresnė", A. Churginas už vertimus; kompozitoriai — J. Karosas ir V. Barkauskas, dailininkai — D. Tarabildienė ir S. Ušinskas.

A. L.
Chicago, Ill.

"Į Laisvę" redakcija laukia skaitytojų pasisakymų žurnale keliamomis problemomis. Įdomesni laiškai bus skelbiami. Tačiau redakcijai turi būti žinomas laiško autoriaus vardas, pavardė ir adresas. Spausdinant gali būti naudojamas ir slapyvardis. Anoniminių autorių laiškai, nežiūrint jų vertės, nebus spausdinami.

Laiškus redakcijai siųsti šiuo adresu: "Į Laisvę", Post Office Box 34461 Los Angeles, California 90034.

Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas

• *Paruoštas memorandumas "Lietuva ir Europos saugumo ir bendradarbiavimo konferencija" ir išsiuntinėtas JAV ir kitoms Vakarų valstybių vyriausybėms, būsimoms konferencijos dalyvėms.*

• *Išleistas dokumentų rinkinys "USSR — Germany Aggression Against Lithuania".*

• *Pirmininkas dr. K. Valiūnas, dalyvaudamas p. Nixonienės priėmime Baltuosiuose rūmuose, Lietuvos klausimu kalbėjosi su pačiu prezidentu.*

JAV Lietuvių Bendruomenė

• *LB atstovai lankėsi Valstybės departamente atkreipti dėmesiui į valdžios leidžiamus žemėlapius, kuriuose be paaiškinimų Baltijos valstybės atžymimos kaip Sovietų Sąjungos dalis. Įteiktas memorandumas. Gautas užtikrinimas, kad ateityje to nebūsią.*

• *Ryšium su JAV paskirto konsulo Leningradan Culver Gleysteen 1972.VII.22 - 23 Vilniuje lankymusi, LB atstovai lankėsi Valstybės departamente ir įteikė Valstybės sekretoriui adresuotą memorandumą, kuriuo JAV vyriausybė prašoma patvirtinti okupacijos nepripažinimo patvirtinimą.*

Prievarta įvykdyto Lietuvos inkorporavimo į Sovietų Sąjungą nepripažinimo patvirtinimas gautas.

• *LB atstovai lankėsi Valstybės departamente atkreipti dėmesiui, kad San Francisco simfoninio orkestro maršrutan Sovietų Sąjungoje įtrauktas ir Vilnius. Gautas užtikrinimas, kad Valsybės dept. komunikatuose, informuojant apie koncertus, Vilnius nebus suplaktas su sovietų miestais ir bus išryškinta specifinė Lietuvos padėtis.*

• *LB delegacija lankė Apaštališkojo Sosto delegatą Washingtone vyskupą L. Raimondi. Įteiktas memorandumas, kuriame Šv. Sostas prašomas imtis akcijos persekiojamiems Lietuvos tikintiesiems padėti. Delegatas memorandumą pažadėjo persiųsti Romon.*

• *Išleistas "The Violations of Human Rights in Soviet Occupied Lithuania, a Report for 1972" leidinys.*

Pavergtųjų Europos Tautų Seimas

• *Kreipėsi į II Pasaulinio karo aliantus ir JT, prašydamas daryti spaudimą į Sovietų Sąjungą netrukdyti Lietuvos suvereninių teisių atstatymo.*

TAUTOS PAKAITALAS AR PAPILDAS?

Tremties prasmės beieškant

ANTANAS MACEINA

1. Susirūpinimas išeivijos prasme

Mūsasis jaunimas yra susirūpinęs lietuviškosios išeivijos gyvenimo prasme. [1] Tai suprantama ir kartu džiugu. *Suprantama,* nes šis jaunimas atsidūrė svetur ne savo valios apsisprendimu: jis buvo arba tėvo išsigabentas, arba yra jau gimęs svečioje žemėje; todėl jo sąmonės santykis tiek su Lietuva, tiek su gyvenamuoju kraštu yra visiškai kitoks, negu jo tėvų. *Džiugu,* nes jaunimas nenori senesniųjų išeivijai teiktos prasmės priimti kaip savaime suprantamos, o ieško savosios sampratos: lietuviškajame jaunime jausti gemančią *savą* tremties gyvenimo filosofiją, kuri turinti apspręsti tolimesnį jo kelią. Senesnioji karta, būdama pabėgėlė tikra šio žodžio prasme, pergyveno tremtį *kaip pasiruošimą grįžti atgal.* Jaunesnioji karta, nebūdama pabėgėlė, teisėtai suabejoja šia tremties samprata, nes jai grįžimas atrodo ne tik netikras laiko atžvilgiu, bet net ir netikslus reikalo atžvilgiu: "Jaunajai kartai, gimusiai išeivijoje, grįžimas būtų tiek pat skaudus, kaip ir pirmiesiems išeiviams, paliekant tėvynę" (V. Bartusevičius, p. 325). Tai giliaprasmė pastaba, į kurią mes lig šiol nesame atkreipę pakankamai dėmesio. *Tremtinio vaikas juk nebėra tremtinys.* Grąžinti jį į jo tėvų šalį reikštų kaip tik paversti jį tremtiniu, vadinasi, išrauti jį iš gimtosios jo aplinkos ir persodinti jį į jam svetimą aplinką, tegu ši aplinka ir vadintųsi jo tėvų šalimi, kurioje tačiau "pritapimas būtų labai sunkus" (V. Bartusevičius, t. p.).

Štai kodėl jaunimas ir nelaiko senųjų puoselėjamos minties grįžti atgal išeivijos gyvenimo prasme. Priešingai, "nuolatinės kalbos apie grįžimą ir apie darbus tėvynėje atitraukia išeivius nuo tikrųjų jų kaip išeivių tikslų ir nukreipia dėmesį į kalbas apie darbus, kurių jiems tikriausiai niekad neteks atlikti" (V. Bartusevičius, t. p.). Jaunimas mėgina todėl svarstyti "išeivijos ateitį jaunimo perspektyvoje" (K. K. Girnius, p. 4) ir priekaištauja, esą "išeivijos tikslas permažai mūsų visuomenėje diskutuojamas, lyg jis būtų visiems aiškus ir savaime suprantamas" (K. K.

Girnius, t. p.). Jis yra, be abejo, buvęs savaime suprantamas pabėgėliam tikra prasme. Tačiau tiem, kurių sąmonėje apsisprendimo bėgti bei grįžti nėra, šis išeivijos tikslas iš tikro nebėra savaime suprantamas ir todėl turi būti iš naujo permąstomas. Nes "jei negalvojame apie išeivijos prasmę ir uždavinius, tai kaip galime ruoštis ateičiai" (K. K. Girnius, t. p.). O kadangi ši ateitis visu svoriu kaip tik ir gula ant dabartinio jaunimo pečių, užtat jis dabar ir stengiasi spręsti savosios išeivijos mįslę. Šia prasme, atrodo, mūsasis jaunimas sutaria.

Priekaištas vyresniesiem, esą "pirmieji išeiviai nepajėgė savo galvosenos ir vertybių sistemos pritaikyti prie pakitusių sąlygų" (V. Bartusevičius, p. 321), yra šūvis pro šalį: *ne pirmieji išeiviai turi taikyti savo galvoseną bei vertybių sistemą, o 'antrieji' ir 'tretieji', vadinasi, jų vaikai ir vaikų vaikai.* Kaip negalima svetur gimusio ir subrendusio žmogaus grąžinti į jo tėvų šalį, nepadarant jo tremtiniu, taip lygiai negalima tėvynėje gimusio ir brendusio žmogaus, pabėgusio svetur, padaryti čiabuviu. Yra visiškai normalu, kad "pirmieji išeiviai" atkuria svetimame krašte senus pirminio savo gyvenimo pavidalus ir pradeda "vesti gyvenimą, lyg būtų savame krašte" (V. Bartusevičius, t. p.). Bet taip pat yra normalu, kad pirmųjų išeivių vaikai ir vaikų vaikai kuria naujų gyvenimo pavidalų ir pradeda vesti gyvenimą, lyg būtų savame krašte, nes jų gyvenamasis kraštas jiem iš tikro ir yra *savas* kraštas, kaip pirmiesiem išeiviam jis buvo ir lieka *svetimas* kraštas Į šį skirtumą mūsų jaunimas turėtų atkreipti atidaus dėmesio ir todėl nuo vyresniųjų nei skirtis, nei į juos dairytis. Nes *tremtinys negali turėti naujos tėvynės.* Tai priešinga žmogaus prigimčiai. Kun. Pr. Gaida yra teisingai pastebėjęs, kad "buvimas tėvynėje yra buvimas prie savo pradžios". [2] Ir ši pradžia yra nuolatinė: ji apima visų žmogų su jo kūnu ir siela. Jeigu tad šį buvimą prie savo pradžios prarandame, kokiu būdu galėtume jį susikurti svetimame krašte? Visos pastangos laikyti kraštą, kuriame nesame gimę bei augę, sava tėvyne yra paties savęs apgaudinėjimas, padaręs iš žmogaus kažkokį keistą padarą, keistai pergyvenamą net ir tų žmonių, kurių kraštą jis savo tėvyne vadina. Argi nejuokingai skambėdavo žodžiai tų svetimšalių, kurie, apsigyvenę Lietuvoje ir priėmę jos pilietybę, sakydavo: "Mes lietuviai?" Taip lygiai keistai skamba lietuviškosiose lūpose "mes amerikiečiai", "mes kanadiečiai", "mes prancūzai", "mes vokiečiai"... Šios keistenybės senesnioji karta vengė, ir jaunimas neprivalo jos už tai barti. Jis turėtų bartis, jei būtų buvę kitaip.

Kiek suprantama bei džiugi yra

jaunimo pastanga ieškoti savos lietuviškajai išeivijai prasmės, tiek labai neaiškus lieka šio ieškojimo laukas: *kur šią prasmę rasti?* A. Saulaitis norėtų ją regėti jaunimo *bendruomenėjime*. Pastebėjęs, kad "esminė prasmė yra tautinė gyvybė" (p. 313), jis teigia, esą "prasmė atsiranda pačiame gyvenime, pačiuose pergyvenimuose"; tai esąs "lėtas, ilgalaikis procesas" (p. 314). Nerasdamas tautiškumo "kalboje, ar spalvoje, ar proseneliuose, ar valgiuose, ar papročiuose, ar grybuose, ar berželiuose" (t. p.), Saulaitis perkelia jį į *sutarimą:* "Gražiausiai atstovausime Lietuvai savitarpio vienybės nuojauta net ir pasąmonėje, negu vien tik tautiniais rūbais ar dainomis bei šokiais. Man daugiau pasako vieno lituanistinės mokyklos mokytojo malonus žodis apie kitą mokytoją, negu istorija ar geografija, kurią per pamoką dėsto" (p. 315). Čia aiškiai jausti, kad kalba ne kultūrininkas, o *sielovadis*, kuriam vidinis žmogaus nusiteikimas yra reikšmingesnis, negu objektyvinė kūryba bei jos laimėjimai. [3] Jis jų neneigia, tačiau jų kūrime ir neregi išeivijos prasmės. Geras vieno lietuvio žodis apie kitą lietuvį jam daugiau pasako, negu Lietuvos istorija ar geografija.

A. Saulaičio priešingybė yra K. K. Girnius. Jis labai aiškiai bei įtaigiai pabrėžia: "Kultūros ugdymas pasidaro mūsų svarbiausias uždavinys", nes "kultūros ugdymas kaip tik ir yra vienas pasipriešinimo būdas, kurį mes čia išeivijoje galime geriau atsiekti, negu pasilikusieji krašte" (p. 6). Grįžimo mintis Girniui anaiptol nėra svetima, tačiau jis grįžimą supranta ne žmonių, o *kūrinių* atžvilgiu: "Anksčiau ar vėliau mūsų išeivijoje sukurti literatūriniai ir meniniai darbai sugrįš į tautą" (t. p.), o "kai grįš šitie darbai į lietuvių tautos kultūrinį lobyną, tai jie ir įprasmins mūsų išbėgimą" (p. 7). Štai kodėl K. K. Girnius ir ragina jaunimą susidomėti kultūrine kūryba, pralenkusia liaudinės kultūros tarpsnį: "Jei jaunimas domėsis aukštesne lietuviška kultūra, tai jis savaime išmoks ir dainų, ir šokių bei kitų papročių" (t. p.). Tačiau šiai aukštesnei kultūrai pasiekti reikia, kad lituanistinis švietimas neužsibaigtų per anksti (plg. p. 9), kad jaunimas pamėgtų "skaityti rimtesnius veikalus negu 'Meškiukas Rudnosiukas' " (p. 8) ir kad šių veikalų visų pirma būtų (plg. p. 9). Draugystės bei vienybės K. K. Girnius iš viso nekelia. Net atrodo, kad Saulaičio peršamas bendruomenėjimas kaip tik pridengiąs tikrą padėtį, nes ryšium su praėjusiu jaunimo kongresu Girnius pastebi: "Atrodė, kad susirinkęs jaunimas nejunta, jog artėja mūsų išeivijos krizė" (p. 11); nejunta todėl, kad kaip tik ana "vienybės nuojauta" (Saulaitis, p. 315) uždeda jaunimui ružavus akinius: "Susirinko jaunimas, pakalbėjo, pašoko, padainavo ir

dabar grįžo į namus" (p. 11). Politinės veiklos K. K. Girnius taip pat nelaiko mūsų išeivijos prasme, nes Lietuvos nepriklausomybės atgavimas nėra mūsų valioje (plg. p. 5-6).

Čia K. K. Girniui pasipriešina V. Bartusevičius, teigdamas: "Kas norėtų apsiriboti vien kultūriniu veikimu, iš esmės būtų nepolitiškas ir tuo pačiu naivus žmogus. Užsidarymas tik kultūrinėje sferoje ir nekreipimas dėmesio į politikos realybę būtų klaida, kurią daug kas daro" (p. 325). [4] Tačiau Bartusevičius neneigia nė kultūrinio veikimo: "Kas norėtų, kad išeivija apsiribotų vien politiniu veikimu, tas neleistinai susiaurintų jos pasireiškimo galimybes ir tuo pakirstų pamatus, kurie remia visą išeivijos gyvenimą" (t. p.) Tačiau kas yra šie išeivijos pamatai, jis nepasako. Žodžiai, esą išeivijos jaunimas "siekia šalia modernios aplinkos su demokratine santvarka padaryti ir lietuvišką visuomenę atviresnę ir modernesnę" (p. 324), lieka be turinio. Taip pat be turinio yra ir posakis, "kad mes išeivijoje stengiamės išlikti lietuviais ne tam, kad galėtume sugrįžti į Lietuvą, bet kad čia dirbtume jos labui" (p. 325), nes niekur nepasakoma, ką ir kaip reiktų dirbti Lietuvos labui. O tolimesni sakiniai skamba net kaip prieštaravimas šiam labui: "Kaip nėra išeivijos uždavinys ruoštis grįžti tėvynėn, lygiai taip pat nėra jos tiesioginis uždavinys išlaikyti tautos gyvybę" (t. p.). Bet keleta pastraipų toliau vėl pasigirsta prieštaravimas prieštaravimui: "Išeivijos lietuvius jaunuolius jungia su Lietuva ir jos jaunimu idėja, kad lietuvių tauta turi išlikti gyva ir ateityje" (p. 326). Vadinasi, išlaikyti tautos gyvybę yra vis dėlto bendras — bent idėjine prasme — uždavinys tiek išeivijai, tiek Lietuvos žmonėm.

Ši trumputė minėtų jaunimo ieškojimų apžvalga rodo, kad jaunieji mūsų mąstytojai dar tebesigrabalioja tamsoje. Ką vienas teigia, kitas neigia (plg. Saulaitis — Bartusevičius apie tautinę gyvybę; Girnius — Bartusevičius apie politinę veiklą); kur vienas regi pagrindinį uždavinį, kitas jo ten iš viso neregi (plg. Saulaitis — Girnius apie bendruomenėjimą); ką vienas laiko pačia prasme, kitas tai vadina tik antriniu atžvilgiu (plg. Girnius — Bartusevičius apie kultūrinę kūrybą); ir t.t. Visi jie sutaria tik ryšių su Lietuva klausimu. Tačiau nė vienas šių ryšių *pobūdžio* ryškiau neapibūdina, nes nė vienas, atrodo, nejaučia šių ryšių dviveidiškumo.

Kaip šiuos jaunimo ieškojimus sutikti bei priimti? — Jais, kaip sakyta, reikia pasidžiaugti, tačiau nepalikti jų vienų. V. Bartusevičius teisingai pabrėžia, kad "jaunimas neprivalo pirmoje eilėje sekti vyresniųjų nurodytu keliu, bet budėti, kad surastų savo kelią ir uždavinius, kurie jiem vie-

niem būdingi ir kurių be jų niekas kitas atlikti negalės" (p. 322) — negalės todėl, kad vyresnieji labai greitai *tiesiog fiziškai* užleis visą išeivijos gyvenimą dabartiniam jaunimui, kuris jį ves bei tvarkys pagal savas pažiūras, prisiimdamas už tai ir istorinį atsakingumą. Ką vyresnieji čia gali ir privalo, tai *padėti* jaunimui šį "savo kelią" susirasti; padėti, pasklaidant išeivijos sąrangą, nes išeivija yra gana sudėtingas ir net painus reiškinys. Minėtas jaunimo ieškotojų grabaliojimasis tamsoje, įvairių klausimų prieštaringas sprendimas, įvairiais atžvilgiais nesutarimas kaip tik ir kyla, mano galva, todėl, kad *išeivija yra suvokiama perdaug vienalytiškai*, pamirštant, kad vienas lietuvis išeivis dar anaiptol nėra toks pat, kaip ir kitas lietuvis išeivis. Lietuvybė yra grynai formalinė jungtis, kuri išeivijos vienybės nekuria, kadangi šioje išeivijoje esama didžiai daugingos sąmonės.

Šio straipsnio uždavinys tad ir yra atskleisti mūsų jauniesiems ieškotojams aną daugingą išeivijos sąmonę. Jos šviesoje gal paaiškės tada ir daugelis klausimų, kurie dabar jaunimo perdaug vienalytiškai keliami, ir daugelis uždavinių, kurie dabar perdaug visiem taikomi. Būdamas jau besibaigiančios kartos atstovas ir pripažindamas jaunimui ne tik teisę, bet ir pareigą perimti iš vyresniųjų tolimesnį išeivijos likimą, [5] norėčiau šiuo straipsniu ne mokyti, o tik rodyti; ne kritikuoti, o tik susimąstyti; ne gailauti, o padrąsinti, kad pradėtas išeivijos prasmės ieškojimas virstų tikra *išeivine būsena*, atsakinga tiek prieš asmeninę sąžinę, tiek prieš istorinį — jeigu jau ne pasaulio, tai bent tautos teismą, pasak giliaprasmių Fr. Schillerio žodžių: "Die Weltgeschichte ist das Weltgericht". Prisitaikant mum patiem, galima būtų šiuos žodžius išversti: *išeivijos istorija yra išeivijos teismas.*

2. *Išeivijos rūšys ir jų sąmonė*

Esama trijų išeivijos rūšių: kolonistų, duoneliautojų ir pabėgėlių. Visi jie *palieka* savo kraštą, tačiau kiekvienas iš jų esti vedamas vis kitokių paskatų. Todėl skirtinga yra tiek jų sąmonė, tiek ir išeivinio jų gyvenimo prasmė.

Kolonistai vyksta svetur ieškotų naujos erdvės bei naujos galios savai tautai. Atradus Ameriką, šios rūšies išeivija buvo labai gausi: portugalai, ispanai, prancūzai, anglai švaistyte švaistėsi pustuščiame žemyne, kurdami savų valstybių atšakas. Tas pat vėliau buvo su Pietų Afrika, patraukusia savęspi olandus. Tų pačių apraiškų regime ir neviename Azijos užkampyje. Tas pat atsitiko ir su Australija. Kolonijinis Europos tautų tarpsnis yra buvęs gana ilgas ir gana platus. Jis truko maždaug penketą šimtų metų ir apėmė visus naujuosius bei senuosius žemynus.

Kolonistų *likimas* yra vienodas. Iš sykio jie pergyvena save kaip tautos bei valstybės pratęsimą naujoje erdvėje, todėl palaiko labai ankštus santykius su tėvyne bei jos valdžia. Jų grindžiami miestai, kaimai, sodybos dažniausiai esti pavadinami tais pačiais vardais, kaip ir tėvynėje, prijungiant žodelį 'naujasis', kuriuo išreiškiami ir tęstinumas, ir ryžto dvasia. Vėliau betgi, kolonijom augant skaičiumi, stiprėjant medžiagiškai bei kultūriškai, kolonistų sąmonė ima kisti. Jie pradeda jaustis ne tik gyveną 'naujosiose' sodybose, bet ir esą 'naujieji' žmonės. Todėl jie glaudžiasi vis ankščiau tarp savęs ir skiriasi vis labiau nuo savų tautų, kol galop visiškai nuo jų atkrinta — nesykį net karinėmi priemonėmis. Visas Amerikos žemynas yra minėto vyksmo pasėkmė. Visos jo tautos bei velstybės yra kolonistų — atkritėlių sąmonės padaras.

Ir tai yra neišvengiama, nes tautą ne tik kuria, bet ir išlaiko visų pirma *istorinis likimas*. Prieš daugelį metų man yra tekę šitaip apibrėžti istorinį likimą: "Istorinis likimas yra vienodi ir bendrai pergyventi kultūriniai tautos žygiai". [6] Vienodumas ir bendras pergyvenimas yra esminės istorinio likimo savybės. Jeigu viena tautos dalis pergyvena vienokį istorinį likimą, o kita dalis — kitokį, tokiu atveju susidaro *dvi* tautos. Atsiradęs kultūrinių žygių skirtingumas ir tautą skelia į skirtingas dalis — pagal tai, kiek esti *žymiai* skirtingų kultūrinių linkmių. Tai šiandien aiškiai matyti vokiečių istorijoje, kuri padalino Vokietiją į dvi dalis, jau visiškai sąmoningai tolstančias viena nuo kitos: komunistinė Rytų Vokietija nenori turėti nieko bendro su demokratine Vakarų Vokietija. Net pats 'nacijos (Nation)' žodis yra jos neigiamas kaip jungtis. Ir priešingai, vienodas bei bendrai pergyventas istorinis likimas jungia į tautą net savyje ir labai skirtingas gentis, kaip tai yra atsitikę su šveicarais, susidedančiais iš italų, prancūzų ir germanų. Šio pobūdžio istorinis likimas išlaiko net visame pasaulyje išsibarsčiusią tautą, kaip tai yra įvykę su žydais.

Betgi kolonistų istorinis likimas nesti nei vienodas su jų tėvynės likimu, nei bendrai su ja pergyvenamas. Atsidūrę svetur, susidūrę su svetimomis tautomis bei kultūromis, įsikūrę svetimoje aplinkoje, kolonistai pamažu išvysto savą istorinį likimą. O būdami erdve nutolę nuo tėvynės, jie nebeįstengia bendrai pergyventi to, kas vyksta jų tautose bei valstybėse. Ir štai, šis vispusiškas kitoniškumas kaip tik ir paverčia kolonistus *nauja* tauta. Užuot ir toliau buvę tautos atstovai naujoje erdvėje, kolonistai pasidaro *naujos tautos* pradininkais. Kolonijiniu pavidalu tauta niekados nesiduoda pratęsiama ar pakeičiama. Kolonistai virsta naujakuriais arba nausėdomis. O jeigu

kur nors jie to nepajėgia, jeigu jie svetimą kraštą ne kolonizuoja, o tik išnaudoja, kaip tai yra buvę Šiaurės Afrikoje ir visoje Azijoje, tai atbudusi išnaudojamųjų tautų sąmonė sunaikina galų gale visą kolonijinį vyksmą, kaip tai atsitiko po II Pasaulinio Karo su prancūzų ir anglų afrikinėmis bei azijinėmis kolonijomis. Kolonisto likimas tad yra: arba sukurti naują tautą bei valstybę, arba grįžti namo kaip išvarytajam. Amerikos žemyne kolonistai nuėjo pirmuoju keliu, Šiaurės Afrikoje ir Azijoje — antruoju. Niekur betgi jie savos tautos *pakaitalu* netapo.

Duoneliautojai, kaip jau rodo pats vardas, vyksta svetur ieškotų duonos plačiausia šio žodžio prasme. Jie vyksta todėl, kad šios duonos jų tėvynė jiem teikia permaža. Tai suprantama ir kartais net būtina. Tačiau ieškoti sau duonos yra visai kas kita, negu ieškoti tautai naujos erdvės, naujos galios, naujos garbės. Nuosekliai tad ir duoneliautojo sąmonė yra visiškai skirtinga nuo kolonisto sąmonės. Kolinistas traukia svetur kaip *pirmūnas.* Jis stengiasi apvaldyti ir sau palenkti svetimą aplinką. Tuo tarpu duoneliautojas keliauja svetur kaip *maldautojas.* Jis pats privalo nusilenkti bei prisitaikinti, kad gautų darbo ir galėtų geriau įsikurti, negu tėvynėje. Kitaip kam gi jis būtų čion atsidanginęs? Maldautojo sąmonė kaip tik ir padaro, kad *duoneliautojas savos tautos bei kultūros niekados nesukuria.* Jo likimas yra įsilieti į pasirinktą kraštą ir jame ištirpti. Tai ką K. Pakštas yra pasakęs apie mūsų tremtinius, iš tikro tinka visų tautų duoneliautojam: "Leiskime, kad visi persikeltų į JAV, kas tuomet atsitiktų? Vaikai virs jankiais ir sena tėvyne nesidomės. Patekusieji čion išspręs tik savo pragyvenimo klausimą, bet kultūros židinio nesukurs". [7]

Tai irgi neišvengiamas vyksmas. Juk duoneliautojas atvyksta į turtingesnį ir labiau išsivysčiusį kraštą, negu jo tėvynė. Todėl jis čia jaučiasi esąs antraeilis, net menkavertis, nepajėgiąs daryti įtakos šio krašto gyvenimui, jo savo idėjomis neapipavidalinąs, kaip tai paprastai elgiasi kolonistai. Duoneliautojui belieka užsidaryti savame gete, išlaikyti kartais gana ilgai savą kalbą, savus papročius, savą meną (dainas, šokius, religines apeigas), tačiau vis to paties aukščio, kokį išsinešė iš tėvynės. *Duoneliautojo kultūra yra sustingusi praeities liekana.* Ja kaip etniniu palaiku kartais susidomi gyvenamojo krašto kultūrininkai bei valstybininkai, net ją remdami, kad neišnyktų: tai praturtiną šalį kultūrinėmis retenybėmis. Bet tai teturi tiek reikšmės, kiek zoologijos sodai krašto gamtai.

Duoneliautojui būdinga dar ir tai, kad jis į savo kraštą paprastai *nebegrįžta* — net ir praturtėjęs. Tuo jis skiriasi nuo dabartinio darbininko svetimšalio, pa-

vyzdžiui, Vokietijoje, kurioje jų jau esama per du milijonu. Šie žmonės atvyksta tik užsidirbti, siųsdami didžiąją savo algos dalį tėvynėn ir patys vėliau jon grįždami, kad ten imtųsi kokio nors verslo. Tuo tarpu duoneliautojas nei savo uždarbio tėvynėn nesiunčia, nei pats jon negrįžta. Jis yra išeivis tikra ir pačia giliausia šio žodžio prasme. Tik jam tinka V. Bartusevičiaus teiginys: "Išeivis turi negrįžti namo. Atgal jam kelio nėra" (p. 325). O nėra todėl, kad jis iškeliauja *pasirįžęs* nebegrįžti. *Negrįžimas yra sudedamoji duoneliautojo sąmonės dalis.* Ir ši negrįžimo sąmonė kaip tik paskandina duoneliautoją svetimųjų jūroje. Iš sykio jis užsisklendžia savyje todėl, kad į svetimą aplinką dar negali įtilpti. Vėliau betgi, prie šios aplinkos pripatęs, jis ją pasisavina ir su ja susilieja. Kaip kolonistai nevirsta tautos pratęsimu bei pakaitalu todėl, kad nuo jos atsiskiria, sudarydami *naują* tautą, taip duoneliautojai nevirsta tautos pakaitalu, nes įsilieja į jau esamą *svetimą* tautą.

Šios tad dvi išeivių rūšys — kolonistai ir duoneliautojai — nėra ir negali būti nei tautos *pakaitalas* jos grėsmės ar išnykimo atveju, nes patys arba atsiskiria nuo tautos (kolonistai) arba išnyksta svetimoje tautoje (duoneliautojai); nei tautos *papildas* jos priespaudos atveju, nes patys dažnai reikalauja tautos bei valstybės paramos, kad dar šiek tiek kultūriškai geivelėtųsi. O kur šios paramos iš tėvynės nėra, ten išnykimo vyksmas žengia priekin labai sparčiai.

Trečia išeivijos rūšis yra *pabėgėliai,* vadinami šiuo žodžiu todėl, kad jie raidiškai bėgo nuo jų tautą ištikusios grėsmės: politinės, karinės, religinės. Šios rūšies išeivių yra buvę visais amžiais ir visose tautose. Dažniausiai jie sudaro nedideles, bet labai veiklias grupes: "Jie paliko namus, bet nepaliko nei kovos, nei tautos" — tai, turbūt, pats tiksliausias ir pats gražiausias šios rūšies išeivių apibūdinimas, kurį mum pateikia K. K. Girnius, kalbėdamas apie tikruosius tremtinius (p. 5). *Tremtinio* vardas pabėgėliui tinka visiškai gerai, nes jis iš tikro paliko kraštą ne sava valia, o buvo ištremtas. Nevisados tiesiog. Bet labai dažnai netiesiog, negalėdamas susitaikyti su pakitusia savos tautos padėtimi ir negalėdamas savame krašte kovoti už šios padėties pašalinimą. Pabėgėlis arba tremtinys tikisi galėsiąs svetur geriau kovoti ir tuo būti naudingesnis savai tautai, negu pasilikęs; tėvynėje, kur jam būtų surištos rankos ir užčiaupta burna. *Kova už pakaitas savoje tautoje yra pirmasis ir pagrindinis pabėgėlio arba tremtinio sąmonės bruožas.* Pačios kovos būdas gali tremtinių gyvenime būti labai įvairus: tai priklauso nuo sąlygų. Jis gali būti grynai politinis, jei krašte yra pakitusi tik politinė pa-

dėtis, kaip tai regime šių dienų pabėgėliuose iš Graikijos ar Ispanijos. Jis gali būti ir politinis ir kultūrinis, jei savas kraštas yra pakeitęs visą savo sąrangą, kaip tai yra šiandien su visa Rytų Europa. Kartais jis gali būti net karinis, kaip tai buvo po 1831 m. sukilimo Lenkijoje, kurios pabėgėliai su Ad. Mickevičiumi priekyje organizavo Vakaruose legijonus Lenkijai išlaisvinti. Kiekvienu betgi atveju tremtinio likimas yra *kova:* politine informacija, kultūrine kūryba, kariniu organizavimusi ar kuriais kitais būdais.

Ši kovos sąmonė padaro, kad *pabėgėlis yra visados apsisprendęs grįžti.* Pati kova, kurią jis veda svetur, kaip tik ir yra priemonė, turinti sukurti jam galimybę grįžti. Pabėgėlis tad tautos niekados nepalieka. Jis pasiima jos visiškai konkrečią sampratą su savimi, stengiasi šią sampratą ugdyti savyje bei savo vaikuose ir ja apipavidalinti savą gyvenimą svetur. Jo santykis su tautos tikrove yra labai įtampus: psichologiškai jis ja stipriai domisi, jos įvykius stebi, jos laimėjimais džiaugiasi, o dėl pralaimėjimų liūdi. Jis stengiasi jos vardą padaryti žinomą bei vertinamą tame krašte, kuriame jam lemta gyventi. Jis jaučiasi savotiškas savos tautos pasiuntinys, išvykęs svetur, kad praneštų pasauliui apie skriaudas bei priespaudas, kurias turi pakelti jo tauta. Net jeigu tremtiniai kartais ir nebūtų veiklūs, tai pats jų *buvimas* liudija, kad tokia socialinė bei politinė santvarka, kuri padaro žmones benamiais, "yra nesuderinama su žmonijos kilnumu bei gerove", kaip tai yra pasakęs pop. Pijus XII savo kalėdinėje kalboje (1945 m. gruodžio 24 d.). Šia prasme pabėgėliai visados yra pasaulio sąžinės budintojai. Jie verčia šią sąžinę nerimti ir nesusitaikinti su tą ar kitą tautą ištikusia žmonijos kilnumo neverta padėtimi.

Kaip ilgai ši tremtinio kovos bei grįžimo sąmonė gali būti gyva? — Tai priklauso nuo jo paties. Anksčiau minėjome jaunųjų teiginį, esą tremtinio vaikas nebėra tremtinys: jaunosios kartos grįžimas į tėvų kraštą būtų jiem tiek pat skaudus, kaip ir patiem tremtiniam, paliekant tėvynę (plg. V. Bartusevičius, p. 325). Tačiau šis teiginys, nors ir teisingas psichologiškai, yra labai reliatyvus. Ivairiuose arabų kraštuose (Jordanijoje, Libanone, Syrijoje) turime beveik milijoną vad. palestiniečių, t. y. senųjų Palestinos gyventojų arabų, kurie buvo ištremti bei pabėgo, žydam sukūrus Palestinoje savą valstybę

Šie žmonės nuo 1948 m. gyvena už Palestinos sienų. Tačiau jie ligi pat šios dienos nesusiliejo su gyvenamų kraštų žmonėmis, išlaikydami savyje narsios kovos sąmonę atgauti prarastą tėvynę, tęsdami šią kovą net ir tokiomis priemonėmis, kurios nu-

sikalsta kultūringos žmonijos dorovei bei teisei. Galima visiškai teisėtai smerkti šių tremtinių kovos *būdus*, tačiau negalima neregėti fakto, kad *kovos sąmonė gali būti perteikiama ir naujojom kartom:* palestiniečių kovos grupės šiandien yra sudarytos iš pačios jauniausios jų atžalos. Visas jų gyvenimo būdas (dažniausiai stovyklose), visas jų mokymas bei auklėjimas yra nukreiptas į aną galutinį, realiai žiūrint, nepasiekiamą tikslą išguiti žydus iš Palestinos. Juos priėmusieji kraštai skatina palestiniečių kovos sąmonę įvairiopai, nesistengdami jų sulieti su savais gyventojais, nors visi yra tie patys arabai. Pabėgėlio sąmonė gali tad likti gyva tol, kol lieka gyva kovos sąmonė už savos tėvynės laisvę.

Būdingiausia betgi pabėgėliui yra tai, kad jis galų gale *grįžta* į savą tautą, vadinasi, kad jo apsisprendimas grįžti vis dėlto įvyksta. Tiesa, retai kada pabėgėlis grįžta pats kaip asmuo. Dar rečiau grįžta jo vaikai, jei tremtis užtrunka dešimtmečius ar šimtmečius, kaip lenkų atveju po 1831 metų. Tačiau *pabėgėlis visados grįžta savais darbais*. Čia reikia visu šimtu procentų pritarti K. K. Girniui, giliai įžvelgusiam tremtinio grįžimo būdą (plgs. p. 6 - 7). Nesvarbu, ar mes grįšime kaip asmens, nes ne mūsų asmeniniame grįžime slypi tremtinio grįžimo sąmonės esmė. Grįžti atgal į tautą reiškia grįžti į tą tautos gyvenime atsivėrusį plyšį, kurio negalima užpildyti tėvynėje, kuris tačiau galimas užpildyti svetur. Tai ir yra tremtinio *darbai* visokeriopu atžvilgiu. Tremtinys, vykdydamas šiuos darbus svetur, kaip tik ir stato tai, ko tauta tėvynėje statyti negali. O pasikeitus sąlygom — tegu ir po šimtmečių, — ši tremtinio statyba savaime įsijungia į tautos statybą, sudarydama su ja organinę visumą. Todėl reikia tik pritarti K. K. Girniaus tremties prasmės sampratai: *kurti kultūrą*. Lenkų pabėgėliai po 1831 m. negrįžo Lenkijon nė vienas. Tačiau kas būtų lenkų literatūra be A. Mickevičiaus, J. Slovackio ir Z. Krasinskio, anos "didžiulės trijulės", kūrusios kaip tik tremtyje? Pridėkime prie šių didžiųjų dar S. Garčinskį, M. Čalkovskį, C. K. Norvydą ir tuoj pat paregėsime, kiek lenkų literatūra yra laimėjusi iš tremties kūrybos.[8] Maždaug tas pat yra įvykę ir su dabartine vokiečių literatūra, kurios daugybė atstovų, atėjus Hitleriui valdžion, paliko savo tėvynę ir kūrė už jos sienų. Laimei šiųjų tremtis nebuvo ilga, taip kad beveik jie visi ir asmeniškai grįžo namo, nešdamiesi su savimi savų kūrinių.

3. *Lietuviškosios išeivijos sudėtis*

Mūsų išeivija yra tik dvirūšė: tai *duoneliautojai* ir *pabėgėliai*. Mes niekad nesame turėję *kolonistų*.[8] Tiesa, Vytauto laikais

buvome apvaldę didžiulius slaviškųjų žemių plotus, tačiau ne tam, kad ten įsikurtume kaip pirmūnai, bet tik tam, kad gavę mūsų viršenybės pripažinimą, grįžtume namo, nešini, kaip tai prasmingai išreiškia A. Mickevičiaus eilėraštis "Trys Budriai", ne kailiais, brangiais audiniais, gintaru, pinigais, bet — lenkaitėmis ar rusaitėmis. Tik K. Pakštas mėgino mūsų išeivius paversti kolonistais, jau nuo 1924 m. keldamas planingos kolonizacijos idėją ir ieškodamas jai vietos čia portugalų Angoloje, čia Venecueloje, čia Brazilijoje, čia Kenijoje, čia galop Britų Hondure. [9] Tačiau jo pastangos buvo veltui: "Pakštui nepavyko šios idėjos ne tik kad įgyvendinti, bet nė bangos sukelti".[20] Pakšto sumanymo šalininkas bei rėmėjas A. P. Mažeika klausia, kodėl: "Tautinio sąmoningumo stoka?... Gal laikas nebuvo palankus?... Kapitalo stoka?"[11] Visi klausimai atsakomi teigiamai. Tačiau visi šie veiksniai nebuvo lemiantieji, nes *kolonistai vyksta svetur nešini tik drąsa.* K. Pakštas pamiršo ar nenorėjo pastebėti, kad mūsieji išeiviai, į kuriuos jis kreipėsi, esmėje buvo *duoneliautojai.* O iš duoneliautojo niekad nepadarysi kolonisto. Tai gražiai apibūdino J. Kaseliūnas, kalbėdamas apie Pakšto planų nesėkmę: "Mūsų žmonės Amerikoje labai gerai įsikūrė, o jaunimas pradeda įsijungti į kitą, didesnę tautą. Tad mažutės atsarginės tėvynės klausimas USA lietuviam nėra aktualus. Kitaip manančių maža ir jie neryžtingi. Ant visko gatava — gal jie važiuotų, bet pionieriais jie nenorėtų būti".[12] Nes pionieriaus sąmonė yra visiškai kitokia, negu duoneliautojo. Duoneliautojas palieka savo kraštą, kaip sakyta, duonos ieškotų, ir kur jis šios duonos gausiai randa, ten yra ir jo tėvynė. Žadinti jį virsti pirmūnu ir viską pradėti iš naujo iš tikro yra išmonė. K. Pakštas kaip tik ir buvo tokios išmonės auka: jis nesuvokė duoneliautojo psichikos. Pats būdamas savo prigimtimi *keliauninkas,* jis negalėjo suprasti sėslaus žmogaus, kuris jau šimtmečiai pirmauja lietuvių tautoje ir kuris svetur taip pat stengiasi kuo greičiausiai virsti sėsliu.

Išskyrus asmenines išimtis — kunigai, mokytojai, valdžios persekiojamieji, — visa mūsų išeivija ligi II Pasaulinio karo buvo *duoneliautojai,* vykstą iš Lietuvos ten, "kur galima pralobti" (A. Jakštas). Nuo 19 šimt. vidurio jų randame ne tik JAV, bet ir Kanadoje, ir Pietų Amerikos kraštuose, ir net Pietų Afrikoje. Tačiau visur jų gyvensena ta pati: burtis į kolonijas bei parapijas prie tenykščių pramonės centrų; išsisklaidyti, šiem centram nykštant arba kuriantis naujiem; puoselėti atsineštas tradicijas; kurti šalpos draugijas; leisti spaudos; tačiau pamažu liegti, silpti, jungtis į "didelę tautą" ir galop anksčiau ar vėliau joje ištirpti.

Nors JAV, K. Pakšto apskaičiavimu, yra buvę apie milijoną lietuvių, vadinasi, *trečdalis* mūsų tautos, jie lietuviškosios kultūros ten nėra sukūrę, nors jiem nestigo nei medžiaginių išteklių, nei galimybių eiti mokslą, nei santykių su Amerikos žmonėmis, nei ryšio su sava tauta. Mum juk žinoma, kad Lietuvos nepriklausomybės reikalui JAV lietuviai yra sudėję didžiules pinigų sumas, skirtas mokslintis jaunimui — Europoje; kad jie yra išleidę pirmuosius Lietuvos rašytojų raštų rinkinius (pav. V. Kudirkos raštai, 6 t. 1909 m.); kad jie yra paskleidę eibę žinių Amerikos spaudoje apie Lietuvą; kad jų visuomeniniai sąjūdžiai yra atspindėję ano meto ideologines bei socialines pasaulio kovas. Kitaip tariant, mūsų duoneliautojai anaiptol nebuvo 'nužemintieji bei nuskriaustieji', bet laisvi, pasiturį, tautos reikalus jaučią ir jiems aukoją žmonės.

Ir vis dėlto šis tautos trečdalis neišugdė jokio ryškesnio rašytojo, jokio menininko, jokio filosofo, jokio teologo; jis nesukūrė jokios lietuviškosios aukštosios mokyklos, net nė vidurinės, kurioje lietuviškasis jaunimas galėtų mokslintis ir ruoštis kultūrai kurti. Aukščiau minėtas teiginys, esą duoneliautojai kultūros nesukuria, pasitvirtino mūsų išeivijos gyvenime visu plotu. O ir jie jos nesukuria todėl, kad *jų sąmonė yra nukreipta ne į kultūrą, o į lobį medžiagine prasme*. Vienas mažutis pergyvenimas, man esant Freiburge/Br., atskleidė šią duoneliautojo sąmonę visu ryškumu. 1950 m. į Freiburgą atvyko iš JAV vienas lietuvis (jau miręs), atsigabendamas gražų ir, mūsų pabėgėlių akimis žiūrint, net liuksusinį automobilį, kuriuo jis vyko iš Vokietijos kitur. Freiburge tais metais buvo susispietę daug kultūrininkų, ypač dailininkų, kurie buvo ten įkūrę net Meno mokyklą. Nevienas jų atėjo atsisveikinti su šiuo asmeniu. Vienas šio žmogaus pažįstamas pristatė jam atvykusius, pasakydamas ne tik jų pavardę, bet ir akademinį titulą bei profesiją. Minėtasis lietuvis iš JAV įlipo į automobilį, sėdo prie vairo, įjungė motorą ir, dar sykį apžvelgęs stovintį būrelį, tarė kažkaip išdidžiai ir truputį pergarsiai skambančiu balsu: "Jūs visi čia esate profesoriai, daktarai, dailininkai o aš — turiu pinigų". Tarė ir nuburzgė savu keliu. Niekas taip gerai neišreiškia duoneliautojo santykio su kultūra, kaip šie žodžiai. Jie yra buvę mūsų išeivijos gairė ir tik jie gali išaiškinti, kodėl duoneliautojai kultūros nesukuria ir kodėl ano tautos trečdalio veikla negalėtų praturtinti lietuviškosios kultūros. Jei tad šiandien jaunimas teigia, esą išeivijos prasmė yra kultūros ugdymas (plg. K. K. Girnius, p. 6 - 7), tai jis turi atsiminti, kad *duoneliautojo sąmonei ši prasmė yra esmiškai svetima*.

Netrukus po II Pasaulinio karo mūsų duoneliautojų išeivija buvo papildyta *pabėgėliais* — taip pat beveik visuose žemynuose: Vakarų Europoje, Amerikoje, Australijoje. Šių pabėgėlių, palyginus juos su duoneliautojais, buvo tik netidelis kiekis: keleta dešimčių tūkstančių. Išsimėtę po įvairių įvairiausius kraštus, jie savo *skaičiumi* nesudarė beveik jokios jėgos. Užtat sava *sąmone* jie supurtė duoneliautojų masę. Duoneliautojai jiem padėjo įsikurti medžiagiškai: už tai pabėgėliai bus duoneliautojam dėkingi ligi pat savo gyvenimo galo. Kaip atpildo betgi už šią medžiaginę paramą pabėgėliai pareikalavo iš duoneliautojų pasistiebti lietuviškojoje kultūroje. Už tai duoneliautojai neatleis pabėgėliam taip pat ligi savo gyvenimo galo. JAV buvusi pradžioje nemenka įtampa tarp atvykusiųjų pabėgėlių ir jau įsigyvenusiųjų duoneliautojų kaip tik kilo iš skirtingos duoneliautojo ir pabėgėlio sąmonės.

Atsiminkime, kad pabėgėliai labai stipriai apnuogino kultūrinį tėvynės pajėgumą, nes tarp jų buvo nepaprastai didelis procentas kaip tik kultūrininkų: rašytojų, menininkų, muzikų, mokytojų, aukštųjų mokyklų dėstytojų, kunigų, valdininkų. Atsidūrę svetur, jie negalėjo atsidėti tik duonai, nes jie pabėgo iš krašto ne jos ieškotų. Be abejo, duona reikalinga ir kultūrininkui. Tačiau jos užsidirbdamas, jis visados vaitoja, kad ji jam atima laiką bei ėda jėgas. *Duoną jis pergyvena ne kaip palaimą* — tai duoneliautojo pergyvenimas, — *bet kaip slogutį*. Todėl jis mėgina šį slogutį malšinti įtampia kūryba, nors tik ir poilsio valandomis. Jis reikalauja, kad ir kiti kultūra domėtųsi bei ją vertintų. Jis reikalauja kultūrai aukos — ne tik medžiaginės, bet ir dvasinės, keldamas tuo nerimo visoje išeivijos visuomenėje. Pabėgėlis, patekęs į duoneliautojų minią, veikia tarsi žvirgždas bate: jis maudžia ir neleidžia žingsniuoti senu žingsniu. Jis virsta sąžine, kuri nuolatos griaužia ir neleidžia domėtis lobiu, tik jį vertinant. *Pabėgėlis verčia duoneliautoją pervertinti savo lig šiol turėtas vertybes*. Visa tai kaip tik ir kelia įtampos ir net erzelio, sykiu tačiau skatina kultūrinę kūrybą svetur. Lietuviškosios kultūros sužydėjimas JAV po pabėgėlių atkeliavimo ir šio sužydėjimo trukmė ligi dabar kaip tik ir yra pabėgėlių sąmonės apraiška.

Užtat ir vėl: jei mūsų jaunimas išeivijos prasmę regi kultūrinėje kūryboje, tai jis turi niekad nepamiršti, kad *kūryba gali kilti tik iš pabėgėlio sąmonės*, nes tik ši sąmonė ugdo savyje pastangą grįžti į tautą; grįžti ne tuščiomis, bet nešantis įtampios kūrybos vaisių. Grįžti, kaip sakyta, nėra jokio reikalo savu *asmeniu*. Bet grįžti reikia savu objektyviu *įnašu* tautos kultūrai. Štai ko nėra duoneliautojo są-

monėje ir štai kas esmiškai apsprendžia bei valdo pabėgėlio sąmonę. Kalbant tad apie kultūrą kaip išeivijos prasmę, reikia susivokti, į ką tokiu reikalu kreiptis, kad neįtaigotume šios prasmės tiem, kuriem ji iš vidaus svetima. Kultūra yra anaiptol ne visos išeivijos gyvenimo prasmė, o tik to jo sluogsnio, kuris turi grįžimo sąmonę ir kuris todėl savą buvimą svetur pergyvena tik kaip geresnę kūrybos sąlygą, negu tėvynėje.

Bet štai, šitoje vietoje pradedame užčiuopti pavojimgą pabėgėlio polinkį, būtent: *virsti duoneliautoju*. Tiesa, pabėgėlis palieka savą kraštą tam, kad dėl jo kovotų svetur. Jeigu tačiau ši kova trunka dešimtmečius, neatnešdama jokių apčiuopiamų vaisių; jeigu *asmeninio* grįžimo viltis pamažu blėsta ir galop net visiškai išblėsta, kaip tai dabar yra mūsų atveju; jeigu įsikūrimas svetimame krašte pasiseka gana gerai, kaip tai irgi yra mūsų atveju, — tai kovos ryžtas gęsta, kūrybos karštis mažta, grįžimo sąmonė atrodo esanti išmonė, ir pabėgėlis nejučiomis darosi duoneliautojas. Skirtumas tarp išeivių ieškotų duonos ir išeivių kovotų už tautos laisvę bei kultūrą nyksta *duoneliautojų* naudai. Lobis virsta palaima, o kultūra įkyriu slogučiu. Stebint lietuviškąjį gyvenimą, atrodo, kad šis pavojus pabėgėliam dabar yra ypatingai tikrovinis. Atrodo, kad jaunoji pabėgėlių karta aiškiai prisiima duoneliautojų sąmonę ir vis labiau praranda pabėgėlių sąmonę.

Vertindamas buvusįjį jaunimo kongresą, "Aidų" redaktorius dr. J. Girnius padarė šitokią kritinę pastabą: "Visi aktualieji lietuvybės klausimai buvo jaunimo kongrese paliesti. Bet vis labiau rūpėjo nuo 'vyresniųjų' atsiriboti ar, apsigręžus, juos savo 'pageidavimais' įpareigoti. O į save pačius, jaunimą, kritiško žvilgio tiesiog vengta". [1] [3] Kuo atsiriboti ir ko pageidauti? Atsiriboti, kaip šio straipsnio pradžioje minėjome, nuo grįžimo sąmonės ("išeivis turi negrįžti namo", V. Bartusevičius, p. 325), nesvarstant, kad *grįžimo sąmonę sudaro anaiptol ne asmens, o jo kultūrinės kūrybos grįžimas tautos lobin*. Pageidauti, kad vyresnieji jaunimui šios sąmonės nediegtų, leisdami jiem nusikratyti pareiga išlaikyti tolimesnę tautos gyvybę (ją "išlaikyti turi tautos dalis, likusi tėvynėje", V. Bartusevičius, t. p.), nesvarstant, kad *tautinės gyvybės išlaikymas yra esmėje jos kultūros ugdymas. Štai ko, mano galva, dabar mūsajam jaunimui ir reiktų, būtent: kritiškos apžiūros, ar jis nevirsta išeivių - duoneliautojų rūšimi*. Pagrindo tokiai apžiūrai esama: nusigrįžimas nuo humanistinių mokslų studijų (teologijos, *filosofijos, literatūros ir k.), veržimasis* į praktinius mokslus (medicina, inžinerija, prekyba ir k.), nesidomėjimas lietuvių

kalba šalia gyvenamojo krašto kalbos, nevertinimas politinio kovos pradmens, permažas kūrybiškumas teorinėse srityse ir t. t. *Todėl jaunimo savikritika kultūrinės kūrybos atžvilgiu ir turėtų būti trečiojo kongreso pagrindinė tema.* Nes jeigu jaunimas čia nesuskas, tai išeivijos prasmės ieškojimas savaime baigsis duoneliautojo sąmonės prisiėmimu: pabėgėlių jaunimas virs duoneliautojų jaunimu. O tai būtų savęs išdavimas ir tuo pačiu nuteisimas: išeivijos istorija tokiu atveju iš tikro virstų išeivijos jaunimo teismu. Geriau tad surengti 'teismą' sau pačiam. Būsimasis jaunimo kongresas ir turėtų būti šitoks jaunimo 'teismas' jo paties lūpomis bei širdimi.

4. Kultūros ugdymas kaip išeivijos prasmė

Kultūros ugdymas kaip išeivijos gyvenimo prasmė yra K. K. Girniaus įžvelgtas labai teisingai. Tačiau kadangi išeivijos sąmonė, kaip sakėme, yra dauginga, tai ši prasmė gali būti suvokta tik pabėgėlių sąmonės, nes tik pabėgėliai yra palikę savą kraštą, kad laisvai veiktų svetur. Laisvai veikti svetur betgi reiškia kurti tai, ko negalima kurti tėvynėje. Nuosekliai tad kultūros kūrimas bei jos ugdymas esmiškai siejasi su išeiviniu pabėgėlio gyvenimu. Pabėgėlis, kuris kultūros nekuria ir jos tuo ar kitu savo veiksmu neugdo, yra nevertas savo pabėgimo. Užtat pagrįstai K. K. Girnius skirsto išeivius į blogus ir gerus: *geras žmogus dar nebūtinai turi būti ir geras išeivis* (tai žinotina A. Saulaičiui!). Kas neserga "lietuvių tautos problemomis", gali būti "geras žmogus, pagirtinas Amerikos pilietis, apsukrus biznierius, bet jis nebus geras išeivis" (K. K. Girnius, p. 5) — pridurtume: nebus geras išeivis *pabėgėlio* prasme. Nes jis bus geras ir gal net labai geras išeivis *duoneliautojo* prasme. Teikiant tad mūsajai išeivijai kultūrą kaip jos gyvenimo prasmę, reikia kartu žadinti bei palaikyti joje ir pabėgėlio sąmonę. Tai pati pirmoji bei pagrindinė sąlyga šiai prasmei tiek suvokti, tiek vykdyti. Tą akimirką, kai pabėgėlio sąmonė persisvers duoneliautojo sąmonės naudai, kultūros kūrimas sustos, ir išeivijos gyvenimo prasmė žlugs.

Lituanistinių mokyklų pareiga todėl ir būtų ne tik perteikti žinių apie Lietuvą, ne tik išmokyti lietuvių kalbos, bet ir žadinti jaunime pabėgėlio sąmonę, kad pabėgėlio vaikas nevirstų duoneliautoju, išduodamas ne tik savo tėvų ryžtą, bet ir savo paties buvimą svetur. Tai būtų pradmuo, kuris persunktų visus lituanistinėse mokyklose dėstomuosius dalykus. Lituanistinių mokyklų lankytojai jau iš pat pradžios turėtų suvokti, ką reiškia grįžti į savą tautą, negrįžtant į ją asmeniškai; ką reiškia

išlaikyti tautinę gyvybę, esant išsibarsčius pasaulyje; ką reiškia kovoti, esant mažučiam skaičiui. Visi šie išeivio uždaviniai susibėga kultūros kūrime bei ugdyme. Mes ligi šiol, atrodo, esame perdaug kalbėję apie visus šiuos uždavinius *subjektyviu* atžvilgiu, todėl susilaukėme iš jaunimo priekaišto, esą visa tai (kova, grįžimas) yra netikroviška. Iš tiesų betgi visi šie uždaviniai yra objektyvūs:*kovoti kuriant ir grįžti kultūriniu įnašu*. O tai nėra jokia išmonė, bet tikrasis išeivijos pašaukimas, kurį ji *įvykdo*, kaip tai rodo lenkų išeivija po 1831 m. ar rusų išeivija po 1918 m. Argi negrįš rusų tauton teologai: N. Afanasievas, S. Bulgakovas, G. Florovskis; filosofai: N. Berdjaevas, S. Frankas, N. Losskis; kritikai ir literatūros istorikai: V. Ivanovas, D. Merežkovskis, K. Močulskis; rašytojai bei poetai: K. Balmontas, I. Buninas, M. Cvetaeva ir daugybė kitų,[14] nors nevienas iš jų jau seniai yra mirę? Šį tad *objektyvųjį* išeivijos prasmės atžvilgį kaip tik ir reiktų labiau pabrėžti bei plačiau atskleisti. O tai kaip tik ir būtų visų pirma lituanistinių mokyklų uždavinys.

Antras dalykas, kurį mum reiktų ugdyti, skelbiant kultūrą kaip išeivijos gyvenimo prasmę, yra *papildo sąmonė*. Kaip ankstesnė išeivijos rūšių apžvalga rodo, tautos *pakaitalu* niekas būti negali. Taigi nė pabėgėliai. Jie palieka savo kraštą ne tam, kad išgelbėtų tautą fizine prasme (tautos fiziškai žūsta ne taip jau greitai!), bet tam, kad ją papildytų dvasine prasme, vadinasi, kad jai duotų to, ko ji, svetimųjų (kartais ir savųjų) prislėgta, duoti negali. Kol tauta gyvena, tol ji ir kuria. Tačiau vienokio ar kitokio režimo — komunistinio ar fašistinio — prislėgta, ji kuria ne tai, ką sako jos laisvė, o ko reikalauja ir ką leidžia valdantieji sluogsniai. Tokiu atveju tautos kultūra virsta arba vienašališka arba esti aprėžiama tik tam tikromis sritimis, kitas paliekant šalia arba net draudžiant. Pabėgėlių uždavinys užtat ir yra atsverti šias tautos kultūroje atsivėrusias spragas. Pabėgėliai negali griebtis kurti kultūros jos visumoje; šiam reikalui jų skaičius ir jėgos paprastai esti per silpni. Be to, tai būtų ir neprasminga, nes daugelis kultūros sričių esti kuriamos ir net klesti tėvynėje. Būtų nereikalingas energijos eikvojimas pamėgdžioti tremtyje tai, kas tėvynėje vyksta. Kaip ir visur kitur, taip ir kultūrinėje kūryboje pabėgėliai turi jaustis esą *kovotojai*, vadinasi, teikėjai to, ko tėvynės priespauda jai neteikia. *Pabėgėlio kūrybos prasmė yra teikti tautai papildo, kad net ir priespaudos metu tautinė kultūra išliktų pilnutinė*. Tai yra vienas iš pagrindinių pabėgėlio gyvenimo pradų.

Atsikreipiant dabar į lietuviškosios kultūros pilnatvę, tuojau

galima pastebėti, kad komunistinio režimo ji yra labai sužalota: vienos sritys yra visiškai draudžiamos, kitos iškraipomos. Draudžiama yra visa *religinė* sritis: pradedant teologija, baigiant katechetika; pradedant klierikų priėmimu seminarijon, beigiant vyskupų veikla. Jokios laisvės čia nėra. Ši sritis geivelėja tėvynėje giliausia šio žodžio prasme. Ji yra režimo pasmerkta nykti ir išnykti. — sužalotos yra *dvasinės* kultūros sritys: filosofija, literatūros ir istorijos mokslai, sociologija, nes jos gali būti čia kuriamos tik taip, kaip reikalauja komunistinė ideologija, nepripažįstanti jokios laisvos šių sričių interpretacijos. — Kiek geriau yra su dailiąja literatūra, tapyba, architektūra, muzika, vadinasi, su *menu* plačiausia šio žodžio prasme. Tiesa, ir ši sritis nėra tiek laisva, kiek reikalauja jos esmė. Tačiau vis dėlto ji nėra ir negali būti tiek ideologiškai įtaigojama, kaip mokslai, nenorint sunaikinti jos pačios, kaip tai yra buvę Stalino metais, kai visas menas buvo virtęs gryna komunistinės ateities propaganda. Reliatyvi tad meno laisvė kaip tik pastaruoju metu ir pradeda reikštis žymiais laimėjimais tėvynėje. Vis dėlto vispusiško išsiskleidimo ir laisvo pražydimo vargu ar būtų galima ten tikėtis. — Laisviausia kultūros sritis tėvynėje yra gamtos mokslai, matematika ir filologija. Šiose srityse lietuvių tauta tėvynėje yra padariusi didžiulį šuolį priekin. — Tai paminime tik labai trumpai, nes visa tai mum yra žinoma ir visa tai turi tarnauti mum tik kaip gairė, kad galėtume įžvelgti, kur ir kiek mes privalome kurti kultūrą *kaip papildą tėvynės kultūrai.*

Visų pirma kurtina yra *religinė sritis,* nes tėvynėje ji iš viso nėra kuriame. Deja, čia mes esame kažkodėl labiausiai neveiklūs. Be abejo, religija yra laisvas žmogaus apsisprendimas. Tačiau išeivijoje kaip tik ir turime labai didelį procentą pabėgėlių, apsisprendusių už religiją: tai visa ateitininkija, didelė dalis skautijos ir nemaža dalis kitų pakraipų asmenų, nekalbant jau apie įvairių konfesijų dvasiškiją. Ir vis dėlto religinis įnašas tautinės mūsų kultūros pilnatvei yra lig šiol buvęs nuostabiai menkas. Mes nė iš tolo negalime užpildyti tos spragos, kurią komunizmas yra padaręs ir tebedaro religijai tėvynėje: ne tik ta prasme, kad neparuošiame pakankamo skaičiaus dvasiškių iš lietuviškojo jaunimo (šis dalykas yra netoks svarbus *tėvynei,* nes asmeninio negrįžimo atveju ir lietuvis kunigas miršta svetur, bet ypač ta prasme, kad mes *čia nieko nesukuriame, kas galėtų grįžti tauton, mum patiem negrįžtant.* Religinė literatūra, religinė muzika, religinė tapyba (išskyrus vitražų meną) niekeno nėra skatinama ir todėl esti kuriama išblaškytai, nepasiekdama

ryškesnių laimėjimų, vertų kovos vardo. Spauda nesykį skelbė, esą užsakytos ir rašomos mūsų proistorė, mūsų tautos istorija, mūsų literatūros istorija, net mūsų filosofijos istorija. Tačiau niekur neteko užtikti, kad būtų užsakyta ir rašoma *Lietuvos Bažnyčios istorija*. O Bažnyčios istorikų turime nemaža ir labai gerų. Tas pat yra su problemine religine literatūra. Kitoje vietoje autorius tai kėlė ir čia dar sykį primena, kad jokia kita mūsų išeivių sritis neturi tiek pasiruošusių žmonių, kiek religija: katalikų dvasiškių išeivijoje šimtas su viršum yra teologijos daktarai bei licencijatai. O kur jų religiniai veikalai? Kas padarė, kad šie žmonės, parašę po knygą akademiniam laipsniui gauti, padėjo plunksną ir leidžia jai rūdyti ligi šiolei? Nejaugi jie tiki ne tik kūno prisikėlimą, bet ir jo nemirtingumą? Religinė sritis yra tad pati pirmoji, kuri šaukiasi mūsų kūrybos, nes ši sritis tėvynėje yra labiausiai apiplėšta. Propagandos apie religijos persekiojimą Lietuvoje nepakanka, nes ji sensta bei miršta kartu su mumis: ji kaip kultūrinis įnašas į tautą nebegrįš. Ji savo esme net priklauso daugiau politinei išeivių veiklai, atskleidžiant nedemokratinį komunizmo pobūdį.

Maždaug tas pat tenka pasakyti ir apie *filosofiją*. Filosofija tėvynėje yra ugdoma, tačiau tiktai marksistinė. Jokių kitų srovių, jokių šių srovių rungtynių ten nėra. Todėl pabėgėlių pašaukimas ir būtų papildyti šį vienašališkumą ir padėti lietuviškajai minčiai išsiskleisti tremtyje visu jos pločiu bei gyliu. Be abejo, filosofų turime išeivijoje žymiai mažiau, negu teologų. Tačiau vis dėlto jų turime ir tai visų pirma — kas ypač visus džiugina — iš *jaunosios kartos*. Bet reikia juos padrąsinti. Reikia juos paskatinti, kad jie kurtų ir savo kūrybą lietuviškajai visuomenei pateiktų. Filosofija nėra masės skaitoma. Todėl jos paskata turėtų ateiti kaip tik iš tų įstaigų, kuriom lietuviškosios kultūros pilnatvė yra pareiga. Lietuvių Fondas yra užsakęs dr. J. Girniui parašyti lietuviškosios filosofijos istoriją. Užsakymas yra sveikintinas. Tik kur ta 'lietuviškoji filosofija'? Ar nereiktų pirmiau ją sukurti, o tik paskui rašyti jos istoriją? Ar ne tiksliau būtų buvę tam pačiam dr. J. Girniui (kaip stipriausiai iš visų mūsų filosofinei galvai) ir dviem trim jauniesiem filosofam užsakyti po *problematinį veikalą* — nebūtinai lietuviškąja tema, bet būtinai lietuvių kalba? Ar nevertėtų šiuo atžvilgiu labiau sukrusti ir Liet. Kat. Mokslo Akademijai, kurios metraščio ir suvažiavimo darbų didžiuliuose bei pasigėrėtinuose tomuose filosofijos esama tik vaistinių uncijomis? Kodėl nepaorganizuoti bei nepaskatinti filosofijos srities atstovų, pirmoje eilėje jaunųjų, kad jie LKM Aka-

demijos metraščiui pateiktų ilgesnių studijų, nes šis metraštis yra vienintelis, galįs tokių didesnio masto studijų paskelbti? Kol komunizmas valdys Lietuvą, tol filosofija galės kurtis tik tremtyje. Šia prasme filosofinė kultūra yra mum iš tikro įpareigojantis papildas.

Nedaug geriau yra ir su *literatūros mokslu*, pirmoje eilėje su literatūros kritika bei interpretacija. Tėvynėje ši sritis yra gerokai ugtelėjusi, tačiau perskverbta komunistine ideologija. Todėl ji būtinai reikalauja papildo tremtyje. Be to, išeivijoje turime eilę rašytojų, kurie yra tiek išryškinę meninį savo pobūdį, jog drąsiai galime tarti, jie esą jau *kokybiškai* 'užbaigti'. Todėl mūsų literatūros mokslininkam kaip tik ir reiktų jais susidomėti ir pateikti mum apie juos išsamesnių studijų. K. Bradūnas nesykį yra spaudoje apgailestavęs, kad net senatvės su laukusiųjų rašytojų kūryba vis dar nėra mūsų apžvelgta bei įvertinta savo visumoje. Sveikintina, kad lietuvių literatūros istorija yra Liet. Fondo užsakyta ir rašoma. Tačiau literatūros istorija gali išaugti tik iš monografinės bei studijinės atskirų rašytojų sklaidos. Šiai sklaidai pasiruošusių žmonių iš jaunųjų jau turime ne vieną. Reikia tik jų konkrečiai bei apčiuopiamai tokios sklaidos paprašyti bei jų darbą atitinkamai paremti.

Istorijos mokslas mūsų išeivijoje taip pat turi būti pergyvenamas bei vykdomas kaip papildas komunistinės ideologijos klastojamam istorijos mokslui tėvynėje. Tiesa, išeivija pačia savo dvasia yra linkusi žvalgytis atgal ir istorijai atsidėti kartais net įtampiau, negu kitom kultūros sritim. Tai galima pastebėti ir mūsų išeivijoje, kurioje atsiminimai bei monografijos pastaruoju metu vis gausėja. Tai gera. Tačiau to nepakanka. *Mum reikia Lietuvos istorijos* — nuo pradžios ligi galo. Tragiška, kad Liet. Fondo užsakytoji Lietuvos istorija sudužo prof. Z. Ivinskio mirtimi. Bet ar kartais šis užsakymas nebuvo klaidingas pats savo esmėje? Ar įmanoma vienam žmogui nepalūžti po tokio milžiniško darbo našta? Ar darbo pasidalinimas nebūtų buvęs tikslesnis ir todėl ne toks dužlus, kaip tai yra dabar?

Čia minimos kultūrinės kūrybos sritys yra ne išskaičiavimas, bet tik pavyzdžiai. Visa dvasinė kultūra tėvynėje yra niekojama arba klastojama, todėl ji visa šaukiasi *papildo* mūsąja laisva kūryba. Čia nurodėme tik tas sritis, kurios mūsų paramos visų pirma yra reikalingos ir kuriomis todėl visų pirma turėtum susidomėti: tiek savo studijomis aukštosiose mokyklose, tiek savais raštais, tiek sava medžiagine parama, tiek savu dėmesiu pasirodantiem darbam. Nereikia atsidėti tik lituanistikai kalbos bei jos mokslo prasme. *Lituanis-*

tika mum šiandien yra visa dvasinė kultūra.

* * *

Baigiant, atgal prie jaunimo ieškojimų! Jeigu jaunimas iš tikro nuoširdžiai ieško išeivijos gyvenimo prasmės (o tuo abejoti nėra jokio pagrindo) ir jeigu jis ją randa kultūrinėje kūryboje, kurios vaisiai įsijungs į tėvynės kūrybą, ją papildydami ten, kur ji spragota ar iškreipta, tai *tuo mūsų jaunieji intelektualai ir įsipareigoja šiai prasmei arba kultūrinei kūrybai.* Senoji pabėgėlių karta kultūrinį savo įnašą jau baigia: ji kūrė žymiai sunkesnėmis aplinkybėmis, negu tai dabar gyvena jaunoji karta, kuri perims tolimesnį kultūros ugdymą. Jos tad reikalas yra nustatyti šio ugdymo būdus bei priemones. Ji teisingai čia gali eiti *savu* keliu, *kitu keliu*, negu ėjo senesnieji. Tačiau ji turi *eiti*, o ne tūpčioti ar net susėsti ant pakelės griovio krantų, kad pasigrotų, pasišoktų, pasišnekėtų ir grįžtų namo. Nel *Kultūrinis įsipareigojima reikalauja pasistiebti.* Jis neneigia nei muzikos, nei šokio, nei dainos, nei pašnekėsio ar pažinties. Tačiau jis visais šiais dalykais neišsisemia. Kūrybinis įsipareigojimas bei pasistiebimas reikalauja *objektyvių vaisių* kūrinių pavidalu. Ir tokių vaisių keliu jaunimas dabar tegali eiti. Pats kelias yra pradėtas ir ketvirtį šimtmečio eitas. Jaunimo reikalas dabar šį kelią pratęsti, praplatinti ir pakeisti geresniu vieškeliu.

Todėl šalia kritinio žvilgio, ar pabėgėlio sąmonė jaunime nevirsta kartais duoneliautojo sąmone, būsimasis jaunimo kongresas turėtų kelti, *ar yra jaunime gyva kūrybinė sąmonė kaip tėvynės kultūros papildas.* Tai būtų antra — šį sykį visiškai teigiama — trečiojo pasaulinio mūsų jaunosios kartos susitikimo tema. O senoji pabėgėlių karta turėtų šiai temai teikti ne prelegentų — tai paties jaunimo reikalas, — o ryškių pavyzdžių, kur ir kaip ji pati šia kūrybine sąmone gyveno ir kokių vaisių iš šios sąmonės yra mūsų išeivijai išaugusių. Jaunimo kūrybinės sąmonės žadinimas ir senimo kūrybinių vaisių pateikimas yra tie du pradai, kurie, suvesti vienybėn, gali mum iš tikro laiduoti tolimesnį mūsų tremties kultūros žydėjimą.

Išnašos

1. Šiam reikalui yra ypač būdingi trys straipsniai: *Vincas Bartusevičius*, Išeivijos jaunimas ir pavergta Lietuva "Aidai" 1972, nr. 7, p. 321 - 26; *Kęstutis Kazimieras Girnius*, Išeivijos ateitis jaunimo perspektyvoje, "Į Laisvę" 1972, nr. 56, p. 4 - 12; *A. Saulaitis, S.J.*, Išeivijos lietuvių jaunimo prasmės beieškant, "Aidai" 1972, nr. 7, p. 313 - 15. — Cituodami šiuos straipsnius, nurodysime jų autorių ir atitinkamo laikraščio puslapį.

2. *Dr. Pr. Gaidamavičius*, Išblokštasis žmogus, Augsburg 1951, p. 133.

3. Todėl teisingai A. Saulaičio prasmės sampratą paneigia "Aidų" redaktorius, sakydamas, esą bendruomenėjimo galį pakakti jaunimui "mokykliniais metais. Bet tai nei pagrindas tautinei gyvybei, nei juoba jos prasmė" ("Aidai", 1972, nr. 7, p. 347).

4. Šį naivumą bei klaidą V. Bartusevičius mėgina paryškinti pavyzdžiu: "Pvz., kad ir nepriklausomoje Lietuvoje viena grupė, pabrėždama kultūrinį darbą, toje srityje gal daug nuveikė, tačiau valstybės gyvenimo gaires statė kiti, — būtent, tie, kurie turėjo politinę galią" (p. 325). Kiek šio straipsnio autoriui žinoma, tokios grupės Lietuvoje iš viso nėra buvusios. Tik moksleivių ateitininkų statutas draudė jiem leistis į politiką, nes laikė juos šiam reikalui dar nesubrendusius. Tuo tarpu tiek studentai, tiek sendraugiai ateitininkai politikoje dalyvavo visą laiką. Neturėdami tautininkų valdymo metais *tiesioginės* politinės galios (nė vienoje valstybėje tokios galios neturi *visos* grupės ir *visą* laiką), jie stipriai atsidėjo socialinei veiklai ir naujų politinių idėjų studijavimui bei jų skiepijimui visuomenės sąmonėn. Juk tai šios grupės žmonės redagavo "XX Amžių", formavusį naują Lietuvos valstybinę sąmonę. Šie žmonės taip pat paskelbė 1936 m. deklaraciją "Į organinės valstybės kūrybą" ("Naujoji Romuva" 1936 m. nr. 8). — Tokiai pat veiklai tautininkų režimo metais atsidėjo ir kairiosios grupės, susitelkusios aplink "Lietuvos Žinias". — Šis pavyzdys rodo, kaip lituanistinėse mokyklose reikia ne tik gero žodžio *lietuviui* (plg. A. Saulaitis, p. 315), bet ir istorinių žinių apie *Lietuvą*.

Šia prasme autorius sutinka su K. K. Girniaus pastaba, esą "jaunimas buvo perdaug glostomas" (p. 12), būtent: *jis perilgai buvo laikomas jaunas*. Jis jau seniai turėjo būti perėmęs visas vyresniųjų pareigas visose srityse. Juk nesusipratimas laikyti save jaunuoliu, esant trisdešimt ar net su viršum metų! Tai psichologinė jaunimo klaida. Iš kitos tačiau pusės, tokią klaidą darė ir tebedaro taip pat ir senieji, vis tebedejuoją, esą nėra kam jų atstoti bei pakeisti. O kas juos pakeis tada, kai jie mirs? Kodėl tad 'nenumirti' savavališkai, užleidžiant vietas bei pareigas jauniesiem, o pačiam, jei dar pajėgi, imtis to, ko jaunieji dar neįstengia? Šią klaidą ypač ryškiai darė Vakarų Europos senieji, ruošdami pagarsėjusias studijų savaites ir metų metais leisdami kalbėti vis tiem patiem senstantiem prelegentam. Lietuvoje yra buvę visai kitaip: vyresnieji skaitė jaunimui paskaitų tik labai retomis, paprastai iškilmių, progomis. Todėl ten jaunimas nebuvo taip ilgai jaunas. Ten jis ne tik greitai augo, bet ir greičiau brendo, nes buvo brandinamas pareigomis bei įsipareigojusiu darbu.

6. *A. Maceina*, Tautinis auklėjimas, Kaunas 1934, p. 16.

7. Cit. *Juozas Eretas*, Kazys Pakštas. Tautinio šauklio odiseja, Roma 1970, p. 255.

8. Plg. *Bronislovas Chlebovskis*, Lenkų literatūra 1795 - 1905; vertė P. Vaičiūnas, Kaunas 1926, p. 117 - 229.

8a. Mūsų istorikas Juozas Jakštas mini, esą "yra duomenų, kad būrelis (lietuvių, *Mc.*) bus atsidanginęs jau 17 a. į Kuršo kng. Jokūbo 1654 m. įsigytą Tobago salą Karaibų jūroje. Yra taip pat žinių, kad lietuvių išeivių dalyvauta Amerikos nepriklausomybės ir vėlesnėse (jau 10 a. pradžioje) kovose su anglais" (Liet. enciklopedija, t. XV, p.

DIDŽIOJI PASIPRIEŠINIMO DRAMA

STASYS ŽYMANTAS

Numiršta rožės ir lelijos,
Vergai, karaliai, pranašai,
Bet kas mirty gyvent nebijo,
Gyvens kovoj, gyvens vergijoj —
Švieson kaip milžinas išeis.
Bern. Brazdžionis

Perimtos tradicijos

Ne vienas išeivijoj nekartą lengva ranka negalvotai priekaištavo Lietuvos kariuomenei už tai, kad 1940 metais ji negynė Lietuvos nepriklausomybės. Tačiau kaip tik tie, kurie prieš 25 su viršum metų liejo savo kraują Lietuvos kariuomenės negintai Lietuvos nepriklausomybei atstatyti, ne tik mažiausio priekaišto Lietuvos kariuomenei nedarė, bet jos šventės proga ją prisiminė kaip visiems lietuviams brangiąją ir savąją lietuvišką kariuomenę.

1946 m. lapkričio 20 sunkiose Laisvės kovose krauju pasruvusioje Tėvynėje Lietuvos laisvės karių — Laisvės kovotojų Tauro apygardos pogrindžio laikraštis "Laisvės Žvalgas" (nr. 23/41) sukakties proga rašė:

"Š. m. lapkričio 23 d. mes minėsime tradicinę Nepriklausomos Lietuvos kariuomenės šventę... Šiomis liūdnomis mūsų tautai dienomis mes su atodūsiu prisimename tą gražią, drausmingą ir kultūringąją savąją kariuomenę, kuri nelaimingų tarptautinių įvykių pasekmėje buvo liūdnai okupantų likviduota... Tų liūdnų faktų išdavoje, buvusias mūsų kariuomenės tradicijas šiandien perėmė Lietuvos partizanai — Laisvės kovotojai, kurie neturėdami jokio užnugario, gyvendami miškuose ir lau-

---

414). Tačiau tai buvo greičiausiai tik atskiri drąsuoliai ar nuotykininkai, neturėję jokios reikšmės lietuvių tautai.

9. Plačiau apie šiuos K. Pakšto sumanymus bei planus plg. *Juozas Eretas*, op. cit. p. 254 - 68.

10. *A. Kairys*, cit. *Juozas Eretas*, op. cit. p. 268.

11. *A. P. Mažeika*, cit. *Juozas Eretas*, op. cit. p. 268.

12. *J. Kaseliūnas*, cit. *Juozas Eretas*, op. cit. p. 267.

13. *J. G.*, Jaunimo kongreso paskaitas palydint, "Aidai" 1972, nr. 7, p. 347.

14. Apie rusų išeivių kultūrinę kūrybą Vakaruose plg. *Georgij Adamovič*, Odinočestvo i svoboda (Vienatvė ir laisvė), New York 1955; *Gleb Struve*, Russkaja literatura v izgnanii (Rusų literatūra tremtyje), New York 1956.

kuose — taigi nepalyginamai sunkesnėse sąlygose — aukoja savo gyvybę, veda nelygią kovą su mūsų tautos priešais. Jie sudaro mūsų pavergtos, bet laukiančios savo išvadavimo tautos avangardą, mūsų tautos vadovaujančią dalį . . .".

Nepriklausomybės simbolis

Nėra mažiausios abejonės, kad jeigu 1939 ar 1940 metais Lietuvos kariuomenė, iš anksto tam paruošta, būtų gavusi vyriausybės įsakymą ginti Lietuvą nuo sovietinio grobiko, ji tą įsakymą būtų bepriekaištingai atlikusi.

Valstybę sudaro ne vien jos teritorija, gyventojai ir valdžia. Nėra valstybės be jos piliečių tėvynės meilės, be jų patriotizmo, be jų pralieto kraujo savo valstybės nepriklausomybei iškovoti, be jų pasiryžimo ją ginti, už ją aukotis ir dėl jos mirti. Ir valstybės pačios savaime negimsta, tautos savo valstybinį gyvenimą iškovoja ginklu, sumokėdamos už jį aukščiausią savo geriausių sūnų gyvybių kainą. Taip pat valstybės neišnyksta tol, kol jos piliečiai yra pasiryžę tą pačią auką sudėti savo tautos nepriklausomybei ginti.

Ir Lietuvos valstybės nebūtų buvę be lietuvių meilės savam kraštui, be savanorių kūrėjų pralieto kraujo trijuose Lietuvos nepriklausomybių kovų frontuose ir be Karo muziejaus sodelyje pastatyto paminklo žuvusiems už Lietuvos laisvę ir Nežinomo Kareivio kapo — to tikrojo ir brangiausio Lietuvos valstybinės nepriklausomybės simbolio, lietuvių ir jų karių Tėvynės meilės ir patriotizmo akivaizdaus įrodymo. Todėl Rytų vandalai okupantai pasiskubino jį sugriauti ir sunaikinti.

Pareigos tęsimas

Kasmet lietuviai slapta pogrindyje okupuotoje Lietuvoje ar laisvai išeivijoje mini dvi tradicines lietuvių tautos šventes: Vasario 16 ir Lapkričio 23. Tai yra tos dvi šventės, kurios viena su kita yra tampriai susijusios ir viena nuo kitos neatskiriamos. Nes be Vasario 16 nebūtų Lapkričio 23 ir, priešingai, be Lapkričio 23 niekad nebūtų įsitvirtinusi Vasario 16.

Lietuvos kariuomenei, kuri savo kraujo auka įtvirtino Vasario 16 paskelbtą Lietuvos valstybinės nepriklausomybės atstatymą, 1940 m. nestigo kovinio ryžto ir drąsos kovoti ir žūti, ginant Lietuvos nepriklausomybę. Tasai Lietuvos karių ryžtas akivaizdžiai pasireiškė sovietų okupacijos metais pogrindyje, Birželio sukilime, vokiečių okupacijoje, ir ypačiai aštuonerių metų 1944 - 52 Išsilaisvinimo kovose. Tas kovas kovodami, kaip pažymėjo minėtas pogrindžio karių laikraštis "Laisvės Žvalgas", Lietuvos laisvės kovotojai — partizanai tęsė Lietuvos kariuomenės tradicijas ir vykdė jos pareigą Tėvynei. Juk pagaliau Lietuvos laisvės kovotojų gretas pir-

moje eilėje užpildė ne kas kitas, kaip įvairių laipsnių Lietuvos kariuomenės karininkai ir kareiviai: nuo leitenanto iki generolo, nuo puskarininko iki viršilos, nuo aktyvios tarnybos eilinių iki atsarginių kareivių. Visi Lietuvos laisvės kovotojai buvo tos pačios Lietuvos kariuomenės išauginti ir išauklėti, visi gyveno ta pačia patriotine dvasia, kurią per dvidešimtį su viršum metų savo kariams skiepijo Lietuvos kariuomenė, visi buvo pasiryžę kovoti ir žūti už Lietuvos laisvę ir jos valstybinę nepriklausomybę. Lietuvos kariuomenės tradicijas ir jos dvasia buvo taip giliai įsišaknijusios lietuvių tautoje, jog, kai 1944 m. atsirado galimybė ją atkurti, įsteigiant gen. P. Plechavičiaus vadovaujamą Vietinę Rinktinę, į ją masiškai stojo lietuvių jaunimas, nors niekad ligi tol Lietuvos kariuomenėje nebuvo tarnavęs.

Tautiniame lietuvių pasipriešinime visų okupacijų metais Lietuvos kariai, buvę Lietuvos kariuomenės karininkai, pasireiškė ypač ryžtingai, svariai ir reikšmingai. Neįvertinamų nuopelnų Lietuvos laisvės kovai ir tautiniam lietuvių pasipriešinimui turi Lietuvos ministras Berlyne, pirmasis Lietuvos kariuomenės savanoris - kūrėjas pulk. K. Škirpa, buvęs generalinio štabo viršininkas ir Lietuvos karo attache Vokietijoje, kuris savo apsisprendimu ir ryžtu atgaivino lietuvių kovinę dvasią, jų viltį ir pasitikėjimą savimi ir kurį birželio sukilėliai paskelbė Lietuvos Laikinosios vyriausybės ministru pirmininku.

Pirmajai Lietuvos pogrindžio politinei vadovybei, Lietuvos Tarybai, dar pačioje pirmosios sovietų okupacijos pradžioje sumaniai vadovavo buvęs Lietuvos karo aviacijos viršininkas gen. A. Gustaitis, 1941 pradžioje okupantų susektas, suimtas ir sunaikintas. Lietuvos pogrindžio ir tautinio lietuvių pasipriešinimo sąjūdį Nepriklausomos Lietuvos Draugijos vardu, iš kurios išaugo Lietuvių Aktyvistų Frontas, pasireiškęs pergalingu Birželio sukilimu, pirmosios sovietų okupacijos metu Vilniuje kūrė ir jam vadovavo gen. štabo majoras V. Bulvičius. Jo štabe veikė ir su juo drauge dirbo eilė Lietuvos karininkų. Svarbiausias jo pagelbininkas ir dešinioji ranka buvo taip pat Lietuvos kariuomenės karininkas gen. štabo kapitonas K. 1941 birželio mėnesį NKVD juos suėmė ir kartu su jais sunaikino apie 300 kitų lietuvių teritorinio korpo karininkų ir puskarininkių. NKVD Kaune sunaikino aviacijos kapitoną A. Švirplaitį, Berlyno ir Lietuvos LAF ryšininką. Kauno LAF ir Birželio sukilime reikšmingai pasireiškė pulk. J. Vėbra. Birželio sukilime žuvo aviacijos leitenantas J. Dženkaitis. Laisvės kovotojų (vokiečių okup.) vadovybėje buvo kap. S. Jesiunskas, miręs Vokietijoje.

Vokiečių okupacijos metais pogrindyje atkurtai Šaulių Sąjungai, kuri leido slaptą laikraštį "Lietuvos Laisvės Trimitą", vadovavo gen. S. Zaskevižius, jo pavaduotojas — pulk. leit. M. Naujokas. Pogrindžio Lietuvos Laisvės Armijai, slaptai karinei organizacijai, sisikūrusiai vokiečių okupacijos pradžioje, į kurią jungėsi beveik visi, ypač jaunesnieji Lietuvos karininkai, vadovavo karo mokyklos auklėtinis, bet jos nebaigęs, Vilniaus universiteto studentas K. Veverskis, o jam kovose su sovietais žuvus — kavalerijos leit. A. Eidimtas. Vietinę Rinktinę, kaip Lietuvos kariuomenės užuomazgą, organizavo ir jai vadovavo gen. P. Plechavičius. Vokiečiams rinktinę likvidavus, jis buvo kalintas Selaspilio stovykloje. Jo rinktinės štabo viršininku buvo pulk. O. Urbonas, Stutthofo koncentracijos stovyklos nacių kalinys.

Reikia taip pat atminti, kad vokiečių okupacijos metais vieną pačią sunkiausią ir nedėkingiausią naštą ant savo pečių nešė pirmasis generalinis tarėjas, ne civilis visuomenininkas ar politikas, bet vos iš bolševikų kalėjimo išėjęs buvęs Lietuvos kariuomenės štabo viršininkas gen. P. Kubiliūnas. Po karo Vakarų Vokietijoje jis NKVD buvo pagrobtas ir Maskvos kalėjime nukankintas. Jo reikšmė ir vaidmuo tautiniame lietuvių pasipriešinime iki šiol dar nėra tinkamai įvertinti. Netenka taip pat pamiršti kitų Stutthofo koncentracijos stovykloje kalintų karių: vidaus reikalų generalinio tarėjo pavaduotojo pulk. J. Narako ir toje stovykloje nukankinto administracinės kontrolės tarėjo maj. S. Puodžiaus.

Pakartotinės sovietinės okupacijos grėsmei artėjant, mažojo VLIKo pakviestas visoms pogrindžio lietuvių ginkluotoms pajėgoms vadovauti sutiko gen. M. Pečiulionis, kuris vėliau partizanų tarpe garsėjo gen. "Senelio" vardu.

Neišsemiamas sąrašas

Lietuvos laisvės kovose okupacijų metais aktyviai dalyvavusių Lietuvos kariuomenės karių ir karininkų sąrašą galima būtų pratęsti be galo. Tas sąrašas toli gražu nesiriboja pirmąja sovietų okupacija, Birželio sukilimu ar vokiečių okupacijos metais. Jis dar labiau ilgėja į jį savanoriškai įsirašiusiais jei ne tūkstančiais, tai šimtais Lietuvos kariuomenės karininkų ir karių, kurie antros sovietų okupacijos metais žuvo Lietuvos Išsilaisvinimo kovose.

Patys okupantai mini antros sovietinės okupacijos pradžioje kovose su okupantais žuvusio pulk. L. Butkevičiaus pavardę. "Gen Vėtros" vardu Lietuvos pogrindyje iš Stutthofo koncentracijos stovyklos grįžęs, aktyviai prieš okupantus veikė laisvės kovose kovojo ir žuvo kap. J. Noreika. Lietuvos laisvės kovo-

tojų Dainavos apygardą organizavo ir jai vadovavo gen. štabo pulk. leitenantas J. Vitkus - "Kazimieraitis". 1946 m. pogrindžio vadovų suvažiavime išrinktas visos Lietuvos laisvės kovotojų - partizanų vadu, jis žuvo laisvės kovose Dzūkijoj, dar nespėjęs pradėti savo pareigų. Ankstyva didvyrio mirtim taip pat žuvo Tauro apygardos laisvės kovotojų vadas "Mykolas - Jonas" — maj. D., kuris buvo numatytas pulk. "Kazimieraičio" pavaduotoju.

Ilgainiui patys okupantai paskelbė visą eilę Lietuvos Laisvės kovose žuvusių Lietuvos kariuomenės karininkų, kurių dalį sumini Vladas Ramojus savo knygelėse "Kritusieji už laisvę". Tai maj. Svilas, kap. P. Gaižutis, Dainavos apygardos laisvės kovotojų vadas kap. D. Jėčys - "Ąžuolis", Kęstučio apygardos vadas aviacijos leit. Kasperavičius, Žemaičių apygardos (vėliau Lietuvos Vakarų "Jūros" srities) laisvės kovotojų vadas kap. Milasevičius, Lietuvos Šiaurės Rytų — "Kalnų" srities vadas leit. Kimštas - "Žalgiris", Žebenkšties rinktinės vadas kap. Čeponis, kap. J. Ūselis, kap. Tindžiulis, kap. Juozaitis, leit. Vareikis, leit. S. Girdžiūnas, leit. Janonis, leit. V. Jazokas, leit. A. Svyklis, leit. J. Aukštikalnis, leit. Šilas, leit. J. Markulis, leit. M. Vičkačka. Beveik visi jie žuvo kovose prieš okupantus labai anksti: 1945 - 1947. 1951 iš Vakarų Lietuvon nuvykęs didvyrio mirtimi žuvo leit. J. Būtėnas, Lietuvos kariuomenės ir Vietinės rinktinės karininkas.

Tos kelios pavardės tėra tik labai mažos nuotrupos ilgo ir nesibaigiančio sąrašo Lietuvos Laisvės kovose antros sovietų okupacijos metais žuvusių Lietuvos kariuomenės karininkų.

Tame sąraše ypatinga vieta priklauso kap. J. Žemaičiui - "Gen. Vytautui", kuris 1948 - 49 iškilo visos Lietuvos laisvės kovotojų sąjūdžio — LLKS vadu ir jo pavaduotojui, 1951 m. jo pareigas perėmusiam Dainavos apygardos (vėliau Pietų Lietuvos Nemuno srities) laisvės kovotojų vadui ats. leit. A. Ramanauskui - "Gen. Vanagui".

Tad 1918 - 20 metų Lietuvos Nepriklausomybės kovų ir nepriklausomos Lietuvos valstybės kariuomenės garbingos tradicijos ir jos istorija toli gražu nepasibaigė su liūdnu Lietuvos kariuomenės likvidavimu 1940. Lietuvos kariuomenės tradicijos buvo tęsiamos 1944 - 52 Lietuvos Išsilaisvinimo kovose, į kurias Lietuvos kariuomenės karininkai jungėsi niekieno neįsakyti, tik ištikimai vykdydami savo karininko duotą priesaiką. Tose Lietuvos Laisvės kovose kovojo ir žuvo beveik visas Lietuvos kariuomenės karininkijos žiedas.

Kovai sukilusi Lietuva

Kažin ar tikslu 1944 - 52 Lietuvos Išsilaisvinimo ar Lietuvos Laisvės kovas vadinti partizanų

kovomis, kaip ir pačius tose kovose kovojusius ir jose žuvusius Lietuvos laisvės karius — partizanais. Tokiu būdu be reikalo sumenkinama tikroji tų kovų reikšmė ir jų prasmė. Tiesa, pačioje pradžioje kovotojai vadino save partizanais, bet jie patys greit pasirinko žymiai tikslingesnį ir teisingesnį aktyvaus Lietuvos laisvės kovotojo vardą.

Partizaninis veikimas, terminas pasiskolintas iš bolševikinio pilietinio karo, reiškia atskirų tarpusavy nesujungtų kovinių grupių veikimą, kurios nesudaro vieno organizuoto vieneto — kariuomenės. 1944 - 52 Lietuvoje vykęs ginkluotas pasipriešinimas nebuvo atskirų partizaninių grupių kova prieš okupantus, bet pilna to žodžio prasme spontaniškai kilęs visos Lietuvos Išlaisvinimo karas Lietuvos valstybinei nepriklausomybei atstatyti. Tos Lietuvos Laisvės kovos buvo nedaloma tąsa 1918 - 20 Lietuvos Nepriklausomybės kovų.

1944 - 45 ginkluotam pasipriešinimui sukilusi visa Lietuva faktinai atsidūrė tikrame karo stovyje su šimteriopai stipresniu priešu: sovietine Rusija. Išskyrus didesnius miestus ar miestelius, Lietuvos laisvės kovotojų kariaunos dominavo visame krašte. Ginkluotų ir aktyviai veikiančių Lietuvos laisvės karių skaičius siekė 25 - 30,000 ir jis lengvai galėjo būti padidintas iki 100,000.

Kovai su lietuviais sovietiniai okupantai buvo priversti sutraukti Lietuvon stambias saugumo karines pajėgas. Netrukus laisvės kovos suliepsnojo visam krašte. Atsitiktiniam Lietuvon patekusiam pašaliečiui to meto Lietuva darė tikro karo lauko įspūdį.

Krito kovoj kaip medžių lapai lapkrity

Niekas negali tikrai patikrinti ir tiksliai nustatyti, kada, kokiose kautynėse ir kiek žuvo lietuvių laisvės kovotojų ir kiek buvo nukauta priešo karių. Kas gi kautynių įkarštyje, besitraukdamas ir besislėpdamas nuo priešo, galėjo tiksliai suskaičiuoti užmuštų enkavedistų skaičių?

Tačiau neginčytina, kad plataus masto kautynės tuo metu vyko visame krašte ir kad žuvusių rusų skaičius žymiai viršijo tose kovose kritusių lietuvių laisvės kovotojų skaičių.

Deja, priešo pajėgos buvo dešimteriopai ir šimteriopai didesnės, ir lietuviai laisvės kovotojai tose Laisvės kovose krito tarsi medžių lapai rudens lapkrity.

Apytikriais duomenimis, paties pogrindžio apskaičiavimu, jau 1946 m. birželio mėn., taigi maždaug po dviejų metų nuo Laisvės kovų pradžios, iš pradinio 25 — 30,000 Lietuvos laisvės kovotojų skaičiaus žuvo apie 8,000. 1947 m. gruodžio mėn. kartu su "Daumantu" užsienį pasiekęs BDPS prezidiumo specialus įgaliotinis ir Tauro apygardos laisvės kovotojas "Mažytis - Aud-

ronis", 1949 pavasarį grįžęs Lietuvon pranešė, jog išlikusių gyvų senų laisvės kovotojų Tauro paygardoje teradęs vos 10%. Pogrindžio apskaičiavimu 1950 m. laisvės kovotojų visoje Lietuvoje belikę apie 5,000, dar po vienerių - dviejų metų jų skaičius jau tesiekė vos 500 - 700.

Todėl kai kieno aiškinimai apie tariamą Lietuvos laisvės karių demobilizavimąsi, paaiškėjus jų kovų beviltiškai padėčiai, tėra pasakos vaikams. Pasitraukti iš aktyvios kovos ir legalizuotis buvo įmanoma 1944 - 46, bet ne 1950 - 52. Lietuvos laisvės kariai "demobilizavosi" žūdami beviltiškose kovose.

Neužgijusios žaizdos

Tokios plačios apimties ginkluotas lietuvių pasipriešinimas ir jų didvyriškos laisvės kovos okupantams buvo labai nemalonus, o vakariečių atžvilgiu itin nepatogus faktas. Todėl ilgus metus jie mėgino jį nutylėti, nelabai žinodami, kaip tokį atkaklų ir ginkluotą lietuvių priešinimąsi okupacijai bent kiek įtikinamiau ir priimtiniau paaiškinti. Pagaliau jie susigalvojo lietuvių Laisvės kovas aiškinti kaip klasių kovą ir jau nebemėgino slėpti nepaslepiamo dalyko — tų Laisvės kovų plačios apimties ir jų tautoje paliktų gilių tragiškų pėdsakų ir neužgijančių žaizdų.

Tragiškų ir nepamirštamų lietuvių Laisvės kovų atgarsiai vis labiau prasimuša net sovietinėje lietuvių literatūroje.

"... *Daug randų kūne ir sieloje paliko klasių kova*", rašo Leonas Kiauleikis romane "*Gervazijus toks, kokį jį pažinojo Laura*", kurio ištraukos praėjusiais metais buvo spausdintos "*Pergalės*" žurnale. "*Štai kodėl prieš kiekvieną oro atmainą ar paskirdus prisiminimų srautui ima perštėti, mausti iš paviršiaus užgijusios žaizdos, primindamos tų dienų kartėlį, nemigą ir abejones*".

Kovą su Lietuvos laisvės kovotojais vedė reguliarūs NKVD kariniai daliniai. Jiems talkinti okupantai mėgino iš vietos gyventojų, daugiausia padugnių, organizuoti vadinamus stribus kaip savo rūšies pagelbinius milicijos būrius. Minėtame romane įdomiai vaizduojama tų stribų kova su lietuviais laisvės kovotojais:

"*Didvyriais nebuvom, į mūšį nesiveržiavom, nes nežinodavai, koks sugrįši iš kautynių, ir iš viso ar sugrįši... Atvirai šnekant, mes nemokėjome ir šaudyti. Išsilaikstydavo begalės švino, kol jis pasiekdavo tikslo. Mes buvom niekam netikę šauliai, nes neturėjom jokio paruošimo ir iš karto pradėjom šaudyti į gyvus taikinius. Aš niekad neužmiršiu savo debiuto, kada mes kovėmės su kapitono Kupsto gauja. Mūsų būryje buvo tiktai vienas kadrinis karininkas Martinkus, o dauguma kovotojų tebuvo neapšaudyti žaliukai. Priešo pusėje — septyni buržuazinės*

armijos karininkai, keturi parašiutais numesti diversantai ir apie tuziną smogikų, turinčių skerdikų stažą . . .".

Lietuviai laisvės kovotojai tokiam priešui jautė tik panieką. Minėtame romane aprašoma, kaip vienas lietuvis laisvės kovotojas, jau mirtinai sužeistas, prieš amžinai užmerkdamas akis, dar rado savyje jėgų jį nukovusiam stribui parodyti "trijų pirštų kombinaciją".

Stribai lietuviams patriotams nebuvo jokie priešai. Tikrieji lietuvių priešai buvo okupantų iš Rusijos atgaventos patyrusios, gerai ginkluotos ir beatodairiniai kovai paruoštos enkavedistų divizijos.

Todėl, nors nuo lietuvio rankos nekartą žūdavo lietuvis, Lietuvos Išlaisvinimo kovas neteisinga aiškinti pilietiniu karu, kaip tai mėgina daryti poetas J. Aistis savo įvade Nepriklausomybės Talkos išleistam "Laisvės kovų dainų" įvade.

Žiaurūs patys sau

Tautinis ginkluotas lietuvių pasipriešinimas okupantams nebuvo nei lietuvių klasių kova, nei jų pilietinis karas, bet tikras lietuvių Išsilaisvinimo karas prieš rusus okupantus.

Žinoma, tose Laisvės kovose žuvo daug nekaltų ir nieko dėtų lietuvių, patekusių tarp dviejų ugnių.

Neseniai "Krikščionis gyvenime" serijoje išleistoje Mato Raišupio knygoje "Dabarties kankiniai", kurioje aprašomas Lietuvos vyskupų, kunigų ir tikinčiųjų kryžiaus kelias pirmojoje ir antrojoje sovietų okupacijoje, minimas vienas "Dainavos" apygardos laisvės kovotojų vado leit. *A. Ramanausko "Vanago" 1949* metais kai kuriems kunigams duotas įspėjimas: *"Esame patyrę, jog Tamsta bažnyčioje iš sakyklos raginai žmones stoti į kolchozus. Įspėjame Tamstą tokius bolševikų mitingų pamėgdžiojimus bažnyčioje ir kitur nutraukti. Priešingu atveju su Tamsta bus pasielgta kaip su tautos išdaviku".*

"Dabarties kankinių" autorius pastebi, kad šis įspėjimas rodo, *"kokiose sunkiose aplinkybėse tada teko dirbti ypač Lietuvos provincijos kunigams: jei jie padėjo kovojantiems lietuviams, juos persekiojo valdžia; jei, neatlaikydami valdžios agentų spaudimo bei šantažavimo, iš sakyklos ištardavo palankesnį žodį valdžios adresu, juos įspėdavo rezistencijos vyrai"* (68, 69 psl.).

Tačiau tokioje padėtyje buvo ne vien Lietuvos provincijos kunigai, bet beveik visi Lietuvos gyventojai, ypač ūkininkai, nekalbant jau apie sovietinius pareigūnus, partijos komitetų sekretorius, komjaunuolius ar vadinamus liaudies gynėjus — stribus.

Mažosios lietuvių tarybinės enciklopedijos kiekviename puslapyje prie to ar kito sovietinio

pareigūno ar komjaunuolio biografijos galima užtikti prierašą: "buržuazinių nacionalistų nužudytas". Sovietinė okupacinė valdžia Lietuvoje įsitvirtino per lavonus: "tarybinių aktyvistų" ir "buržuazinių nacionalistų".

Lietuvių Laisvės karas prieš rusus 1944 - 52 pasižymėjo žiaurumais iš abiejų pusių. Tačiau kiekviena kova yra žiauri, o ypač žiauri yra laisvės kova, kurios, kaip pastebėjo įžymus Prancūzijos laisvės kovotojas generolas De Gaulle, niekas nekovoja baltom pirštinėm apsimovęs. Tačiau pirminė ir didžiausia atsakomybė dėl Lietuvos Laisvės kovų krenta visų pirma patiems sovietiniams okupantams rusams. Jie pirmieji griebėsi tų žiaurumų ne vien prieš pačius lietuvius kovotojus, bet prieš niekuo nenusikaltusius gyventojus, nes nepaisant dešimteriopai stipresnių ir nepalyginamai geriau ginkluotų enkavedistinių karinių pajėgų, jie kitaip nepajėgė įveikti lietuvių kovotojų. Lietuviai laisvės kovotojai neturėjo kitos išeities, kaip į žiaurumą žiaurumu atsakyti, nes jiems nebuvo kito pasirinkimo, kaip laimėti ar žūti, o laimėti nebuvo vilties. Jie iš esmės teturėjo vieną kelią, vieną galimybę, vieną išeitį: kautis ir kovoti iki mirties, ir galimai brangiau parduoti savo gyvybę.

Lietuvos laisvės kovotojai buvo žiaurūs ne vien priešui ir jo talkininkams — tikriesiems ar tik įtartiesiems. Jie buvo žiaurūs visų pirma patys sau. Jie niekada gyvi priešui nepasiduodavo, bet granata susisprogdindavo: ne vien kad išvengtų nepakeliamų bestiališkų priešo kankinimų, bet ir kad niekas negalėtų atpažinti turgaus aikštėje išmesto jo lavono, ypač jo artimieji: tėvas, motina ar sesuo. Nes atpažinę, galėjo nesulaikoma ašara budriai enkavedisto akiai išsiduoti, o tada juos laukė toks pats žiaurus likimas kaip jiems brangaus artimo, žuvusio išniekinto Lietuvos laisvės kovotojo.

Atsakomybė už pralietą kraują

Pratę pagal savo kreivą bolševikinę dialektiką ir logiką iš kiekvienos jiems nepatogios padėties suktis, apversdami ją aukštyn kojom, sovietiniai okupantai, gerai nujausdami gilią lietuvių širdgėlą dėl beviltiškose kovose laisvės kovotojų liejamą kraują, mėgino kaltę už tai suversti užsienio lietuviams. Esą, ginkluotą lietuvių pasipriešinimą okupacijai neatsakingai sukurstę į Vakarus pabėgę "buržuaziniai nacionalistai ir hitlerininkai", kurie tam tikslui panaudoji visų pirma Amerikos Balso transliacijas Lietuvai.

Tačiau Amerikos Balso lietuvių skyrius savo programas lietuvių kalba pradėjo tik 1951.II.16, taigi 6 - 7 metais po to, kai Lietuvoje plačiai suliepsnojo laisvės kovos. O patys užsienio lietuvių laisvinimo veiksniai ne tik jokio pasipriešinimo Lietu-

voje nekurstė ir nesukurstė, bet organizuota rezistencija ir santykiais su ja iki 1948 netikėjo ir patys ryšių su ja neturėjo.

Dėl visuotinio ginkluoto pasipriešinimo okupacijai ir laisvės kovotojų pralieto kraujo atsakomybė visų pirma krenta patiems sovietiniams okupantams. Jie grąžino Lietuvon lietuvių nekenčiamą ir jiems prievarta primestą sovietinį režimą ir baisų beatodairinį stalinistinį enkavedistinį terorą. Jie pradėjo jėga mobilizuoti lietuvius sovietų kariuomenėn. Atsisakę stoti į nacių mėgintą sudaryti lietuvių SS legioną, lietuviai neturėjo jokio noro stoti sovietų kariuomenėn. Vengdami sovietinės mobilizacijos, o enkavedistų gaudomi jie ieškojo prieglobsčio miške.

Tiesa, daug lėmė beveik bendras visų įsitikinimas, kad vokiečių - sovietų karui pasibaigus turi neišvengiamai kilti Vakarų — sovietų konfliktas arba kad Vakarų valstybės, vykdydamo Atlanto Chartos įsipareigojimus, vienu ar kitu būdu privers sovietus pasitraukti iš Lietuvos.

Pagaliau buvo trečioji ir gal pati svarbiausia priežastis, kuri pastūmėjo lietuvius ginkluoton kovon dėl savo krašto laisvės. Tai gaivališkas, nenumalšinamas lietuvių troškimas ir siekimas laisvės ir savos valstybinės nepriklausomybės, be kurios jie bendrai neįsivaizdavo savo tolesnio gyvenimo. 1940 Lietuvos nepriklausomybės negynus, dabar vyravo tvirtas pasiryžimas tą nenepriklausomybę atstatyti ginklu. Tai buvo tarytum koks paslėptas pasąmoninis troškimas krauju išpirkti praeity padarytą klaidą. Sena, garbinga ir kovinga lietuvių tauta negalėjo be kovos savo laisvės atsižadėti. Nekovoję 1940, lietuviai stojo kovon 1944.

Neišgirstas įspėjimas

Lietuvos politiniame pogrindyje buvo žmonių, kurie pramatė, kad sovietinė okupacija galinti užtrukti ilgus metus ir todėl kova su ja turi būti žymiai apdairesnė ir atsargesnė. Tokį nusistatymą dar vokiečių okupacijos metais reiškė buvęs Lietuvos ministras Maskvoje dr. L. Natkevičius, kuris pakartotinai įspėjo, jog sovietiniai okupantai dar grįš Lietuvon ir ragino tam iš anksto pasiruošti. Stasys Šalkauskis, miręs Šiauliuose 1941.XII.4, lyg įžvelgdamas skaudžią Lietuvos ateitį, prieš mirdamas sakė, jog vienintelė realiausia pagalba mūsų tautai yra turėti kuo mažiausiai nuostolio ir išlikti gyvai".

Tuo tarpu vienas įtakingiausias pogrindžio laikraštis vokiečių okupacijos metais, "Nepriklausoma Lietuva", skelbė, jog bolševikams grįžus, lietuviai kovos iš paskutiniųjų. Tai nebuvo joks atsakymas ir joks rimtas politinis sprendimas.

Lietuvos pogrindininkų, daugiausia Vilniaus universitete su-

sispietusių pasyvaus pasipriešinimo sąjūdžio veikėjų — prof. A. Žvirono, prof. T. Petkevičiaus, buv. Ekonomijos mokslų prodekano A. F. Jurskio ir kt. įspėjamasis balsas, deja, buvo balsas tyruose. Nors jie turėjo ryšius su ginkluoto pasipriešinimo kovotojais, bet neįstengė jų paveikti, nes partizanai bendrai mažai tepasitikėjo legalioje padėtyje miestuose likusiais pogrindžio veikėjais. Antra vertus, nebuvo su kuo šį pagrindinį ir esminį Lietuvos laisvės kovos klausimą spręsti ir dėl jos tvirtai sutarti, nes 1944 - 45 dar nebuvo vienos visą ginkluotą pasipriešinimą apjungiančios vadovybės. Ginkluota lietuvių laisvės kova prieš okupantus kilo spontaniškai, nesulaikomai ir jos organizavimasis vyko lėtai. Tauro apygarda Suvalkijoj buvo įkurta tik po metų nuo sovietų įsiveržimo Lietuvon: 1945.VII.25. Po to buvo įsteigta Jungtinė Kęstučio apygarda Žemaitijoje, o pačių Tauro ir Dainavos apygardų sujungimas į vieną karinę Pietų Lietuvos sritį įvyko tik 1946.I.23, t. y. beveik dviem metam praėjus nuo antros sovietų okupacijos pradžios.

Iš antros pusės, reikalingą susipratimą ir sutarimą pasiekti dėl laisvės kovos taktikos sunkino ta aplinkybė, kad tiek minėtieji atsakingieji pasyvaus pasipriešinimo vadovai, tiek ginkluoto pasipriešinimo kariniai vadai beveik tuo pat metu 1946 buvo okupantų susekti ir sunaikinti arba žuvo laisvės kovose.

Tokia padėtis buvo žinoma užsienyje jau 1945 m. pabaigoje. Tačiau ji nesukėlė jokio emigracinių politinių veiksnių susijaudinimo ir būtinai reikalingo susirūpinimo.

Vakarų pasaulio sąžinė budo per lėtai

Tiesiant ir tvirtinant rezistencinius ryšius su kraštu 1944 - 47, vienas svarbiausių uždavinių karui pasibaigus buvo tiksliai išsiaiškinti ir teisingai painformuoti Lietuvos pogrindį ir aktyviuosius laisvės kovotojus apie tarptautinę padėtį ir numatomą jos raidą.

1946 tuo metu, kada VLIKo Vykdomosios Tarybos pirmininkas V. Sidzikauskas teigė, jog įvykiai rieda į lemiamą fazę, iš autoritetingų Londono sluoksnių buvo gautas Lietuvos pogrindžiui skirtas atsakymas, jog ne tik ateinančių dviejų metų bėgyje negali būti kalbos apie bet kokį Vakarų - Rytų konfliktą, bet kad per tą laiką iš viso netenka laukti Vakarų viešosios opinijo pasikeitimo sovietams nepalankia linkme. Pranešus tai 1946 pavasarį Lietuvon besiruošiančiam vykti pogrindininkui, buv. Stutthofo koncentracijos stovyklos kaliniui leit. V. Staneikai, jis atšovė: "Tai tu pats vyk ir pabandyk tai pasakyti Lietuvos partizanams".

Lietuvos Diplomatijos Šefas

min. S. Lozoraitis savo išsamioje promemorijoje Lietuvos pogrindžiui 1947.IV.15 nurodė, jog svarstant įvairias galimybes Lietuvai išsilaisvinti, vienintelė praktiška galimybė pašalinti sovietų okupaciją iš Lietuvos tuo metu buvo Vakarų karas su sovietais. Tačiau min. S. Lozoraitis įsakmiai pabrėžė, kad nepaisant Vakaruose augančio įtempimo dėl sovietų teritorinės ir politinės ekspansijos, Vakarų valstybės šiuo tarpu nėra pasiruošusios tokiam karui nei materialiai, nei moraliai, ypač karui už patekusių į sovietų sferą valstybių laisvę.

"Iš to seka, kad Lietuvoje reikia taupyti jėgas, vengiant aukų ginkluotoj kovoj . . . Būdamas užsienyje, aš negaliu spręsti, kiek mūsų partizanų veikla apsaugoja gyventojus nuo okupacinės valdžios smurto ir ar ji būtina masių tautinei sąmonei palaikyti. Bet kiek tai liečia ginkluotos kovos įtaką į šių dienų tarptautinės politikos raidą, tai aš jaučiuosi galįs tvirtinti, jog mūsų geriausių vyrų mirtis įvykių plėtojimosi nepaskubino, o jos politinis efektas, įtaka į Lietuvos laisvės propagandą bus skaudžiai neproporcionalus pasiaukojimui ir tautos nuostoliui..."

1948 m. pradžioje užsienį pasiekęs BDPS prezidiumo specialus įgaliotinis "Mažytis - Audronis" pasakojo, kaip Lietuvos laisvės kovotojai drebančiomis rankomis laikydami skaitė jų atstovų iš užsienio atgabentą brangų dokumentą, kuris tačiau neteikė jiems vilčių į greitą išsivadavimą, bet kėlė nusivylimą per lėtai bundančia Vakarų pasaulio sąžine, nes tai reiškė, jog Lietuvos laisvei atgauti dar teks ilgai lieti kraują. O tuo jie nenorėjo tikėti.

Tragiškas pažiūrų išsiskyrimas

1946 m. gegužės - birželio mėn. Lietuvoje įvyko laisvės kovotojų suvažiavimas, kuriame dalyvavo aktyvaus ir pasyvaus pogrindžio ir iš Vakarų atvykę užsienio rezistencijos atstovai. Tame suvažiavime buvo nutarta visas buvusias ir veikiančias aktyvaus ir pasyvaus pasipriešinimo organizacijas sujungti į vieną Bendrojo Demokratinio Pasipriešinimo Sąjūdį (BDPS), sudaryti politinę Lietuvos pogrindžio vadovybę, įtraukiant į ją pagrindinių politinių grupių atstovus, ir sukurti vieną bendrą Lietuvos laisvės kovotojų ginkluotųjų pajėgų štabą.

Vyriausiu visų laisvės kovotojų ginkluotųjų pajėgų vadu buvo išrinktas suvažiavime dalyvavęs Dainavos apygardos vadas pulk. leit. J. Vitkus - "Kazimieraitis", o jo pavaduotoju Tauro apygardos vadas maj. D. - "Mykolas-Jonas".

Deja, pulk. "Kazimieraitis" žuvo Dzūkijoje, Žaliamišky, nespėjęs pradėti naujų pareigų. Taip pat netrukus laisvės kovose krito Tauro apygardos vadas

"Mykolas - Jonas". Lietuvos laisvės kovotojų ginkluotųjų pajėgų vadovavimą perėmė naujas Tauro apygardos vadas Baltūsis - "Pulk. Žvejys".

Dėl nepaprastai sunkių Lietuvos pogrindžio veikimo sąlygų sudaryta tautinio lietuvių pasipriešinimo politinė vadovybė neįsitvirtino ir jos pareigas vykdė BDPS prezidiumas.

BDPS vadovybė pakartotinai kėlė ir svarstė klausimą, kuriuo keliu toliau eiti: ligšiolinės aktyvios ir agresyvios ginkluotos kovos prieš okupantus ar ieškoti naujų, atsargesnių ir apdairesnių kelių. Turėdamas galvoje, kad artimu laiku netenka laukti tarptautinio konflikto ir kad Lietuvos okupacija gali užtrukti ilgesnį laiką, BDPS prezidiumas 1947.III.17 direktyviniame biuletenyje aiškino, jog "*Rezistencijos pasirinktas kelias turi būti tas kelias, kuriuo žengdami lietuviai galėtų nenustoti vilties išlaikyti Tėvynės laisvės ilgesį, išsaugoti save, savo artimuosius nuo beprasmių kančių ir vargų, apart tų, kurie ir taip yra užgulę. Ir kad tas kelias įgalintų išsilaikyti ir išlikti galimai ilgiau ir mažiau aukų pareikalautų mūsų kova*"...

Tačiau aktyvūs Lietuvos laisvės kovotojai - partizanai aklai tikėjo greit įvyksiančiu Vakarų - sovietų karu, kuris turės atnešti Lietuvai išlaisvinimą. 1947.III.20 numeryje Jungtinės Kęstučio apygardos pogrindžio laikraštis "*Laisvės Varpas*" rašė: "*Didingai, nebesulaikomai aušta gausiomis aukomis aplaistytas laisvės rytas, nešdamas neapsakomą džiaugsmą*"...

1947.X.15 numeryje tas pats pogrindžio laikraštis įsakmiai tikino, jog tik "*bolševikų agentai ir silpnabūdžiai, pasigaudami bolševikinės viešosios propagandos, ima sau ir kitiems įkalbinėti, kad įvykiai, tai yra ginkluotas konfliktas negreit ateis. Šitokia skleidžiama nuomonė yra iš pagrindų klaidinga*".

Skilimas — įvykęs faktas

Tikėdami greitu ir jų įsitikinimu neišvengiamu ginkluotu Vakarų — Rytų konfliktu, laisvės kovotojai suaktyvino ginkluotą kovą prieš okupantus.

1947 pradžioje jie perkėlė BDPS prezidiumą į mišką. Jam praktiškai vadovavo Tauro apygardos vadas Baltūsis - "Pulk. Žvejys". Tačiau vos metams praėjus, 1948 m. vasario mėnesį jis žuvo laisvės kovose ties Pilviškiais. Tose kovose skaudžiai nukentėjusi Tauro apygarda pasijuto nebepajėgi toliau vadovauti Lietuvos ginkluotam pasipriešinimui. Jos kovotojams pasiūlius, Lietuvos laisvės kovotojų ginkluotųjų pajėgų vadovavimą perėmė Lietuvos Vakarų "Jūros" srities vadas Lietuvos kariuomenės kapitonas J. Žemaitis - "Vytautas", griežtas aktyvios ir agresyvios ginkluotos kovos prieš okupantus šalininkas.

"Pulk. Žvejui" žuvus, BDPS

prezidiumas suiro, bet po kurio laiko persitvarkęs vėl atgaivino savo veikimą. Naujas BDPS prezidiumas buvo nusistatęs siekti atsargesnės ir apdairesnės pasipriešinimo taktikos. Tačiau jo pastangos 1949 pradžioje šiuo lemiamu klausimu išsiaiškinti su Pietų srities vadu ats. leit. A. Ramanausku "Vanagu" ir laisvės kovotojų ginkluotųjų pajėgų vyriausiu vadu kap. J. Žemaičiu - "Vytautu" ir juos įtikinti buvo nesėkmingos. Grėsė rimtas aktyvaus ir pasyvaus pasipriešinimo sąjūdžio skilimas.

1949 m. vasario 1 d. vienam Žemaitijos miške bunkeriuose įvyko kap. J. Žemaičio sukviestas aštuonių aktyviųjų laisvės kovotojų vadovų pasitarimas, kuriame dalyvavo pats vyriausias BDPS ginkluotųjų pajėgų vadas kap. J. Žemaitis, Pietų Lietuvos srities vadas A. Ramanauskas - "Vanagas", Vakarų Lietuvos "Jūros" srities štabo viršininkas Gužas - "Kardas", Prisikėlimo apygardos vadas Grigonis - "Užpalis", tos apygardos štabo viršininkas Lesys - "Naktis", Tauro apygardos vadas "Faustas" ir kt.

Pasitarimas užtruko 10 dienų. Pasitarimų metu buvo nutarta: kap. J. Žemaičio manymu pasenusį BDPS pavadinimą pakeisti LKKS: Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžiu, sudaryti LLKS tarybą ir vyriausią vykdomąjį organą LLKS prezidiumą; LLKS tarybos pirmininku ir Lietuvos pogrindžio ginkluotųjų pajėgų viršininku išrinkti kap. J. Žemaitį - "Vytautą". Pasitarimams pasibaigus, 1949.II.16 LLKS paskelbė atitinkamą deklaraciją tautai. Lietuvos tautinio pasipriešinimo sąjūdžio skilimas tapo įvykęs faktas.

Didžioji pasipriešinimo drama

LLKS nusistatymu Lietuvos bolševizacijos sustabdymą galėjo nulemti tik atvira ginkluota kova. Tautinio pasipriešinimo faktoriais LLKS manymu galėjo būti tik tie asmenys ar grupės, kurie buvo pasiruošę visiškai prisidėti prie aktyvios kovos, kitaip sakant, pereiti į nelegalią padėtį, t. y. į mišką ir bunkerius.

BDPS prezidiumas, priešingai, buvo įsitikinęs, kad okupantams įsigalėjus krašte ir stabilizavus padėtį, tęsimas agresyvios ginkluotos kovos taktikos gali privesti tiktai prie galutinio partizanų sunaikinimo. Kaip BDPS prezidiumo specialus įgaliotinis, "Kęstutis" savo pranešime 1950. XI.2 užsienio atstovus įspėjo, kad tik pakeitus pasipriešinimo taktiją galima tikėtis išsaugoti partizanus kaip organizuotą pajėgą lemiamų kovų fazei Lietuvos suverenumui atstatyti. "*Priešingu atveju, kaip praeity, žus partizanai, o nuo okupantų — mūsų miestų ir kaimų gyventojai. Jei anksčiau mums buvo brangus kiekvienas lietuvis, tai šimtus ir tūkstančius kartų yra brangesnis dabartiniu metu*".

To paties nusistatymo laikėsi tuometinė Lietuvos R. K. Bažny-

čios vadovybė ir vad. dviejų pulkininkų, J. ir M., rezistencinė grupė.

Šis BDPS nusistatymas atitiko pažiūras Lietuvos diplomatijos šefo min. S. Lozoraičio, Lietuvos ministro Londone B. K. Balučio ir visos silės žinomų buvusių pogrindininkų, susibūrusių įkurtoj Lietuvių Rezistencinėj Santarvėj.

Buvęs Lietuvos respublikos prezidentas dr. K. Grinius 1950. II.16 atsišaukime į Lietuvą taip pat įsakmiai įspėjo: *"Visomis galimomis priemonėmis gelbėkite vieni kitiems pergyventi sunkiuosius laikus ... Vengte vengkite neprasmingų aukų! Rūpinkitės juo daugiau lietuvių išsaugoti fiziniai ir moraliai ..."* (Žiūr. "Sėja", 1972-3).

Deja, tai nebuvo vieningas visos lietuvių politinės išeivijos vadovaujančių sluoksnių iš anksto išsamiai apsvarstytas, sutartas ir kraštui perduotas nusistatymas. VLIKas kitaip manęs ir tą savo nusistatymą, kaip teigė Vyr. Tarybos narys T. Šidiškis, pakeitė tik 1952.

1950 su VLIK-o žinia ir pritarimu grįžęs Lietuvon "Daumantas" LLKS Pietų Lietuvos srities 1951.VII.7 biuletenyje informavo vadovaujančius laisvės kovotojus, jog *"VLIK-as pilnai priėmęs ir aprobavęs pasipriešinimo liniją, akcentuojančią aktyvią rezistenciją"*. Deja, kaip 1952 m. balandžio mėn. pranešime pažymėjo BDPS prezidiumo pirmininkas, Daumantui grįžus, sustiprinta neatsargi ir išsaukianti Tauro apygardos kovotojų veikla *"privedė prie aktyvios rezistencijos grupės sunaikinimo. Jau daugiau kaip metai apie Tauro apygardą nieko negirdėti"*.

"Daumanto" žuvimas ir mirtis buvo didvyriška, bet pagrįsta klaidingom prielaidom, todėl taip ypatingai skaudi ir tragiška. Tačiau jo kova ir likimas atspindėjo visą ginkluoto lietuvių pasipriešinimo didžiąją dramą.

Ar tiktai Pilėnų kelias?

1927 Respubliko prezidentas suteikė Lietuvos kariuomenės gusarų pulkui Didžiojo Lietuvos etmono kunigaikščio Jonušo Radvilos vardą. Pulkui įteiktoje vėliavoje aplink kunigaikščio Jonušo Radvilos atvaizdą buvo įrašyti šie žodžiai: "Nugalėsim ar mirsim".

Pratęsdami Lietuvos kariuomenės tradicijas, Lietuvos laisvės kovotojai — partizanai gyveno ir vadovavosi tuo pačiu šūkiu: nugalėti ar mirti. O jei nugalėti nebuvo vilties, jie geriau rinkosi mirtį, negu gyvenimą sovietinėje okupacijojs.

"Ne. Lietuvis nenusilenks jėgai", rašė jau minėtas LLKS Pietų Lietuvos srities biuletenis 1951.VII.7, ragindamas *"suaktyvinti kovą prieš Lietuvių Tautos smaugikus ir jų padlaižius"*. *"Lietuvis mylėjo laisvę visada. Jis geriau susidegindavo ant laužo, negu eidavo vergijon. Pabusk*

lietuvi. Nusikratyk pataikavimo ir baimės jausmo. Brėkšta laisvės rytas. Tamsūs ir galingi audros debesys kaupiasi Vakaruose. Trenks jie perkūnais ir žaibais, nušluos nuo šventos Lietuvos žemės visus atėjūnus ir ištaškys visus Lietuvos išdavikus ir padlaižius. Bet tu, lietuvi, neprivalai laukti šios išganingos audros, susidėjęs rankas. Tu privalai su ginklu rankoje įsijungti į šventąją kovą prieš bolševizmą".

"*Pavergtiesiems negali būti dviejų kelių*", pažymėjo Pietų Lietuvos srities pogrindžio laikraštis "Partizanas" 1951.VII.20, nr. 6. "*Jiems amžiais tebūdavo vienintelis kelias į laisvę, tasai garbingas kelias, kuriame atsistoję, kaip Leonidas su 300 kovotojų Termopolų tarpukelyje, savo kūnais užvertė persams kelią į Spartą, kuriuo ėjo viso pasaulio milijonai laisvės kovotojų prieš pavergėją, tai mūsų Gražinos ir pagaliau Pilėnų kunigaikščio Margirio kelias, tai mūsų visos tautos ir jos laisvės kovotojų — partizanų kelias*".

Kovodami ir žūdami už Lietuvos laisvę, Lietuvos laisvės kovotojai pasiekė mirštančiųjų garbės. Tačiau ar jų pavyzdžiu turėjo pasekti visa lietuvių tauta, kaip to reikalavo partizanai, ir žūdama susilaukti Pilėnų likimo? Ar tikrai tik tokį vienintelį kelią ir pasirinkimą teturėjo lietuvių tauta? Garbingai žūti prieš nelygų priešą ir išnykti? Ar ji turėjo pasekti Stasio Šalkauskio patarimu: turėti kuo mažiausiai nuostolio ir išlikti gyva?

"*Mirštantysis gali greitai pasiekti garbės*", aiškino lenkams po karo kardinolas Wyszynski. "*Tačiau gyventi dirbant sunkius darbus, ilgus metus kenčiant ir tyliai aukojantis, yra didesnis heroizmas ir tokio heroizmo mums šiandien reikia*".

Toks heroizmas buvo reikalingas Lietuvoje anais sunkiais atviros ginkluotos kovos metais, tokio heroizmo lietuviams reikės dar ilgus metus sovietinei okupacijai užsitęsus

Valstybė pogrindyje

1949.II.16 paskelbęs tautai savo deklaraciją, LLKS savo sąranga buvo tikra Lietuvos pogrindžio valstybė priešo okupuotame krašte, su savo prezidentu ir valdžia, savo karo vadais, savo kariuomene, teismais ir savo spauda. Atsisakydamas pripažinti sovietų okupacinę valdžią, jos įstatymus ir potvarkius laikydamas neteisėtais ir todėl niekiniais ir neprivalomais, LLKS draudė gyventojams juos vykdyti ir reikalavo paklusti savo išleistiems potvarkiams.

Ypač įdomi ir patraukti buvo LLKS karinė sąranga. Visa Lietuva buvo padalinta į tris karines sritis: Pietų Lietuvos: "Nemuno", Šiaurės Rytų Lietuvos: "Kalnų" ir Vakarų Lietuvos: "Jūros". Kiekviena sritis turėjo savo vadą, štabus ir atskiroms sritims tvarkyti numatytus štabų skyrius.

Sritys buvo padalintos į apygardas, nuo keturių iki dviejų kiekvienoje srityje. "Nemuno" sritį sudarė dvi apygardos — Tauro ir Dainavos. "Kalnų" srity, Aukštaitijoj, kurį laiką veikė net keturios apygardos: Vyčio, Vytauto, Didžiosios kovos ir Algimanto; pastaroji po 1949 įvykusios nelaimės, kurios metu buvo sunaikinti jos pačios ir visų jos rinktinių štabai, daugiau kaip atskira apygarda nebeatsigavo. "Jūros" srityje buvo trys apygardos: Jungtinė Kęstučio, Prisikėlimo ir Žemaičių. Kiekvienoje apygardoje veikė rinktinės, rinktines sudarė kovotojų būriai. Tauro apygarda garsėjo Geležinio Vilko ir Birutės rinktinėmis. "Kalnų" srities Vytauto apygardoje veikė Liūto, Tigro ir Lokio rinktinės; Vyčio apygardoje — Briedžio, Krištaponio ir Algimanto rinktinės; "Jūros" srity Kęstučio apygardą sudarė Klaipėdos, Žebenkščio, Aukuro ir Vaidoto rinktinės; Prisikėlimo apygardą — Lietuvos Žaliosios rinktinė, kunigaikščio Žvalgaičio ir Šiaulių apsk. skirta atskira laisvės kovotojų Šiaulių rinktinė.

Kiekviena LLKS karinė sritis ar net atskiros jų apygardos turėjo savo pogrindžio spaudą. Ypač gerai buvo suorganizuotas propagandinės spaudos paruošimas ir platinimas Žemaitijoje, "Jūros" srityje, kur dar 1951 m. buvo reguliariai leidžiami du laikraščiai: "Laisvės Varpas" ir "Prisikėlimo Ugnis". Tur būt "Daumanto" pastangomis ir nuopelnu maždaug tuo pat metu Pietų Lietuvos srity buvo leidžiamas laikraštis "Partizanas".

Suprantama, nuolatinių nepaliaunamų kovų įkarštyje buvo sunku išlaikyti LLKS sąrangą pastovia, nekintama. Priešas sunaikindavo apygardas, jų štabus, rinktines, bet kuriam laikui praėjus jos vėl iš naujo buvo atkuriamos, kartais kitais naujais pavadinimais. Todėl labai sunku tiksliai nustatyti visus LLKS karinius junginius, jų veikimo ribas, o ypač kas, kada ir kokiam LLKS kariniam vienetui vadovavo ar kuriam junginy veikė, juo labiau, kad laisvės kovotojai kiekvienas dangstėsi slapyvardžiais, kuriuos karts nuo karto keisdavo, kad pasunkintų priešui jų iššifravimą.

Mirtinas priešo smūgis

Ne visos LLKS apygardos naudojo tą pačią kovos taktiką. Naujas Aukštaitijos "Kalnų" srities vadas "Siaubas", buvęs mokytojas, nepaisant jo grėsmingo slapyvardžio, laikėsi apdairesnės ir išmintingesnės kovos taktikos ir į savo kovotojų veikimą, kurių jo vadovaujamoje srityje 1951 dar buvo apie 200, vengė įvelti vietos gyventojus. Todėl jo srityje buvo mažiau priešo represijų ir vietos gyventojų persekiojimų.

Kitos apygardos naudojo agresyvesnę taktiką, dėl to ten labiau nukentėdavo vietos gyventojai ir tų apygardų apylinkėse buvo vykdomi platesni gyventojų išve-

žimai. Dainavos apygarda, ypač po jos patirtų didelių nuostolių 1950, kada žuvo visas jos štabas su vadu "Diemedžiu", 1951 mėgino persitvarkyti, keisti veikimo taktiką, kreipdama didesnį dėmesį į konspiraciją ir gyvosios jėgos išsaugojimą.

Tačiau, laikui bėgant, negaunant jokios materialinės ar ginkluotos paramos iš užsienio, laisvės kovotojų skaičius neišvengiamai mažėjo, o kartu silpnėjo jų kova. Kur anksčiau jie veikė ištisomis rinktinėmis, dabar tepajėgė veikti mažais būriais po 5 - 7 žmones. Dėl nepaliaunamo priešo persekiojimo ir jo saugumo sekimo, laisvės kovotojų vadovybės ir jų dalinių tarpusavio ryšiai silpnėjo ir buvo nepastovūs. Bet vis dėlto dar 1951, sprendžiant iš gautų pranešimų, Lietuvos ginkluotas pasipriešinimas, nors jau labai apsilpęs, dar tebebuvo gyvas. Bet neturėdamas jokios paramos iš užsienio ir netekdamas atramos savam krašte, žiauriai ir be jokios atodairos priešo persekiojamas, jis neturėjo ateities ir anksčiau ar vėliau buvo pasmerktas žūti. Kaip organizuotas pasipriešinimas jis išsilaikė daugiau ar mažiau iki 1952 pabaigos, kada paskutiniais Stalino valdymo metais ypač sužvėrėjęs sovietinio saugumo teroras Lietuvoje sudavė sunkų smūgį visam organizuotam tautiniam lietuvių pasipriešinimui.

Užsienyje gautas 1953.I.27 pranešimas iš krašto šiuo atžvilgiu skambėjo itin skaudžiai: *"Lietuvos rezistenciją palietė tragiški įvykiai. BDPS organizacija visiškai sunaikinta ... Tokio pat tragiško likimo susilaukė ir aktyvaus pasipriešinimo grupės veikusios Dzūkijos, Suvalkijos ir Žemaitijos rajonuose"*.

Kas iš tikrųjų tuo metu įvyko Lietuvoje, tiksliai nežinoma, bet atrodo, kad sovietų saugumui pavyko vienu metu susekti, susemti ir sunaikinti beveik visą tiek pasyvaus, tiek aktyvaus pasipriešinimo vadovybę. Pats pasipriešinimas dar nebuvo galutinai palaužtas, bet nei organizaciniu, nei veikimo atžvilgiu nuo šio smūgio jau nebeatsigavo.

Tragiškas vado likimas

Ypatingai liūdnas, skaudus, tragiškas ir žiaurus likimas ištiko Lietuvos laisvės kovotojų ginkluotųjų pajėgų vadą, LLKS sumanytoją ir steigėją, Lietuvos pogrindžio valstybės prezidentą kap. J. Žemaitį - "gen. Vytautą".

Lietuvos kariuomenės generalinio štabo kapitonas, baigęs Paryžiaus karo akademiją, sovietų okupacijos metais lietuvių teritorinio korpo 617 pulko mokyklos viršininkas, vokiečių - sovietų karui kilus, nepaklausė bolševikų įsakymo trauktis Rusijon ir liko Lietuvoje. 1944 stojo į gen. P. Plechavičiaus vadovaujamą Vietinę Rinktinę ir buvo paskirtas 310 bataliono vadu. Antrai sovietų okupacijai užėjus, liko Lietuvoje, Žemaitijoj, ir 1945 m.

kovo mėn. įsijungė į LLA, vėliau vadovavo laisvės kovotojų Žebenkšties rinktinei. 1947 m. balandžio mėn. Kęstučio apygardos vadui aviacijos leit. Kasperavičiui su visu apygardos štabu žuvus Balakų miške, kap. J. Žemaitis 1947.V.20 buvo išrinktas Jungtinės Kęstučio apygardos vadu, o 1948 m. liepos mėn. visos Vakarų Lietuvos "Jūros" srities laisvės kovotojų vadu.

Beveik tuo pat laiku, 1948 m. pavasarį, žuvus Tauro apygardos vadui Baltūsiui - "plk. Žvejui", tos apygardos kovotojams prašant, kap. J. Žemaitis perėmė vadovauti visoms Lietuvos laisvės kovotojų ginkluotoms pajėgoms ir 1949 įsteigė Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdį, kuriam vadovavo iki 1951. Tais metais susirgęs, kitomis žiniomis paralyžuotas, perdavė savo pareigas Pietų Lietuvos "Nemuno" srities vadui leit. A. Ramanauskui - "Vanagui", o pats iki 1953 slapstėsi Kęstučio apygardos, Vaidoto rinktinės, Mindaugo būrio vado Juozo Palubecko - "Simo" bunkeryje, Jurbarko rajone Šimkaičių miške.

— — —

Po žeme įrengto bunkerio dydis: du metrai pločio, trys metrai ilgio ir apie 180 cm. aukščio. Bunkery gyveno keturi žmonės. Jiems miegoti įrengti keturi guoliai, vienas šalia kito. Ant sienos automatas, po pagalve revolveris, po guoliais Lietuvos laisvės kovų archyvai ir dokumentai. Anga į bunkerį uždengiama dangčiu su specialiai ant jo pasodinta nedidele tankia eglute. Virš bunkerio taip pat eglutės. Bunkerio šviesa: elektros lemputė, kuriai energiją teikė dvi radijo baterijos.

Maisto atsargos keturiom - penkiom parom: 2 kg. lašinių, apie 1 kg. sviesto, 4 kg. duonos ir 8 - 10 kg. bulvių. Geriamą vandenį semdavo iš bunkery įrengto šulinio. Maistą gamindavosi ant primuso.

Sutemus ir pavakarieniavus, nakties metu niekas nemiegojo, nes atidarydavo angos dangtį bunkeriui išvėdinti. Pradėjus aušti, apie 3 val., naktį pavalgydavo ir uždarę angą eidavo gulti. Dienos metu papietaudavo ir paskui vėl guldavo . . .

Dvejus metus tame bunkeryje išsislapstęs, ligonis, kap. J. Žamaitis niekur iš miško nebuvo išėjęs ir jokių ryšių su vietos gyventojais nepalaikęs.

1953 m. gegužės mėn. "Simas" išėjo į vieną sutitikimą, iš kurio daugiau nebegrįžo. Netrukus po to buvo suimtas kap. J. Žemaitis. Kodėl jis nepasitraukė į kitą specialiai paruoštą bunkerį, "Simui" negrįžus ilgiau negu vieną parą, kaip judviejų buvo sutarta, nežinia. Pasitikėjo, jog priešo saugumo suimtas "Simas" atlaikys visus NKVD kankinimus ir jo neišduos.

Kas nutiko kap. J. Žemaitį sovietų saugumui jį susekus ir gyvą

suėmus, galima lengvai įsivaizduoti. Jo tardymo parodymai, enkavedistinių redaktorių atitinkamai perredaguoti, 1968 buvo paskelbti LTSR Mokslų akademijos archyvinių dokumentų serijos "Kruvinos žudikų pėdos" X rinkiny.

Nesuprantama ir nepaaiškinama

Savo parodymuose kap. J. Žemaitis be kita ko nurodė, jog vienintelė materialinė pagalba, kokios jis susilaukė iš užsienio, tebuvo VLIKo per "Daumantą" jam persiųsta simbolinė parama: vienas tūkstantis dolerių . . . Ir iš tų jis tegavo 500, nes kitus penkis šimtus dolerių gabenęs partizanas buvo pakely nušautas.

Aštuoneri metai sunkaus, atkaklaus, didvyriško ir neįtikinamai platais lietuvių ginkluoto pasipriešinimo okupantams! 25 - 30,000 atšiauriose kovose su okupanto pajėgomis žuvusių lietuvių laisvės kovotojų, neskaitant dešimtis tūkstančių išvežtų ir Sibiro taigose dingusių juos rėmusių gyventojų! Ir visa materialinė parama, kurios aktyvūs laisvės kovotojai susilaukė iš užsienio ir laisvųjų lietuvių per beveik visą dešimtmetį trukusias mūsų taip garsintas kruvinas ir atšiaurias kovas tebuvo vienui vienas simbolinis tūkstantis dolerių.

Sunku suprasti ir paaiškinti šį ilgus metus trukusių tragiškų lietuvių laisvės kovų begaliniai liūdną faktą, tokį skaudų ir nesuderinamą su politinės lietuvių išeivijos veiklos paskirtimi laisvajame pasaulyje ir jos nuolat skelbtais ir tebeskelbiamais garsinančiais šūkiais ir siekiais. Juk pats svarbiausias ir pagrindinis laisvųjų lietuvių uždavinys buvo ir tebėra mėginti visomis įmanomomis priemonėmis teikti visą galimą paramą kovojančiam kraštui ir rasti kelių ir būdų tą paramą jam perduoti.

Kas žino, jei nuo pat pradžios 1945, o gal ir dar anksčiau, politinės lietuvių išeivijos kovinė vadovybė visą reikiamą dėmesį ir rūpestį būtų vieningai nukreipusi visų pirma į kovojantį kraštą, ryšius ir santykius su juo, gal, kap. J. Žemaičiui 1951 susirgus, būtų buvę įmanoma sutvarkyti jo slaptą išvyką užsienin.

Niekas į tai atsakyti tikrai negali. Tačiau keista ir sunkiai paaiškinama, kad kovojantieji lietuviai sunkiose kovose įrodę tokį nepaprastą sumanumą, ryžtą ir pasiaukojimą, per visus tuos ilgus metus nesugebėjo nustatyti pastovų slaptą Lietuvos pogrindžio radijo ryšį su užsieniu. 1944 turėtas ryšys su Vakarais per Stockholmą buvo gestapo nutrauktas. Jis buvo iš naujo nustatytas tik po penkerių metų: 1949 metais. Pasyvaus pogrindžio radijo ryšys su Vakarais kurį laiką veikė pastoviai, bet aktyvus ginkluotas pasipriešinimo sąjūdis tokio ryšio niekad neturėjo, o "Daumanto" mėgintas nustatyti 1950, vos užmegztas, nutrūko ir nutilo.

N. E. Sūduvis savo knygoje teigia, kad lietuviai laisvės kovą kovojo vienų vieni. Tačiau vienu metu vakariečių jiems buvo žadėta neribota materialinė ir techninė parama. Trūko tik pačių lietuvių vienybės, tarpusavio pasitikėjimo, ir nuoširdaus bendradarbiavimo, sutarimo ir teisingo svarbiausio jų uždavinio supratimo, plano ir ryžto jį vykdyti. Deja, jie patys arba atsisakydavo savo tarpe nuoširdžiai tartis ir sutarti, arba jau sutarę tų sutarimų nevykdydavo ar juos laužydavo. Ten, kur reikėjo susipratimo, pasitikėjimo ir susiderinimo, vyko varžymasis ir vienų kitiems kliudymas pačiuose svarbiausiuose ir esminiuose koviniuose lietuvių uždaviniuose . . .

O laikas nelaukė, progos buvo praleidžiamos ir jos nepasikartojo.

Ką kraujas sulipdė . . .

Lietuva maža tauta, vos trys milijonai, atsistojus prieš 200 milijonų moderniškai ginkluotą beatodairų okupantą, atsisakė jam paklusti ir ištisus aštuonerius metus sunkiai ir vargingai ginklu priešinosi. Tik laikas, istorija ir ateitis tinkamai ir prideramai įvertins visą tą didingą ir drauge tragišką aštuonerių metų Lietuvos laisvės kovotojų sunkiai kovotą Išlaisvinimo karą; nustatys ir išaiškins jo priežastis, jo sėkmes ir nesėkmes, jo laimėjimus ir pralaimėjimus, o, svarbiausia, iškels ir išryškins tų begaliniai skaudžių kovų ir jose sudėtų lietuvių aukų gilią prasmę.

Lietuvių tautą laukią dar labai dideli bandymai ir nepaprastai sunki išsilaikymo kova. Ji pareikalaus iš lietuvių tautos didelio įtempimo, politinės išminties, dvasinės stiprybės ir jėgos. Ir kas žino, ar lietuvių Tėvynėje nūdien taip stipriai pasireiškusios tautinės stiprybės svarbiausias šaltinis ir galutinio laimėjimo laidas neglūdi laisvės kovotojų Išsilaisvinimo kovose sudėtose skaudžiose aukose. Neveltui Justino Marcinkevičiaus draminėje poemoje karalius Mindaugas savo broliui Daugsprundui kalbėjo:

"*Aš Lietuvą lipdau po gabalėlį*", o į Daugsprungo pastabą "*Krauju lipdai*" - atsakė: "*Ką jau sulipdo kraujas,/To nei ugnis neperskirs, nei vanduo . . .*".

Nūsienė lietuvių Tėvynėje tautinė stiprybė sulipdyta Išlaisvinimo kovose kritusių lietuvių laisvės kovotojų pralietu krauju ir jų begaline savo Tėvynės meile, kurią dar 1947 vienas nežinomas laisvės kovotojas išreiškė savo skausmingame skunde laisvėje gyvenantiems broliams ir seserims:

"*Mes mylime Tėvynę Lietuvą . . . Mes tikimės, kad mūsų lavonais patręšta Lietuvos žemė bus trąšesnė ateities vienybei ir Tėvų Žemės meilei. Mes dantimis įsikandę laikomės Tėvų Že-*

(Nukelta į 62 pusl.)

ŽVILGSNIAI Į ĮVYKIUS IR SPAUDĄ

SOLIDARUMAS SU TAUTA

- *Tas kelias — ne man*
- *Kalba svečiai iš Lietuvos*

VEIKSNIUOSE IR VEIKLOJE

- *Trys suvažiavimai*
  1. Vilkas posėdžiavo Clevelande
  2. LB studijavo švietimo problemas
  3. Čikagoje ramesni vėjai
- *Vasario 16 minėjimas JAV-bių Kongrese*
- *Lietuviai Nixono rinkiminėje akcijoje*

LIETUVIŲ FRONTO BIČIULIŲ GRETOSE

- *Jaunimas, veiksniai ir bendradarbiavimas*
- *Politinių studijų išvados*
- *Frontininkai Lietuvos laisvinimo darbe*

SPAUDA, RADIJAS, KNYGOS

- *Paskutinis birželis*
- *Paminklas kankiniams*
- *Grainiui trūksta objektyvumo*
- *Atsiųsta paminėti*

"Į LAISVĘ" VEDAMIEJI

TAS KELIAS — NE MAN

Vienas iš kūrybingiausių Kauno valstybinio dramos teatro jaunosios kartos režisierių, Jonas Jurašas, partijos cenzorių ir biurokratų aparato prievartaujamas ir terorizuojamas, nebeišlaikė. Viešu laišku, adresuotu LTSR kultūros ministerijai, Kauno valstybiniam dramos teatrui, Lietuvos teatro draugijai ir "Literatūra ir Menas" redakcijai, jis pareiškia protestą prieš slogią komunistinio melo ir prievartinės sistemos atmosferą, kurioje turi dirbti teatralas ir kiekvienas kitas menininkas.

Atvirą laišką Jonas Jurašas apmokėjo vyr. režisieriaus vietos Kauno teatre netekimu.

ATVIRAS LAIŠKAS

Eilę metų dirbus teatre, pribrendo būtinybė išsakyti susikaupusias mintis, liečiančias režisieriaus kaip menininko ir piliečio veiklos principus.

Dvasinės vertybės — vienintelis kūrėjo atlyginimas visuomenei už teisę joje gyventi. Atrodytų, kad joms kurti mūsuose yra palankios sąlygos. Ką rodo patirtis? Eilę mano spektaklių, kaip antai: "Varšuvos melodija", "Tango", "Mamutų medžioklė", "Moljeras", "Šventežeris", "Grasos namai", susilaukė gyvo visuomenės dėmesio. "Dvikova", "Bolševikai", "Motinos laukas" buvo pažymėti diplomais ir premijomis. Teatras sėkmingai vykdo finansinius planus. Toka sėkmė galėtų režisierių patenkinti. Tačiau kas slypi toliau?

Metais trunkanti kova už teisę statyti subrandintą spektaklį. Nesibaigiantys disputai su apsidraudėliais, įrodinėjant būsimo spektaklio svarbą visuomenei. Beprasmiškai eikvojama energija, besiginant nuo demagogiškų bandymų įžiūrėti dar negimusiuose spektakliuose autorių kėslus. Kūrinio audinio darkymas, kategoriškai išreikalaujant nuimti netgi esminius akcentus. Galop, spektaklių eksploatacijos apribojimas arba visiškas jų uždraudimas, ignoruojant plačios teatrinės visuomenės auditorijos nuomonę.

Iš dvylikos spektaklių, pastatytų per penkerius metus, tik tris galėčiau laikyti daugmaž atskleidžiančius mano pasaulėjautą. Bet ir juos žiūrovas išvydo sužalotus, praradusius didelę meninės įtaigos dalį. "Tango" finalas nuimtas, "Mamutų medžioklė" iškopiuruota. Abu spektakliai uždrausti. Daugelis žiūro-

vų jų taip ir neišvydo. Itin svarbios "Grasos namų" scenos iškopiuruotos, kompozicija ir finalas pakeisti.

Kompromisų kelias buvo vienintelis kelias, kuriuo aš buvau priverstas eiti, norėdamas išsaugoti žiūrovui savo suluošintus kūrinius.

Kompromisai... Jie patogūs atsitiktiniams priklydėliams, kurie meno sferose ieško ramių užutekių.

Ar dvasios komfortas nėra meninės sąžinės išdavystė? Ar išdavystė lieka neatlyginta?

Pasukęs kompromisų keliu, menininkas nebejaučia, kaip senka jo dvasinės pajėgos, kaip jis artėja prie išsigimimo.

Tas kelias — ne man.

Aš negaliu priimti tiesų, primetamų iš šalies. Menininkas, įkūnydamas svetimas "tiesas", tampa svetimas sau. Atsiribodamas nuo savojo mikropasaulio, kuriame sutelktas patyrimas, kūrėjas netenka ryšio su nūdienos planeta.

Kurdamas teatre, aš noriu išreikšti laiko dvasią, žmogiškosios būties sudėtingumą, jos prieštaravimus.

Teatras — mano gyvenimas ir aistra, egzistencijos prasme. Teatras — ryšys, jungiantis mane su žmonėmis.

Teatras — viena iš reikšmingiausių priemonių, kuriant tėvynę, tai barometras, rodantis jos didybę ir monopolį. Jautrus ir kryptingas teatras su visa stilių ir žanrų įvairove — nuo tragedijos iki vodevilio — per kelerius metus gali pakeisti liaudies pasaulėžiūrą. O suluošintas teatras, vietoj sparnų turįs pakopas, gali ištvirkinti visą tautą.

Teatras — tai ašarų ir juoko mokykla, laisva tribūna, iš kurios žmonės gali pasmerkti pasenusią arba melagingą moralę ir gyvu pavyzdžiu atskleisti širdies ir jausmo amžinuosius dėsnius.

Tauta, neprisidedanti prie teatro kūrimo, arba yra mirusi, arba merdėjanti. Bet jeigu teatras juoku ir ašaromis neužčiuopia visuomenės pulso, jos istorijos, savo liaudies dramos, tikrųjų gimtojo peizažo spalvų, neišreiškia tautos dvasios, tai jis neturi teisės vadintis teatru. Jį reikia vadinti lošimo namais arba vieta, kur begėdiškai "užmušamas laikas" (F. Garsija Lorka).

Aš pašvenčiau visas savo jėgas, kad teatras taptų tiesos, gėrio ir grožio nešėju.

Šiuos idealus siekiau įkūnyti ir paskutiniame savo spektaklyje — "Barbora Radvilaitė". Didelių teatro pastangų dėka gimė spektaklis, galėjęs būti reikšmingu mūsų teatro gyvenime. Tačiau neaišku, kada jį pamatys žiūrovas. Nejaugi "Barboros Radvilaitės" laukia ankstyvesnių spektaklių likimas?

Vienintelis meno kūrinio vertintojas — žiūrovas. Laisvai besivystantys kriterijai neturi būti pakeičiami nuomonėmis, sudaro-

KALBA SVEČIAI IŠ LIETUVOS

Visais taškais prie okupanto linijos siekdama prisiderinti brooklyniškė "Vienybė", savo negausius ir vis retėjančius sekėjus viliojasi į komunistines žabangas. Tas išradingumas pasireiškia tuo, kad masalui naudoja patriotinius postringavimus ir "didžiarusių", "komunistų Lietuvoje" ir paskui jos nenorinčių eiti išeivių pakeiksnojimą ir pasmerkimą. Redaktoriaus Vytauto Širvydo logika tokia:

Sniečkus, Paleckis, Zimanas, Laurinčiukas, Vladimirovas, Šumauskas, Maniušis, Barkauskas, Vaigauskas, Kazakevičius didžiarusių pavergtoje Lietuvoje ir Tysliavienė, Mizarienė, Karosienė, V. Raila, Šulaitis, Jonikas, Šalčius ir kt., o ne paskutinėje vietoje ir jis pats — tai tikrieji Lietuvos patriotai, kultūriniu tautos ir išeivijos bendradarbiavimu bandą nuo nutautėjimo išgelbėti lietuvišką išeiviją. Tam bendradarbiavimui kliūtis stato Brežnevas, Podgornij, Kosyginas, Gromiko, Serovas ir visi kiti maskvinio politbiuro nariai, veikdami išvien su Valiūnu, Barzduku, Volertu, Bobeliu, Valiuku, Balkūnu, Šimučiu, Kajecku ir visais kitais diplomatinės tarnybos, Vliko, L. Bendruomenės, Altos ir kitų vienetų nariais. Ir šiai grupei ne kartą pavykstą savo pragaištingų tikslų atsiekti ir "patriotų" stumiamą kultūrinio bendradarbiavimo procesą

---

momis hermetiškoje kabinetų tvankoje.

Iki šiol beldžiausi, negaudamas leidimo statyti Z. Anujo "Antigonės", R. Choduto "Vietininko", T. Ruževičiaus "Mano dukrytės", Marato "Sodo", L. Zorino "Diono" ir kitų veikalų. Man buvo siūloma "rinktis" iš planinių sąrašų pjeses, kurios visiškai neatitinka mano pasaulėjautos.

Šiandien mane degina neįgyvendintų ir sužalotų kūrinių balsas. Man kokti tariama atskirų spektaklių sėkmė. Kompromisai, taktiniai gudravimai, beprasmiškas trypčiojimas biurokratijos koridoriuose, žmogiško orumo žeminimas, niūrios perspektyvos, — visa tai verčia mane ryžtis:

— Po ilgų apmąstymų aš pradedu nuo to, kad atsisakau ką nors keisti baigtuose spektakliuose;

— aš atsisakau proginių spektaklių kaina pirkti subrandintų kūrinių viltį;

— aš pripažįstu tik tuos kūrybos vertinimo kriterijus, kurie gimsta aštrioje nuomonių kovoje;

— aš kuriu taip, kaip liepia menininko ir piliečio sąžinė.

Kauno Valst. Dramos teatro vyr. režisierius Jonas Jurašas

Kaunas,
1972 rugpiūčio 16 d.

sustabdyti. Beveik su širdgėla praėjusią vasarą skundėso V. Š., kad dėl šių nenaudėlių "jau antri metai iš Lietuvos nebeišleidžiama įžymių meno pajėgų pas užsienio lietuvius".

Tarsi pasišaipydama iš širvydinio patriotizmo, netrukus Maskva Amerikon pasiuntė solistę Kaukaitę, pianistus Dvarionaitę ir Trinkūną ir kultūrininkų ekskursiją su rašytojais, muzikais, enkavedistais, solistėmis, kolchozininkais ir kitų rūšių specialistais. Poetas Maldonis ir Lietuvos partizanų niekintojas rašytojas Avyžius atvyko tiesiai iš "didžiarusiškos" Kremliaus kolonų salės, atideklamavę odes didžiajai žmonių ir tautų pavergėjai Maskvai. Ekskursijai vadovavo Vilniaus vykdomojo komiteto pirm. V. Sakalauskas. Apsirūpinęs "Lietuvos vyriausybės" rekomendacijomis, padrąsintas Amerikos konsulo vizito Vilniuje, ir "Lietuvos sostinės burmistras" bandė oficialiai vizituoti Bostono, Čikagos, Los Angeles, New Yorko ir kt. Amerikos miestų burmistrus, bet niekur nebuvo priimtas, išskyrus Baltimorę.

Ekskursantų tarpe tačiau vyriausią autoritetą turėjo rusiškos išvaizdos ir charakterio saugumietis Petrauskas, oficialiai turėjęs "kultūrinių ryšių su užsieniu" vadovo titulą. Iš jo ekskursantai turėjo gauti leidimus privatiems vizitams, jam turėjo duoti raportus ir atskaitomybę. Čikagoje, kur visos operacijos vyko iš "Vilnies" redakcijos ir "Mildos" salės, leidimų privatiems vizitams nedaug kas gavo. O jei išleido, tai ne po vieną. Mažiau patikimą lydėjo vienas ar du režimui patikimi zekai. Šiaip jau visą laiką juos globojo vilniečiai ir bendradarbiautojai.

Būreliais ekskursantai aplankė "Draugą", Balzeko muziejų, Jaunimo centrą, "Paramą". Meno kūriniais domėjosi, tačiau skrupulatiškai vengė pasižiūrėti į išeivijoje išleistų knygų lentynas. Bibliofobijos simptomai svečių kultūrininkų nepaleido nei vizitų metu privačiuose namuose. Mat, smarkiai įgrasinti vengti galimų tiesos bacilų. O tai baisiai apkrečiama liga, kuri pas juos pačius pasireiškia "samizdat" forma.

Nežiūrint Petrausko ir jo artimųjų talkininkų zekų miklumo (jų tarpe dvi dailios Inturisto tarnautojos), nepasisekė visų ekskursantų nuo sąlyčio su Amerikos kapitalistinio pasaulio ir Amerikos lietuvių būvio "nešvarumų" apsaugoti. Pasižvalgę "kapitalistų išnaudojamų dypukų" butuose ir krautuvėse apskaičiavę, kiek ir kokių prekių už savaitinį atlyginimą Amerikos darbininkas gali įsigyti, ne vienas ekskursantas pro dantis piktai iššvokštė: "Pas mus materialistinė dialektika ir gerbūvio pažadai, o čia materialistinio gerbūvio tikrovė. Kada mes pradėsime gyventi kaip kapitalistų vergai!"

Kaip amerikiečių kariai džiunglių karui, taip broliai lietuviai vizitui Amerikoje buvo paruošti specialistų. Tačiau neįprastose sąlygose atsidūrę, ir vieni ir antri ne kartą pamiršta išmoktas gudrybes, ištikimybės pažadus ir pasimeta. Mažytė, sakysim, smulkmena: "Mildos" salėj vakarieniaujant ir vėliau operos solistei Helenkai Čiudakovai - Pontevskajai tėvynės ilgesį keliančias lietuviškas dainales traukiant, vienas iš ekskursantų tyliai mynė po stalu kaimyno dypuko koją, kad sustabdytų pavojinga linkme kreipiamą pokalbį, kurį sekė kito ekskursanto ausis. Tačiau kai kuriems "sovietų piliečių turistams" (taip oficialiai vadinosi ekskursija, važinėjusi American Express globoje) pasisekė ir be visagirdinčios sovietinės ausies patiems vieniems pasiinformuoti ir kitus painformuoti apie pavergtą kraštą.

Svečių pasakojimu, nepasitikėjimo plyšys tarp okupanto ir okupuotos

lietuvių tautos vis platėja. Kalantos ir kitų susideginimas ir jaunimo riaušės Kaune — tai to nepasitikėjimo ledkalnio į paviršių iškilusi viršūnėlė. Rusų saugumas tai puikiai žino, ir okupaciniai varžtai imama vis stipriau ir stipriau veržti. Nepasitikėjimas rodomas ir aukščiausiam komunistų partijos pareigūnui Sniečkui. Visus kadrus skiriąs antrasis partijos sekretorius rusas Charazovas. Po Kauno riaušių pašalinta eilė lietuvių komunistų, užėmusių aukštas vietas, k. t. Bieliauskas, spaudos sk. viršininkas ir "Vagos" direktorius, Mišutis, agitpropo viršininkas ir kt. Vilniaus dailės muziejaus organo "Muziejai ir paminklai" leidimas sustabdytas. Lietuvių klasikų raštai leidžiami, bet išimami visi tie kūriniai, kuriuose pasisakoma prieš rusus, kad ir caristus. Bet kokia informacija apie Lietuvos istoriją iš laisvojo pasaulio neįsileidžiama. Lietuviai istorikai gali naudotis tik tarybiniais šaltiniais.

Vienas svečias pasakojo, kad netoli Ariogalos prie vieškelio buvęs pastatytas masyvus kryžius susideginusiam Kalantai su specialiu dailiu įrašu. Kryžius išstovėjęs dvi dienas, kol milicija susiorientavo ir nuėmė.

Kolonistų rusų gabenimas į Lietuvą labai sustiprintas. Butų paskirstymo įstaigos Vilniuje, Kaune, Šiauliuose, Klaipėdoje ir kituose didesniuose miestuose pilnon kontrolėn perima rusai. Sistematingas rusiško elemento stiprinimas pradėtas Kaune, kurio visą laiką rusai nemėgę, kaip lietuviško nacionalizmo miesto. Rusai iš Rusijos Lietuvon veržiasi, nes čia žymiai geresnis aprūpinimas maistu. Atvykusių kolonistų tarpe didelis nuošimtis girtuoklių ir valkatų.

Lietuvos žmonių pasitikėjimas Vakarais sukrėstas. Dabar visos viltys dedamos į Rusijos konfliktą su Kinija. Laukiama karo, nes tik karas galėsiąs sugriauti esamą padėtį. Maskva tikisi laimėjimo iš suartėjimo su Washingtonu. Rusai norėję rinkimuose Nixono laimėjimo, ne tiek dėl Nixono, kiek dėl Kissingerio. Nixono laimėjimo norėję ir lietuviai dėl jo užsispyrimo Vietnamo kare.

Rusų saugumas žinąs, kad Lietuvoje suredaguotas kreipimasis į Kinijos Ma-Tse-Tungą ir po juo slapta renkami parašai. Jame skundžiamasi, kad komunizmo priedanga vykdoma Lietuvos rusifikacija.

Lietuvos žmonės su nerimu stebi Maskvoje planuojamas ir jau vykdomas reformas, nukreiptas į respublikos administracijos aparato pilno pajungimo Maskvai, o naujuose planuose ir visiško respublikų panaikinimo. Atsteigus Maskvoje centrines ekonomijos, teisingumo ir švietimo ministerijas, iš respublikų atimtos ir lokalinės reikšmės klausimų tvarkymo teisės. Blogu ženklu laikoma paskyrimas "Lietuvos teisingumo ministeriu" sovietų saugumo generolo majoro Alfonso Radankevičiaus ir į Sovietų Sąjungos vyriausio teismo pirmininko kėdę įsodinimą Levo Smirnovo, kuris kalėjiman pasiuntė sovietų disidentus rašytojus Siniavskį ir Danielių. Tai rodą, kad sovietų saugumas, kurį Chruščiovas buvo subordinavęs partijai, vėl atgauna teises, kurias turėjo Stalino-Berijos laikais.

Iš Anglijos išvytas sovietų šnipas Ričardas Vaigauskas į užsienį nebesiunčiamas, bet dirbąs "užsienio reikalų ministerijoje". (Apie Vaigauską plačiau skaityk "Į Laisvę" 1971-53 (90) nr. — Red.) Jo žinioje bendravimo su užsienio lietuviais planavimas ir priežiūra. Ministerijoje ir Kultūrinių ryšių su užsienio lietuviais komitete ligšioliniais bendradarbiavimo atsiektais rezultatais reiškiamas pasitenkinimas. Toje programoje didesnių pakeitimų padaryti

nepramatoma, tik bendradarbiavimo politikos atramos bazė Amerikoje ir Kanadoje iš senųjų komunistų perkeliama į naujuosius bendradarbiautojus, nes senieji savo rolę jau atlikę. "Jie jau mirę", kalbama "užsienio reikalų ministerijoje".

Vilniun atvykusių iš užsienio lietuvių sekimas stiprinamas ir jų nutildymo metodai tobulinami. Kiekvienas, be saugumo pavedimo ar žinios susitikęs su atvykusiuoju, smulkiai ištardomas. Dabar jau labai gerai veikia vadinamas "natūralumo" metodas. Surežisuojama, kad atvykusio iš Vakarų susitikimai Vilniuje su pažįstamais, draugais, kaimynais tariamai įvyksta natūraliose aplinkybėse, pav. prie "dolerinės krautuvės", muziejuje, gatvėje, prie universiteto rūmų ir t. t., nors iš tikro daugumas tų susitikimų iš anksto saugumo tiksliai suplanuota ir pravesta. "Atsitiktinai" sutiktasis dažnai pasiūlo savo paslaugas: nuvežti į Trakus, išrūpinti leidimą aplankyti giminės, surišti su kitais pažįstamais. Kartais saugumo pavedimu draugai ar net giminės pasiūlo "nelegalų" išvažiavimą iš Vilniaus. Patariama tokių pasiūlymų nepriimti, nes kaip taisyklė po tokių saugumo suplanuotų "nelegalių" išvažiavimų turistas iš Vakarų pakviečiamas į "vidaus reikalų ministeriją", t. y. saugumą, ir jam čia paskelbiama, kad už nustatytų taisyklių nesilaikymą iš Inturisto žinios jis perkeliamas Vilniaus miesto milicijos priežiūron. O po to turistas jau pradedamas apklausinėti apie Amerikos ar kito krašto lietuvius ir bandomas angažuoti.

Ne tik susitikimai, bet ir atvykusių izoliavimas esąs iš anksto suplanuotas. Turistas iš Vakarų dažnai negalįs norimo asmens sutikti, nes jis esąs "užimtas", "išvykęs" "skubiai turįs išvykti" ir p.

"Natūralumo" metodas taip pat taikomas turistams iš Vakarų nutildyti, kad grįžę nebedalyvautų prieš okupantus nukreiptoje veikloje. Pats saugumas tiesioginio spaudimo ar grasinimų represijomis prieš turisto artimuosius Lietuvoje nevartojąs. Saugumo planus atlieką draugai, pažįstami ir giminės. Kaip turistą veikti, vilionėm ar pabauginimu, saugumas apsisprendžia iš anksto, žiūrint, koks atvykstančio turisto būdas ir polinkiai. Vienus vilioja kvietimu vėl atvykti su paskaita ar koncertu, antriems pažada išleisti knygą, plokštelę, trečius giminės įtaigoja grįžus laikytis ramiai, kad jie dėl to nenukentėtų, dar kitiems pažadama globoti gimines Lietuvoje ir t. t. Svečiai iš Lietuvos, kurie apie tai kalbėjo, maną, kad šie saugumo metodai esą paveikūs. Jei neveiktų, metodai būtų keičiami.

Jei ką galima nupirkti degtine, degtinės nesigailima. 1972 Lietuvoje lankėsi gerai pagerianti dainininkė iš Amerikos. Visą laiką buvusi mylima ir vaišinama, todėl ir išsiblaivyti niekad negalėjusi. Ir koncerto metu kompozitorių namuose Vilniuje buvusi gerai įkaušusi, o jos akompaniatorius dar labiau. Todėl solistei nepasisekę nė vieno dalyko nuo pradžios iki galo be suklydimo atlikti. Suklysdavo arba solistė, arba akompaniatorius, ir vis reikėdavę dainavimą pradėt iš naujo. Kai kuriuos dalykus net po du kartus. Tačiau auditorija entuziastiškai plojusi ir šaukusi, o Kultūrinių ryšių su užsienio lietuviais palaikyti komitetas suteikęs jai oficialios ryšininkės titulą.

Svečiai kultūrininkai iš Lietuvos, kurie turėjo progą atverti širdis, tiesiog prašyte prašė Amerikos lietuvius būti drąsiems ir išmintingiems, domėtis Lietuva ir jos gyvenimu ir balsingai kelti pasaulio opinijoje okupanto daromas Lietuvos žmonėms skriaudas. Ir dėl mažmožių nesipešti.

Dr. R. S. Daugvydas
Dr. M. T. Milgaudas

TRYS SUVAŽIAVIMAI

VLIKAS POSĖDŽIAVO CLEVELANDE

VLIKo seimo 1972 sesija vyko Clevelande lapkričio 25 - 26. Šiais metais seime 39 delegatai atstovavo 14-kai grupių, nes penkioliktoji, Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjunga, iš VLIK-o sudėties yra iškritusi. Kandidatų į iškritimą yra ir daugiau, nes kai kurių "grupių" atstovai jau senai niekam nebeatstovauja ir tos "grupės" jau senai VLIK-o nario mokesčio nebemoka. Sąžiningesnieji žmonės šioje sesijoje tą reikalą kėlė ir pravedė rezoliuciją: "Siekiant tampresnės Vliko konsolidacijos, Seimas kviečia gimininingas politines grupes ir rezistencinius sąjūdžius jungtis į stipresnius vienetus. Vliko organizacijų glaudos klausimui nagrinėti Seimas siūlo Vliko Taryboje sudaryti specialią komisiją".
Nors kituose seimo nutarimuose ir pasigendama konkretumo, tačiau VLIK-o valdyba darbų apyskaitoje galėjo kai ką ir reikšmingesnio pasakyti, k. t., memorandumo paruošimas ir išsiuntinėjimas būsimos Europos saugumo konferencijos dalyviams, memorandumo paruošimas ir išsiuntinėjimas Vokietijos Bundestago nariams, "USSR — Germany Aggression Against Lithuania" dokumentų rinkinio leidimas, The World Baltic Conference junginio suorganizavimas. Žinoma, "Eltos" biuletenių leidimas turėtų būti reformuotas. Pirmoje vietoje atsisakytina nuo niekam nereikalingų lietuviškų laidų, kainuojančių apie 7000 dol. į metus.

Yra tokių, kurie memorandumų reikšmę bando nuvertinti. Tačiau specialistų paruoštų memorandumų svarbiu klausimu pristatymo, tinkamu laiku ir reikiamoje vietoje, vertė nesibaigia su nuvertintojų plunksnos brūkšniais. Pav. minėtą Vyriausio Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto memorandumą komentuodamas vokiečių "**Memeler Dampfboot**" (1973, nr. 2) taip rašo:

Lietuvių reikalavimas į Šiaurės Rytprūsius su Karaliaučiumi) yra — reikia Dievui pasiskųsti — brandtinės Rytų politikos išdava. Lietuviai padarė išvadas iš mūsų vyriausybės atsisakymo rytinių plotų. Kai Bonnos koalicija (pritariant arba pakenčiant žymiam būriui parlamentarinės opozicijos) palieka status quo Europoje tolimai ateičiai, tremties lietuviai pasireiškia kaip tolimo pramatymo politikos vyrai. Jie planuoja tai (gal būt labai tolimai) dienai, kai rusai bus priversti apsiriboti vien Rusija . . . Šiaurės Rytprūsiai pasiliks dispozicijai, ir lietuviai jau šiandien prisistato su reikalavimais, pagrįsdami tuo, jog Šiaurės Rytprūsiai yra ne kas kita, kaip Prūsų Lietuva, į kurią ateities Lietuva turės gyvybinių interesų.

Ne vienas rytprūsietis gali sau šypsotis iš mažos tautos ateities vizijos. Bet neužmirškime, kad lietuvių vizija jau kartą išsipildė, atstatant Lietuvos respubliką ir prisijungiant Klaipėdos kraštą. Tai vizijos, apie

kurias jie šimtmečiais svajojo ir pagaliau popieriuje užfiksavo. Savo tvirtu tikėjimu į laisvą, vieningą, didesnę Lietuvą jie gali daugeliui mažatikių vokiečių būti pavyzdžiu".

Panašių mažatikių netrūksta ir lietuvių tarpe. Prieš kelerius metus Kalifornijos universitete (Los Angeles) dr. M. Gimbutienė suruošė lietuvių liaudies meno parodą, o išstatytame žemėlapyje ant viso Rytprūsių ploto užkrovė sunkias USSR raides. Lietuvių spaudoje dėl tokios "lietuviškos propagandos" kai kam suabejojus, atsirado net žinomų žmonių, kurie viešai neigė lietuvių teises į Rytprūsius.

Ryšium su VLIK-o metine konferencija pozityvių minčių pateikė "Darbininko" ir "Draugo" komentatoriai, tačiau šioje vietoje norima pacituoti įdomią S. Žymanto sugestiją, paskelbtą "Dirvoje" (1972, nr. 88). Vietoje metinių VLIK-o seimų jis siūlo kviesti politines konferencijas, kurių sudėtis būtų žymiai praplėsta:

"Ar nebūtų tikslingiau ir naudingiau, jei vieton Vliko seimo Vlikas kasmet sukviestų VLIKo politinę konferenciją, kurioje dalyvautų visi jį sudarančių grupių 15 atstovų, o kitus 30 sudarytų ALTos PLB, JAV LB, Balfo, Batuno, Rezoliucijų komiteto, įvairių jaunimo organizacijų atstovai: Lietuvos vyčių, ateitininkų, santariečių, neolituanų, ir laisvojo pasaulio, ypač JAV, lietuvių laikraščių ir žurnalų redaktoriai?"

Prof. S. Žymanto straipsnyje yra eilė kitų labai gerų sugestijų, kurias VLIK-o valdyba turėtų pasvarstyti.

VLIK-o sesijoje dalyvavę Amerikos Lietuvių Tarybos veikėjai, kaip paprastai, bandė kelti Lietuvių Bendruomenei nepalankias nuotaikas. Tačiau nesėkmingai: Bendruomenės kanalais į VLIK-o kasą suplaukė daugiau dolerių negu ALT-o kanalais. Gal dėl to VLIK-as ir pakeitė pirmykštį nusistatymą visas Vasario 16 minijimuose surinktas aukas kreipti į ALT-os kasą. Viešu pasisakymu šiemet į lygią padėtį pastatė ir JAV Lietuvių Bendruomenę.

B. D.

LB STUDIJAVO ŠVIETIMO PROBLEMAS

JAV LB VI-sios Tarybos IV-ji sesija

Tarybos prezidiumas (V. Kamantas — pirm., V. Kleiza, dr. A. Razma, dr. E. Lenkauskas ir dr. S. Matas), korespondenciniu būdu surinkęs narių nuomones, liečiančias vietovę, datą ir pobūdį, Tarybos sesiją sukvietė Clevelande spalio 28-29. Sesija pagrindinį dėmesį skyrė beveik išimtinai švietimo ir kultūros reikalams svarstyti.

Sesijoje dalyvavo 39 Tarybos nariai Š Švietimo tarybos nariai, 5 lituanistinių mokyklų vedėjai ir keletas pozityvių svečių. Žodžiu buvo trys sveikinimai, 9 sveikinimai raštu iš lietuvių ir 9 iš amerikiečių (prez. Nixonas, 6 senatoriai, 1 gubernatorius ir 1 kongresmanas). Buvo atsisakyta nuo įvairių suvažiavimus apsunkinančių priedų, o koncentruotasi į darbą ir svarstymus. Pranešėjai pateikė svarstymams medžiagos:

D. Petraitytė: steigti tėvams vaiko auklėjimo kursus ir vaikų židinėlius šeimose.

Kun. K. Pugevičius informavo apie galimybes gauti paramos lituanistiniam švietimui ėš JAV kongreso.

Kun. J. Vaišnys, S.J.: per visą laiką išleista vaikams 36 knygelės, paaugliams — 41. Tai labai maža. Ragino leisti daugiau knygų vaikams, skelbiant konkursus, įtraukiant jaunus rašytojus, sutelkiant kasme 15000 dol.

L. Raslevičius: mokslo priemonių ir skaitinių leidimas plėstinas ir tobulintinas; ieškoti naujų talentų ir pradėti milžinišką propagandą lietuviukų atlietuvinimui.

A. Kairys: nedelsiant sudaryti Kultūros Tarybą ir išrūpinti atleidimą nuo federalinių mokesčių.

S. Rudys pateikė dviejų metų finansinę apyskaitą: pajamų turėta 32.126 dol., iš kurių 25.633 gauta iš Lietuvių Fondo.

J. Kavaliūnas, Švietimo Tarybos pirmininkas apžvelgė bendrines lituanistinio švietimo problemas. JAV-se yra apie 8000 mokyklinio amžiaus vaikų, o mokyklas 1971 lanko 2824. 42 mokyklų biudžetas 1971-72 mokslo metais siekė 145,000 dol. Lituanistika dėstoma 5 universitetuose, mokytojų paruošimas vyksta 4 institucijose. Siūlė vaikų literatūros leidimui sutelkti 50.000 dol., sudaryti JAV lietuvių kartoteką, rugsėjo mėnesį skelbti lėšų ir lituanistinių mokyklų mokinių vajus.

Visi siūlymai balsavimo keliu priimti.

Suvažiavime buvo pagerbtas žymus Amerikos lietuvis prel. J. Balkūnas. Lietuvių Fondo pareigūnai, dr. K. Ambrozaitis ir dr. A. Razma 70 metų sulaukusiam jubiliatui įteikė LF išleistą Lietuvos prezidentų medalį.

Sesija priėmė ir patvirtino Tarybos rinkimų ir PLB Seimo atstovų rinkimų taisykles.

Ka

ČIKAGOJE RAMESNI VĖJAI

Metinis Amerikos Lietuvių Tarybos suvažiavimas

Metinis ALT-os suvažiavimas Čikagoje įvyko lapkričio 11. Palyginus su praėjusių metų suvažiavimu, kada beveik visų ALT-os pagrindinių pareigūnų kalbos buvo nukreiptos prieš Lietuvių Bendruomenę, šiais metais pūtė žymiai ramesni vėjai. Pažanga reikia laikyti ir ALT-os skyrių atstovų į suvažiavimus pakvietimą, nors jiems statutinių teisių suvažiavimuose ir nesuteikta.

Kaip visada, taip ir šiais metais sveikinimų buvo gausu. Jie buvo sakomi priešpietiniame ir popietiniame posėdžiuose. Sveikinimai gražiai derinosi į visą suvažiavimo programą, nes ir ALT-os pareigūnų kalbos ir pranešimai buvo bendrinio - informacinio, o ne problematinio pobūdžio. Kadangi problemų valdyba svarstymams nepristatė, todėl ir jokių nutarimų nebuvo padaryta. Tad priimtos rezoliucijos apsiriboja protestais, prašymais, kvietimais, sveikinimais.

Iš visų pasakytų kalbų akademišku apipavidalinimu išsiskyrė prof. M. Mackevičiaus paskaita apie Lietuvos teisinę padėtį laisvajame pasaulyje ir iš okupuotos Lietuvos pabėgusio adv. Z. Butkaus aktualus pranešimas apie padėtį okupuotame krašte. Nors Butkus naujų faktų ir neiškėlė, tačiau autentiško liudytojo žodžiai patvirtino lietuvių išeivijos pajėgumą sekti gyvenimą paverg-

toje Lietuvoje ir teisingai įvykius interpretuoti.

Kelerius metus iš eilės dalyvaujant metiniuose ALT-os suvažiavimuose, ryškėja keistas Eugenijaus Bartkaus vaidmuo, jo savanoriškai prisiimtas ar ALT-os valdybos jam pavestas. Jis vis praneša, kad galėjęs išrūpinti pasimatymus su JAV prezidentu, bet lietuviškos veiklos skaldytojai jo jau prie pat tikslo privestą darbą sugriauną. Šiais metais buvo vėl apkaltinta LB.

E. Bartkus savo pastangų išgauti audiencijas Baltuosiuose rūmuose nedetalizuoja: su kuo vedė derybas, kokius ir kam raštus rašė, kokie gauti atsakymai. Konkrečiai nenurodo ir trukdytojų veiksmų. O gal jis pats nepajėgus tokioms pareigoms? Pav. yra žinoma, kad jis pasimatymą su Nixonu (tuometiniu viceprezidentu) bandė išgauti 1960, kai Nixonas ir Kennedy kandidatavo į JAV prezidentus. Tuo metu E. Bartkus buvo ALT-os vicepirmininkas. Siekdamas audiencijos, jis 1960 rugsėjo 27 parašė laišką Respublikonų tautinio komiteto pareigūnui A. B. Hermann'ui. Laiškas, kurio ištraukos cituojamos originalia anglų kalba, nepasižymi ne tik jokia diplomatija, bet nei taktu, nei gaspadoriška išmintimi.

Savo kolegas, ALT-os valdybos narius, laiške charakterizuoja taip: "**Mr. Leonard Simutis,** president of the Council and editor of the daily "Draugas"; and representing the Catholic wing of the Lithuanian society. Mr. Simutis is an older gentelman (not too bright) but very patriotic, and he blindly believes in what he is doing. His influence in "Draugas" is limited . . . **Dr. Pijus Grigaitis,** executive secretary of the Council. He is editor of the daily "Naujienos", and represents in the Council the social democratic wing of our population. Dr. Grigaitis is a very old man, but he ir very sharp and has full control of the Council, his paper and his group . . . **Mr. Mikas Vaidila** ir the treasurer, and publisher of the weekly, "Sandara". His group and his newspaper are dying out, but he still maintains great influence over a certain group of old timers . . ."

Toliau Bartkus dėsto, kad pasimatymas su viceprezidentu Nixonu būtų labai naudingas Amerikos Lietuvių Tarybai: "I think that it would be very worthwhile for us to meet the Vice President. My colleagues cannot brag much about their activities. Any meeting with high officials is normally very much publicized and, of course, in this case we would get quite a bit of free publicity in the papers we have a hard time getting into. The publicity will be, in a sense, what big things the Council is doing, meeting the high officials, such as Mr. Nixon, and how nice a man he ir and how he understands our problems and appreciates the people who are working to liberate Lithuania. Any pictures that are taken will be printed, which of course is good publicity".

Taigi, Eugenijui Bartkui rūpi, kad iš to susitikimo pasigarsinti galėtų ALT-os veikėjai.

Toliau laiške Bartkus nurodo, ką galėtų kalbėti Nixonas lietuvių delegacijai. Jam užtektų tik pavaidinti, kad jis vertinąs ALT-os darbus.

Šitoks laiškas yra aukščiausio diletantizmo lietuviškoje veikloje pavyzdys. Audiencija, žinoma, nebuvo gauta. Tad ir į dabar kitų adresu mėtomus Bartkaus kaltinimus reikėtų su dideliu atsargumu žiūrėti.

Amerikos Lietuvių Taryba reikalinga Amerikos lietuvių organizacija. Jos stiprinimas turėtų vykti ne kvietimais ir kaltinimais, bet konkrečiais pozityviais žygiais.

Dr.

VASARIO 16 MINĖJIMAS JAV-BIŲ KONGRESE

Valstybės Departamento ir kitų JAV-bių krašto institucijų pareiškimai Lietuvos bylos klausimu darosi vis blankesni ir blankesni ir beveik nieko nebepasako. Žinoma, iki aukšto laipsnio tai mūsų pačių kaltė. Jei mes išvystytumėm tinkamą tuo reikalu spaudimą į tas institucijas, to, be abejo, nebūtų. Tai, žinoma, atskira tema. Šio gabaliuko tikslas yra trumpai užsiminti apie Vasario 16-sios paminėjimą 1973 metais JAV-bių Kongrese. Su džiaugsmu reikia pareikšti, kad JAV-bių legislatoriai Washingtone nebijo kelti ir ginti Lietuvos bylą ir kartu nepagaili kietų žodžių Lietuvos pavergėjams. Per kongresmanus ir senatorius galėtumėm išvysti didelį spaudimą ir į Valstybės departamentą ir Baltųjų rūmų pareigūnus Lietuvos laisvinimo reikalu. Toli gražu mes, lietuviai, to neatliekame.

Vasario 16-sios oficialus minėjimas Kongrese

Eilę metų tuos minėjimus Atstovų rūmuose ir Senate organizuodavo ALT-bos vykdomasis komitetas. Paskutiniųjų kelerių metų laikotarpyje minėtai institucijai šiame darbe talkina JAV-bių LB centro valdyba ir kiti vienetai. JAV-bių Senate oficialaus Vasario 16-sios minėjimo kaip ir nebėra. Mat, prieš keletą metų Senato kapelionas Edward L. R. Elson atsisakė įsileisti lietuvius dvasiškius. To savo nusistatymo jis ir dabar dar tebesilaiko. Antra, ALT-bos vykdomasis komitetas nesuranda palankesnio senatoriaus, kuris imtųsi iniciatyvos sutelkti tam tikslui apčiuopiamesnį senatorių skaičių. Alt-bos vykdomasis komitetas skelbė ir šiais metais mūsų spaudoje apie Vasario 16-sios minėjimą Senate. To mūsų veiksnio surastas organizatorius — senatorius Charles H. Percy (R. - Ill.), tepajėgė be savęs surasti dar vieną senatorių (senatorių Adlai E. Stevenson III. D. - Ill.), kuris dalyvavo oficialiame Vasario 16-sios minėjime Senate (žiūr. vasario 15 **Congressional Record,** S2641 pusl.). Ir vieno ir kito senatorių žodžiai labai blankūs, užimą mažiau kaip pusę pusl. minėto leidinio. Tiesa, eilė senatorių Vasario 16-sios proga tarė žodžius ar padarė pareiškimus, bet jie atliko tai kitu laiku ar kitomis dienomis.

Vasario 16-sios minėjimas Atstovų rūmuose įvyko vasario 20. Tam minėjimui vadovavo kongresmanas Daniel J. Flood (D. - Pa.). Be kongresmano Flood, ilgesnius ar trumpesnius žodžius tarė dar 22 kongresmanai. Ir Atstovų rūmai ir Senatas kiekvienos dienos posėdžius pradeda maldomis. Tą dieną maldą Atstovų rūmuose sukalbėjo kun. **Adolfas Stašys.** Čikagos šv. Kryžiaus parapijos vikaras. Jo maldoje yra sakinys: "Today we commemorate the 55-year anniversary of Lithu nia's independence". Argi Lietuva tėra buvusi tik 55 metus nepriklausoma? Kun. A. Stašio kreipimaisi į Dievą anglų kalboje labai retai tėra naudojami: vietoj "Dear God" — sakoma "Our Father God" ar "Almighty God"; vietoj "Christ" — sakoma "Jesus Christ" ar "our Redeemer". Tai, žinoma, yra dvasiškių reikalas! Paminėjau tai, nes tie lietuvio dvasiškio išsireiškimai angliškoje maldoje "rėžia" ausį.

Turiningiausi žodžiai Senate ir Atstovų rūmuose

Apie 100 legislatorių (senatorių ar kongresmanų) šiemet tarė žodžius

ar padarė savo pareiškimus raštu Vasario 16-sios proga JAV-bių Kongrese. Turiningiausį žodį Senate tarė senatorius **Abraham Ribicoff** (D. - Conn.). Šis senatorius akcentavo savo žodyje seną ir garbingą Lietuvos praeitį, kėlė komunistinės Rusijos padarytą skriaudą, kvietė JAV-bių vyriausybę kelti ir ginti Lietuvos bylą visomis progomis ir visuose tarptautiniuose forumuose ir įgyvendinti Kongreso priimtą **H. Con. Res. 416** rezoliuciją. Minėtą rezoliuciją jis ištisai įtraukė į **Congressional Record.** Jo kalba ir rezoliucija duodama minėto leidinio vasario mėnesio 19 numeryje, S2713 pusl. Atstovų rūmuose visa galva kitus savo žodžiu prašoka kongresmanas **Jack F. Kemp** (R. - N. Y.). Jis, kaip ir senatorius Ribicoff, kėlė seną ir garbingą Lietuvos praeitį, įtraukė ištisai į **Congressional Record** (žiūr. to leidinio vasario 20 numerį, H976-H977 pusl.) **H. Con. Res. 416** rezoliuciją ir JAV-bių LB centro valdybos specialų pareiškimą (**An Appeal to the United Nations Secretary General**), kvietė krašto vyriausybę ir visus amerikiečius kovon dėl Lietuvos laisvės. Anot kongresmano Kemp, mes, amerikiečiai, negalį vien tik džiaugtis karo belaisvių (iš Vietnamo) sugrįžimu; visa lietuvių tauta esanti nelaisvėje.

Legislatorių žodžių ar pareiškimų negalavimai

Eilės legislatorių žodžiai ar pareiškimai yra nepaprastai blankūs ir beveik nieko nepasaką. Tie senatoriai ar kongresmanai tepareiškia tik užuojautą kenčiantiems lietuviams ir viltį, kad Lietuva atgausianti laisvę ir nepriklausomybę. Tam tikra dalis legislatorių yra įstatyta jau į "geras vėžes" — jie taria kietą žodį pavergėjams ir reikalauja krašto vyriausybę imtis konkrečios akcijos Lietuvos laisvinimo žygyje. Į panašias vėžes įstatytini ir visi kiti legislatoriai, kurie tik ryžtasi kelti balsą Lietuvos bylos klausimu. Kodėl jie to nedaro? Labai paprastai, daugumai mūsų siunčiamų laiškų ar telegramų Kongreso nariams trūksta konkretumo. Nepakanka tik kviesti legislatorius kalbėti ar padaryti pareiškimus. Jiems reikia pasiųsti konkrečios ir kondensuotos medžiagos jų žodžiams ar pareiškimams; legislatoriams rašomuose laiškuose aiškiai nurodyti, kokių žodžių ar pareiškimų mes iš jų lauktumėm.

Mūsų spaudoje buvo skelbta, kad ALT-bos vadovybė kreipėsi laiškais prieš Vasario 16-sios minėjimus kraštė į visus legislatorius Washingtone. Kongresmanas **Ray J. Madden** (D. - Ind.) vasario 7 pareiškime cituoja ALT-bos vykdomojo komiteto pirm. dr. K. Bobelio laišką (žiūr. **Congressional Record**, vasario 7 numerį, E750 pusl.). Iš dr. K. Bobelio laiško, rašyto minėtam legislatoriui vasario 1, nesimato, kad būtų duodamos bet kokios sugestijos tam kongresmanui. Reikia manyti, kad panašaus turinio laiškus iš dr. K. Bobelio gavo ir kiti legislatoriai. Kongresmanas **Stanford E. Parris** (R. - Va.) ištisai įtraukė į **Congressional Record** (žiūr. vasario 22 numerį, E995 pusl.) laišką, gautą iš JAV-bių LB centro caldybos pirmininko V. F. Volerto. Tas laiškas minėtam legislatoriui rašytas vasario 7. Volerto laiškas yra žymiai konkretesnis, negu kad dr. Bobelio. Antra, V. Volertas kartu su laišku pasiuntė ir specialų pareiškimą. Pora legislatorių tą pareiškimą įtraukė į **Congressional Record** ištisai, kiti — jį citavo. Iš **Congressional Record** nesimato, kad ALT-bos vadovybė būtų pasiuntusi bet kokios medžiagos kongresmanams ar senatoriams. Jei ALT-bos vadovybė teprašo legislatorius tik kalbėti, tai jie ir tekalba, paberdami eilę tuščių žodžių ir bereikšmių frazių.

Minėjimai Kongrese ateityje

Ne vienas iš lietuvių numoja ranka Vasario 16-sios minėjimams Kongrese: esą iš jų jokios naudos ir pan. Taip gali kalbėti tik neišmanėliai ir Lietuvos laisvės priešai. Atliekamo Lietuvos laisvinimo darbo negalima ant svarstyklių pasverti, to negalima padaryti ir su Vasario 16-sios minėjimais Kongrese. Jai JAV-bių legislatoriai taria kietus žodžius Lietuvos pavergėjams, jei reikalauja krašto vyriausybę imtis konkrečių žygių Lietuvos laisvinimo žygyje, tai yra didelis ir svarbus dalykas. Antra, tie legislatorių žodžiai bei pareiškimai įdedama į **Congressional Record** (Kongreso darbų stenogramas). Tas leidinys pasiekia universitetų, kolegijų ir viešąsias bibliotekas; tą leidinį prenumeruoja krašto politinio, ekonominio ir kultūrinio gyvenimo vairuotojai. Tuos legislatorių pareiškimus galime visad (ir turėtumėm!) naudoti žygyje dėl Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės.

Kuria linkme tie minėjimai kreiptini ateityje. Kas juose keistina, taisytina bei tobulintina? Kas tuos minėjimus turėtų tinkamai suorganizuoti? Tai klausimai, kuriems reiktų gauti tinkamus bei pilnus atsakymus.

1. ALT-bos vykdomasis komitetas ne kartą yra pareiškęs, kad tų minėjimų organizavimas esąs jo reikalas. Anot to veiksnio vadovybės, kiti neturėtų kišti nosies į tą darbą. Be abejo, niekas ir nekištų nosies į tą reikalą, jei tik ALT-bos vadovybė tą darbą tinkamai atliktų. Jei ne pašaliečių (LB vadovybės ir kitų grupių) talka, Vasario 16-sios minėjimai Kongrese būtų apgailėtinoje padėtyje. Jei tik ALT-ba nori tam darbui vadovauti, tegu tai ir daro. Tuo atveju Vasario 16-sios minėjimų suorganizavimams turėtų pasikviesti specialistus, per JAV-bių LB vadovybę įjungti į tą darbą kiek galima didesnį skaičių krašto lietuvių. Tam reikalui panaudotina ir visa mūsų patriotinė spauda.

2. Kalbančiųjų ar darančiųjų pareiškimus legislatorių skaičių iš 100 pakelti bent į 200. Tikrai turime lietuvių poros šimtų legislatorių steituose ar distriktuose.

3. Įstatyti visus tuos legislatorius į tinkamas vėžes: mums tuščiažodžiavimo nereikia. Jie savo žodžius bei pareiškimus turi paruošti, prisilaikydami mūsų sugestijų bei pageidavimų.

4. Žodžiuose ar pareiškimuose akcentuotina: (a) sena ir garbinga Lietuvos praeitis (1973 metų Vasario 16-sios minėjime tai padarė tik apie 25 legislatoriai); (b) lietuvių pasipriešinimas pavergėjams (tik keli legislatoriai paminėjo partizanų kovas ir 1971 ir 1972 metų įvykius — Kudirką, Kalantą ir kit. — komunistų pavergtoje Lietuvoje); (c) 1941 metų sukilimas ir Lietuvos nepriklausomybės atstatymas; (d) Lietuvos bylos perkėlimas į Jungtines Tautas, įgyvendinant Kongreso priimtą **H. Con. Res. 416** rezoliuciją; (e) Lietuvos bylos kėlimas ir gynimas visose kitose tarptautinėse organizacijose bei forumuose.

5. Senatorių ir kongresmanų žodžiuose turėtų pranykti šios frazės ar išsireiškimai: "Lithuania, a small country . . ." (yra visa eilė mažesnių valstybių už Lietuvą!); "Lithuania enjoyed independence for 22 years..." (visi žinome, kad tai netiesa!); "We commemorate the 55th anniversary of independence of Lithuania . . ." (Lietuva yra buvusi šimtmečiais nepriklausoma!). Panašių, mums nenaudingų ir kartu neteisingų frazių būtų galima pririnkti dešimtimis iš legislatorių žodžių bei pareiškimų.

Tie siūlymai savaime nerealizuosis. Čia turi pilna sparta pajudėti ALT-bos, LB ir kitų vadovybės.

Dr. P. G. Vasaris

LIETUVIAI NIXONO RINKIMINĖJE AKCIJOJE

(Lietuviškos "veiklos" išnešimas į amerikiečius)

Ir senosios ir naujosios imigracijos lietuvių dalyvavimas amerikiečių politinių partijų veikloje buvo ir yra labai ribotas. Tiesa, pavienių prasiveržimų būta ir yra ir dabar. Gi lietuvių masės (lietuvių kilmės amerikiečių skaičius JAV-se yra nemažas!) liko ir lieka abejingos ir neutralios ir Demokratų ir Respublikonų partijoms bei visai jų veiklai. Reikia manyti, kad JAV-bių lietuvių gana aukštas procentas dalyvauja rinkimuose (balsuoja). Toli gražu to nepakanka. Dejuojame, kad mes, lietuviai, kaip grupė, neturime pakankamai ryšių su krašto politinio gyvenimo vairuotojais. Mūsų pačių kaltė: mes esame atsiriboję nuo pagrindinių politinių partijų veiklos. O juk galėtumėm turėti daug ir puikių ryšių su abiejų partijų vairuotojais visuose krašto kampuose ir su demokratų ir respublikonų legislatoriais Washingtone!

Naujosios imigracijos lietuvių pajudėjimas

Apčiuopiamesnė pradžia buvo padaryta Kalifornijos lietuvių. Juos iki tam tikro laipsnio pasekė Čikagos ir New Yorko lietuviai. Kalifornijos lietuviai jau 1956 ir 1957 metais suorganizavo porą lietuvių respublikonų vienetų: vieną — nepriklausomą, o kitą — kaip **California Republican Assembly** padalinį. Šių vienetų vadovybės suvedė lietuvius į kontaktą su steito respublikonų partijos vadais ir respublikonų iškiliaisiais legislatoriais (senatoriumi Kuchel, senatoriumi Knowland, kongresmanu Lipscomb ir eile kitų). Tas lietuvių respublikonų pajudėjimas atkreipė Kalifornijos respublikonų partijos darbuotojų dėmesį, ir lietuviai buvo išrinkti į vadovaujamus partijos postus Los Angeles apskrityje (county) ir visame steite.

Kalifornijos lietuvių pastangomis

DIDŽIOJI DRAMA — *atkelta iš 47 psl.*

mės, kol okupantas buože sudaužo mums galvas. Užmerkiame akis su pilna burna Šventos Žemės, kad kiti labiau ją pamiltų. Ir mylime Ją, prieš visą pasaulį didžiuojamės".

Redakcijos pastaba

Straipsnio autorius Lietuvos Laisvės kovas linkęs vertinti BDPS (Bendro Demokratinio Pasipriešinimo Sąjūdžio) siūlytos taktikos šviesoje. Kad ir nereiškiant abejojimų prof. S. Žymanto pateiktais faktais, tačiau ypač jaunesniems skaitytojams tenka priminti, kad BDPS istorinis vaidmuo turi daug kontroversiško elemento. To sąjūdžio genezei, kūrėjams ir vaidmeniui pilniau pažinti rekomenduojama paskaityti N. E. Sūduvio knygą "Vienų vieni" (229-241 p.p.) ir Juozo Daumanto "Partizanus" (478 - 483 p.p.).

(su labai maža talka iš Čikagos ir New Yorko) buvo 1960 metais suorganizuotas visą kraštą apimantis komitetas Nixon'o kandidatūrai remti (NIXON for PRESIDENT, Lithuanian-American National Committee). Kalifornijos lietuviai pajudėjo ir 1968 metais, suorganizuodami panašų komitetą — LITHUANIAN-AMERICAN NATIONAL COMMITTEE TO ELECT NIXON AND AGNEW. Tai nebuvo popieriniai vienetai, o akcijos komitetai. Šie vienetai siekė krašto lietuvius laiškais, skelbimais laikraščiuose ir per lietuvių radijo programas. Visas išlaidas apmokėjo patys tų komitetų nariai.

Nevykęs lenktyniavimas 1972 metais

Po 1968 metų rinkimų (1969 metų pradžioje) Respublikonų partijos centro komitetas (Republican National Committee) pradėjo skirti kiek daugiau dėmesio tautinėms grupėms. Buvo suorganizuota (ir dabar dar tebeveikia) prie centro komiteto tautinių grupių sekcija (Heritage Groups Division). Tos sekcijos reikalų vedėju buvo pasamdytas vengras Laszlo Pasztor. Jis metėsi į neplaningų konferencijų šaukimą ir respublikonų popierinių vienetų organizavimą tautinėse grupėse. Iki šiol ta sekcija bent lietuvių tarpe nėra išvysčiusi jokios veiklos.

Lietuviams respublikonams, vengro Pasztor priežiūroje, nejudant, Kalifornijos lietuviai, pasitarę su Baltųjų rūmų pagrindiniais pareigūnais, ėmėsi iniciatyvos vėl suorganizuoti komitetą prezidento Nixo kandidatūrai remti. Tas komitetas buvo pavadintas — LITHUANIAN - AMERICANS FOR NIXON AND AGNEW, Independent Committee. Tas komitetas buvo suformuotas 1972 rugpiūčio pabaigoje. Kaliforniečių iniciatyvos rezoliucijų reikalu praeity negalėjo pakelti ALT-bos senieji veikėjai, o prieš dabartinę iniciatyvą stojo ALT-os naujieji "bosai". Jie, pasikvietę talkon vengrą Pasztor, ryžosi "sutvarkyti" kaliforniečius. Tas vengras spalio 18 parašė kaliforniečiams grąsinantį laišką, o kai kurie ALT-bos žmonės, gavę iš to vengro minėto laiško kopiją, ją multiplikavo ir pradėjo "platinti" Čikagos ir k. miestų lietuvių darbuotojų tarpe. Minėti lietuviai ėmėsi iniciatyvos suorganizuoti savo "vieningą komitetą už prezidento Nixono perrinkimą". Jų laiškas minėtu reikalu buvo iš Washingtono išsiųstas spalio 21. Rinkimai, kaip visi žinome, įvyko lapkričio 7. Taigi, kaip matėm, dr. Bobelis, dr. Genys ir jų talkininkai savo "žygį" pradėjo maždaug porą savaičių prieš rinkimus. To k-teto organizatoriai taip skubėjo "užbėgti" kaliforniečiams už akių, kad net nebeturėjo laiko atsispausti laiškams popieriaus. Komiteto vardas (lapo viršuje) poros šriftų, o dalis duodama net rašomąja mašinėle; komiteto vadovybės vardai ir pavardės irgi duodamos mašinėle; "spausdinimas" (laiškams popieriaus) padarytas Xerox procesu. Laiško gavėjai buvo prašomi aukų (net iki 50 dolerių). To komiteto vadovai įteikė minėto vengro kaliforniečiams laiško nuorašą "Naujienoms" ir kitiems lietuvių laikraščiams. "Naujienos" džiūgavo, kad vengras sutvarkęs kaliforniečius, ko kiti niekad nepajėgę padaryti. To vengro laišką kaliforniečiams komentavo ir "Darbininkas". "Darbininko" komentarai nebuvo palankūs nei tam vengrui nei lietuviams, to laiško platintojams.

Darbo komiteto veikla

Kaliforniečių suorganizuotas komitetas buvo darbo vienetas, talkinąs prezidentui Nixon jo rinkiminėje akcijoje. Tas komitetas veikė

(Nukelta į 77 pusl.)

PROF. DR. ANTANAS MACEINA, žymiausias lietuvių religinių, filosofinių ir tautinių problemų svarstytojas, poetas, daugelio veikalų lietuvių ir vokiečių kalbomis autorius, 1973. 1.27 sulaukė 65 metų amžiaus. Iš Muensterio universiteto (Vokietijoje) profesoriaus pareigų išėjęs į pensiją, nuostabia intelektualine jėga ir kūrybiniu intensyvumu naujais veikalais turtina lietuvių religinę ir filosofinę literatūrą.

Prof. A. Maceina yra vienas iš pagrindinių Lietuvių Fronto ideologų ir nuoširdus "Į Laisvę" bendradarbis. Jo aktualus straipsnis "Tautos pakaitalas ar papildas?" spausdinamas šiame žurnalo numeryje.

JAUNIMAS, VEIKSNIAI IR BENDRADARBIAVIMAS

Trečiasis politinių studijų savaitgalis Los Angeles

Vasario 3 - 4 Los Angeles Hilton viešbutyje vyko trečias iš eilės politinių studijų savaitgalis, suorganizuotas LFB vietos sambūrio. Tokie savaitgaliai, kurių mintį iškėlė ir kurių pravedimą entuziastiškai remia dabartinis LFB c. v. pirm. Leonardas Valiukas, yra organizuojami kas antri metai. Šalia vietinių jėgų aktyviais svarstybų dalyviais paprastai turima žymesnių asmenybių ir iš tolimų vietovių. Prieš ketverius metus buvo atvykęs prof. A. Klimas, užpernai — prof. V. Vardys, dr. J. Kazickas ir V. Volertas, šiemet - dr. K. Ambrozaitis ir dr. P. Kisielius.

Šių metų savaitgalyje simpoziumų būdu buvo užsimota panagrinėti tris savo tarpe artimai susijusias temas: a. Jaunimas laisvės kovoje, b.

Lietuvių Bendruomenė Lietuvos vadavimo darbe ir c. Užsienio lietuvių bendravimas su okupuota Lietuva. Rašytojo Jurgio Gliaudos paskaita "Tarybinės santvarkos raida" tapo tarsi visų trijų nagrinėjamų temų fonu, išryškinančiu laisvės kovos prasmę ir perspektyvas.

Jaunimas laisvės kovoje

Šiuo klausimu savo nuomones pareiškė šeši kalbėtojai: J. Pažėraitė, E. Girdauskas, L. Kojelis, K. Reivydas, S. Stančikas ir R. Žukas. Visi dalyviai vietos aukštųjų mokyklų studentai, tik stud. E. Girdauskas specialiai atvykęs iš Vancouverio, Kanados.

Kalbėtojų nuomonės nesutapo: vieni pasisakė už aktyvų įsijungimą į laisvės kovą ir tos kovos stiprinimą (Pažėraitė, Kojelis, Girdauskas), kiti trys pasiliko abejonėse, nes paveikesnei kovai surado neįveikiamų kliūčių: patys nepasiruošę, nepažįstame komunizmo arba iš vis išeivijoje kovų nei frontų būti negalį, nors nė vienas ir nepaneigė kovos už laisvę prasmės.

Diskusijose kalbėjo E. Bradūnaitė, prof. S. Žymantas, J. Motiejūnas, L. Valiukas ir kt.

LB Lietuvos laisvinimo darbe

Ši tema jau buvo svarstyta ir ankstyvesniuose politinių studijų savaitgaliuose. Palyginus anksčiau ir dabar vykusių diskusijų nuotaikas, nesunku pastebėti, kad šiemet jos nebebuvo taip aitrios, kaip kitais kartais. Seniau antibendruomenininkai į politikos lauką ateinančią Bendruomenę laikė "laisvės kovą griaunančia", "vienybę ardančia jėga", dabar

Politinių studijų savaitgalio aktyviųjų programos dalyvių dalis; sėdi (iš kairės) — K. Ambrozaitis, P. Kisielius, J. Kuprionis, stud. J. Pažėraitė, B. Brazdžionis, Ž. Brinkienė, P. Pamataitis, G. Valančius, J. Kojelis; stovi — L. Valiukas, Z. Brinkis, stud. L. Kojelis, A. Raulinaitis, E. Arbas, A. Kolnys, A. Mažeika.

Politinių studijų savaitgalis vyko Los Angeles Hilton viešbutyje vasario 3 - 4 d. d. Į savaitgalį specialiai buvo atvykę LFB Vyr. Tarybos pirm. dr. P. Kisielius ir Vyr. Tarybos vicepirm. dr. K. Ambrozaitis; savaitgalio programos parengimui vadovavo LFB Los Angeles sambūrio pirm. dr. Z. Brinkis.

LFB Los Angeles sambūrio suorganizuotame politinių studijų savaitgalyje "Bendravimas su kraštu" klausimą gvildena (iš kairės) dr. P. Kisielius, poetas B. Brazdžionis, dr. K. Ambrozaitis (kalba), L. Valiukas, dr. P. Pamataitis ir dr. G. Valančius.

Nuotrauka Pr. Gasparonio

gi sąžiningai laisvės kovoje besireiškiančių bendruomenininkų niekas jau iš kovos lauko išstumti nebesiekė, nors vienas antras tą faktą ir apgailestavo.

Pagrindiniai simpoziumo kalbėtojai reiškė maždaug tokias mintis:

Dr. P. Kisielius aiškiai pasisakė už LB dalyvavimą politiniame Lietuvos laisvinimo darbe, nes tai esanti kiekvieno lietuvio ir kiekvienos lietuviškos organizacijos pareiga. Monopolio šioje srityje būti negali, tačiau susiklausymas ir susiderinimas, jei tik galima, reikalingas. Apgailestavo, kad iki šiol vesti pasitarimai su Alta kompetencijos riboms nubrėžti teigiamų rezultatų nedavė. Kalbėtojas išvardino visą eilę LB atliktų laisvinimo žygių!.

Dr. K. Ambrozaitis teigė, kad LB esanti didžiausia ir tobuliausiai susitvarkiusi oeganizacija už Lietuvos ribų. Bendruomenę išaugino, subrandino ir laisvinimo darbą atvedė laikas. B-nė pasiryžusi į kiekvieną pozityvų darbą eiti kartu su kitais. Kur kitų nėra, eina viena pati. Vadovavimo pareigų nesiima, o eina talkon, tačiau kaip lygus kitų laisvinimo veiksnių partneris. Žvelgdamas ateitin, dr. K. Ambrozaitis siūlė vengti duplikavimo, nuolatinės konferencijos forma vienoje vadovybėje koordinuoti visą lietuvių politinę veiklą, laisvės kovą plėsti į Amerikos intelektualų sferas, organizuoti pajėgų informacijos centrą ir t. t.

Prof. J. Kuprionis akcentavo ne politinės, o kultūrinis - dvasinės veiklos prasmingumą, nes rusai iš savo rankų Lietuvos neišleisią. Bendruomenė politikoje gal ir atliekanti naudingų darbų, tačiau įnešusi į lietuvių gyvenimą nedarną, susiskaldymą, o praeityje ir susistumdymų prie prezidentūros durų. Siūlė mesti partiškumą ir emocijas.

A. Mažeika kėlė lietuviško susiklausymo ir vienybės reikalą. Tuo keliu eidami Lietuvos laisvės reikalui daugiausia pasitarnausime, nors aiškiai ir nepasisakė, ar LB atėjimas į politinį laisvinimo darbą yra naudingas, ar ne.

A. P. Raulinaitis lietuviškame gyvenime išskyrė dvi veiklos sritis: politinę ir kultūrinę. Politinei veiklai turėtų vadovauti Vlikas, talkinant sustiprėjusiai Altai, kultūrinei — Lietuvių Bendruomenė. Tačiau toks veiklos sritimis pasidalinimas neturėtų niekam užkirsti kelio veikti politinėj srity.

Visa eilė diskusijų dalyvių iš auditorijos kalbėtojų mintis ar tai parėmė, ar papildė, ar pakritikavo. Diskusijose dalyvavo Arbas, Gliauda, Girdauskas, Čekanauskas, Graužinis, Kojelis, Motiejūnas, Valančius, Valiukas, Vidugiris ir kt.

Bendravimas su okupuota Lietuva

Šią studijų temą pristatė dr. K. Ambrozaitis, dr. P. Kisielius, poetas Bern. Brazdžionis, dr. P. Pamataitis ir dr. G. Valančius. Dikusijas sekė per 100 klausytojų.

K. Ambrozaitis siūlė tvirtai laikytis Clevelando nutarimų ir vengti organizuoti išėjimo prieš bendrai sutartą taktiką. LFB Clevelando nutarimus, kol jie nepakeisti, laiko privalomais. Priešas prieš mus gudriai panaudoja mūsų tautinius sentimentus. Mums reikia krašto, ir kontaktų su savo krašto žmonėmis nevenkime. To reikalauja mūsų solidarumas su tauta. Tačiau, susidūrę su okupantu, turime žinoti kaip elgtis.

B. Brazdžionis Sovietų Sąjungos tikslus ir taktiką, santykiaujant su laisvuoju pasauliu, atidengė gausiomis citatomis iš jų pačių spaudos. Didžiojoje politikoje, sekant tarptautinę konferenciją Helsinkyje, ir lietuviškoj politikoj jie laisvo žmogaus suprastas santykiavimo formas atmeta "be jokios kalbos ir be kompromiso". Bendrauti su savo krašto žmonėmis ir galima, ir reikia, tačiau bendraudami neturime išvirsti "dorais lietuviais", brežneviška - sniečkiška prasme. Prisiekę ištikimybę Lietuvai išvažiavome, toje pažioje ištikimybėje ir išlikime.

P. Kisielius bendravime su žmonėmis iš okupuotos Lietuvos mato didesnius pavojus okupanto politikai negu mums. Jei sprendimų ieškosime ramioje nuotaikoje ir išmintingame susitelkime, patys išliksime vieningi. Yra mūsų visuomenėje žmonių, kurie tą rimtą klausimą išnaudoja kitų lietuvių šmeižimui ir niekinimui, skleisdami melą, kurdami gandus.

P. Pamataitis taip pat pasisakė už bendravimą su pavergto krašto lietuviais. Tačiau eidami į tą bendravimą turime būti apdairūs ir nerodyti savo naivumo, laikydami šioje srityje sovietus naiviais. Pirmos okupacijos metu rusai iš Lietuvos trėmė visus, kurie buvo palaikę ryšius su užsieniu, o dabar patys menininkus pas mus siunčia. Nesunku suprasti, kas po ta skraiste slepiasi. To klausimo pažinimą turėtume pagilinti ir teoretinėmis studijomis.

G. Valančius į susidrausminimą kviečiančius nutarimus laiko prievartiniu apinasriu, pažeidžiančiu intelektualinę - moralinę individo atsakomybę. Niekas neturįs teisės uždrausti lietuviui mylėti lietuvį. Kurie nepritaria menininkų iš Lietuvos koncertų organizavimui, sukasi lyg nuodingo voro įkąsti.

Diskusijos, kaip ir iš anksto buvo galima pramatyti, nebuvo vaisingos, nors tam tikra prasme ir labai įdomios. Blogiausia, kad neįvyko argumentų susidūrimo. Pav., į Brazdžionio pateiktą gausiomis citatomis paremtą dalykišką klausimo svarstymą buvo atsakyta tokiu "argumentu": poetai ir filosofai politinių klausimų spręsti negali; į Ambrozaičio ir Pamataičio logišką argumentaciją laikytis bendrai sutartos taktikos atsiliepta: "Nedrauskime vykti į Lietuvą, nedrauskime susitikti su atvykstančiais, nekovokime prieš lietuvį . . .; nepabota ir Kisieliaus kvietimo šį rimtą klausimą svarstyti deramoje rimtyje — besąlyginio bendradarbiavimo šalininkai perėjo į emocijas. Reikštų emocijų nuoširdumu abejoti netenka, tačiau pasiilgta rimto, ramaus, akademiško svarstymo.

Diskusijų metu išryškėjo kitas veik paradoksiškas faktas: pasisakymus už besąlyginį bendradarbiavimą daugiausia reiškė frontininkų nedraugai ir LB - Altos konflikte Altos šalininkai. Gi čikagiškių "Naujienų" pusbolševikiais apšaukti LFB žmonės visi be išimties pasisakė už bendruomenišką susidrausminimą ir respektą pagrindinių organizacijų bendrai sutartai taktikai.

Šiose diskusijose aktyviai dalyvavo be pagrindinių kalbėtojų dar Pažiūra, Graužinis, Motiejūnas, Girdauskas, Vidugiris, Kuprionis, Kojelis, Mažeika, Butkienė, Raulinaitis, Kubilius, Naujokaitis ir kt.

Tarybinės teorijos raida

Rašytojas Jurgis Gliauda, aptaręs tarybinės dogmos prigimtį, giliai pažvelgė į tos dogmos kitimo apraiškas okupuotoje Lietuvoje. Dogma nepakito ekonominėje srityje, gi meno pasaulyje net neįsitvirtino. Tai ypač ryšku okupuotoje Lietuvoje, kur naujoji rašytojų karta nepasekė Cvirkos, Venclovos keliu. Tekste duoklė socialistiniam realizmui atiduodama, tačiau potekstėje prasiveržia gyvenimo tikrovė. Dogmos liberalėjimas duoda vilčių ateičiai.

Akademinio lygio J. Gliaudos paskaita susilaukė palankaus įvertinimo. Tolimesniame šia tema pokalbyje dalyvavo Žymantas, Bradūnaitė, Balvočius, Miliukas, Motiejūnas.

Baigiamąją kalbą pasakė dr. Petras Kisielius, LFB Vyr. Tarybos prezidiumo pirmininkas. (Kalba bus spausdinama sekančiame "Į Laisvę" numeryje — Red.)

Atskirų temų diskusijoms vadovavo moderatoriai: E. Arbas, Ž. Brinkienė, Ig. Medziukas ir L. Valiukas. "Į Laisvę" red. J. Kojelis perskaitė išvadų komisijos paruoštas studijų išvadas.

Politinių studijų savaitgalio programą ilgesne kalba pradėjo ir trumpu žodžiu užbaigė LFB Los Angeles sambūrio pirm. dr. Zigmas Brinkis.

Gbj.

POLITINIŲ STUDIJŲ IŠVADOS

Lietuvių Fronto Bičiulių suorganizuotas politinių studijų savaitgalis, įvykęs 1973 m. vasario 3 - 4 d. d. Los Angeles Hilton viešbutyje, santalkiniu būdu nagrinėjo tris temas: a. Jaunimas laisvės kovoje, b. Lietuvių Bendruomenė Lietuvo laisvinimo darbe ir c. Užsienio lietuvių bendravimas su okupuota Lietuva. Rašytojas Jurgis Gliauda paskaitoje "Tarybinės santvarkos raida" pristatė ten vykstančius pasikeitimus.

Jaunimas laisvės kovoje *temą svarstant, išryškėjo paties jaunimo tarpe besikristalizuojančios dvi kryptys:*

a. Lietuvių jaunimui prisiimti didesnę atsakomybę kovoje už Lietuvos laisvę ir ją išplėsti į universitetus ir akademinį pasaulį. Todėl remti Notre Dame universitete pradėtą sąjūdį Lithuanian Liberation Front ar kitu vardu, jį ugdyti ir židinius steigti visuose universitetuose ir kolegijose, kur tik yra lietuvių studentų.

b. Būti balsu tų, kurie neturi balso okupuotoje Lietuvoje;

c. Siekti įtakingų pozicijų, iš kurių būtų galima efektingiau paremti kovą už Lietuvos laisvę;

d. Susirašinėjimu ir tiesioginiais kontaktais su okupuotos Lietuvos žmonėmis stiprėti patiems lietuvybėje ir perteikti jiems demokratines idėjas;

e. Nors jaunimo organizacijos paruošia darbuotojų pakaitų tolimesnei kovai už Lietuvos laisvę, tačiau tas paruošimas turėtų būti intensyvesnis ir racionalesnis.

f. Tarpusaviu bendravimu stabdyti išeivijos jaunimo nutautėjimą;

g. Realizuotina lietuviško Peace Corp. idėja.

Antrosios krypties jaunimas reiškė nusiteikimus, kad išeivijoje nei kovos, nei frontų būti negali, ir visa lietuviška veikla suvestina į šokį, dainą ir bendravimą su kraštu.

Įvadines mintis jaunimo dalyvavimo laisvės kovoje klausimu padarė studentai: Jūratė Pažėraitė, Eugenijus Girdauskas (iš Kanados), Linas Kojelis, Kęstas Reivydas, Saulius Stančikas ir Rimantas Žukas.

Lietuvių Bendruomenės dalyvavimas laisvinimo darbe *temą svarstant, išryškėjo nusistatymas, kad VLIK-as ir ALT-ba reikalingos, naudingos, remtinos ir visom jėgom stiprintinos laisvės kovos institucijos. Taip pat ir Lietuvių Bendruomenės atėjimo į aktyvų laisvinimo darbą nauda patvirtinta faktais. Atlikti LB darbai neginčytinai užtikrina jai*

lygiateisią vietą pagrindinių laisvinimo veiksnių tarpe.

Žvelgiant į ateitį, turėtų būti siekiama:

a. Laisvinimo veiklos koordinavimo vyriausioje vadovybėje;

b. Vieno laisvinimo darbui finansuoti fondo suorganizavimo. Kol to nepasiekta, raginti aukotojus savo aukas, skirtas laisvės kovai remti, perduoti toms institucijoms, kurių darbą pats aukotojas labiausiai vertina. Tuo būdu laisvės kovai skirtuose fonduose susitelktų gausesni finansiniai ištekliai;

c. Skubiai suorganizuotinas vienas specialistų vedamas informacijos centras;

d. Dažnokai vedamų pasikalbėjimų dėl darbo sferų tarp veiksnių pasiskirstymo nauda iki šiol nepasitvirtino. Kol nesudaryta apjungianti laisvinimo veiksnių viršūnė, pasitarimams dėl pasiskirstymo darbais iš anksto turėtų būti gerai pasiruošta.

Įvadinius pasisakymus LB klausimu padarė dr. Kazys Ambrozaitis, dr. Petras Kisielius, prof. Jonas Kuprionis, Antanas Mažeika ir Algis Raulinaitis.

Bendravimo su okupuota Lietuva *temą svarstant, išryškėjo bendroji išvada, kad siūlomu bendradarbiavimu okupantas siekia nutildyti išeiviją kaip politinį veiksnį. Tačiau užsienio lietuviai, reikšdami pilną solidarumą su pavergtos Lietuvos žmonėmis, praktikuoja tokias bendravimo formas, kurios nukreiptos į laisvės Lietuvai realizavimą.*

Tarybinės teorijos raidos *temą vystydamas rašytojas Jurgis Gliauda susitelkė ties tarybinės dogmos prigimties aptarimu. Dogma paremta marksizmo - leninizmo teorija. Bet dogma nėra nekintanti, ir tą kitimą jis mato lietuvių literatūros liberalėjime. Socialistinio realizmo dėsnis keičiasi, ir tai pripildo mus viltimi, kad lietuvių literatūra vis labiau išsivaduos iš primestos dogmos varžtų ir vis tikriau vaizduos gyvenimo tikrovę. Dogmos santykis su gyvenimo evoliucija sudarė rašytojo Jurgio Gliaudos paskaitos turinį.*

Politinių studijų savaitgalio organizatoriai Lietuvių Fronto Bičiuliai deklaravo visišką pritarimą Clevelande pagrindinių laisvinimo veiksnių sutarta bendravimo su okupuota Lietuva taktikai.

Įvadinius pareiškimus bendravimo su okupuota Lietuva tema padarė dr. Kazys Ambrozaitis, poetas Bernardas Brazdžionis, dr. Petras Kisielius, dr. Petras Pamataitis ir dr. Grigas Valančius.

Pats laikas atnaujinti "Į Laisvę" prenumeratą
1 9 7 3 metams

FRONTININKAI LIETUVOS LAISVINIMO DARBE

Įspūdžiai iš LFB Rytų apygardos konferencijos

Lietuvių Fronto Bičiulių Rytų apygardos sambūrių atstovai, suvažiavę į savo metinę konferenciją, įvykusią 1972 metų lapkričio 18 dieną Kultūros židinyje (361 Highland Blvd., Brooklyn, New York), visą dėmesį skyrė pilnesniam savo narių įsijungimui į Lietuvos laisvinimo darbą. Toje apygardoje veikia šie frontininkų sambūriai: New Yorko, New Jersey (Julijono Būtėno vardo), Waterbury, Conn., ir Philadelphijos - Delran (N. J.).

Svarstytos ir nagrinėtos temos

Išsibarstymo nestokoja nė vienoje grupėje, ir frontininkai nėra išimtis. Pavieniai frontininkai yra išvarę ir varo plačius barus Lietuvos laisvinimo darbe. Frontininkai, kaip organizacija — sąjūdis, negalėtų tuo pasigirti ar pasididžiuoti. Tad, įžanginėje temoje (**Frontininkų pilnas susiorganizavimas**) buvo pažiūrėta į sąjūdžio visus negalavimus, tų negalavimų išlyginimus, narių susicementavimą ir tuo pačiu kiek galima pilnesnį įsijungimą į Lietuvos laisvinimo darbą. Įvadą pašnekesiui padarė **Leonardas Valiukas** (Los Angeles, Calif.), LFB JAV-bių ir Kanados Centro valdybos pirmininkas. Anot jo, pagrindinė tremties misija esanti padėti Lietuvai nusikratyti vergijos ir atgauti laisvę ir nepriklausomybę. Šiame žygyje frontininkai ir kiti lietuviai neturėtų pagailėti nei pastangų, nei darbo, nei laiko, nei pinigo. Po jo maždaug 20 minučių įžanginių pastabų sekė minėtu klausimu diskusijos, į kurias įsijungė beveik visi konferencijos dalyviai. Visos sugestijos, rekomendacijos bei patarimai buvo nukreipti LFB Vyr. Tarybai (konferencijoje dalyvavo Vyr. Tarybos Prezidiumo pirmininkas **dr. Petras Kisielius**, Cicero, Ill.) ir Centro valdybai.

Konferencijos, galima sakyti, pagrindinė tema buvo — **Frontininkų visuotinis įsijungimas į Lietuvos laisvinimo darbą.** Pagrindiniai pašnekesio (simpoziumo) dalyviai buvo: **dr. Petras Kisielius** (Cicero, Ill.), **Juozas Rygelis** (Kinnelon, N. J.) ir **Antanas Sabalis** (Woodhaven, N. Y.). Jų žodžiuose buvo ir kri-

---

STUDENTŲ SVEIKINIMAS

Notre Dame universiteto Baltijos Klubas siunčia LFB Los Angeles sambūrio suorganizuoto politinių studijų savaitgalio programos dalyviams geriausius linkėjimus. Tikime, kad jūsų savaitgalio studijos bus sėkmingos ir atneš gerų rezultatų. Kaip Lithuanian Liberation Front sąjūdžio koordinatoriai, prašome paremti lietuviško jaunimo veiklą universitetuose. Lietuviškai kalbąs jaunimas turi puikių progų dirbti su kitais lietuvių kilmės studentais, juos supažindinti su Lietuvos kultūra, istorija ir politinėmis problemomis susirinkimuose, paskaitose, pasirodymuose. Tuo būdu pasiekiama Amerikos visuomenė. Reikia tas progas išnaudoti.

Prašome atsiminti, kad "Lietuvių Jaunimas", leidžiamas Čikagoje, išsilaiko aukom. Jo leidimas yra naudingas ir reikalingas darbas.

Linas Sidrys
Saulius Matas

tikos ir kartu sugestijų bei pasiūlymų veiksniams, kurie pasišovę vadovauti visam Lietuvos laisvinimo darbui. Anot minėtų asmenų ir diskusijose dalyvavusiųjų, mūsų veiksniai toli gražu neatlieką to, ką jie turėtų padaryti. Frontininkai buvę neįsileisti į ALT-bą, bet jie galį pilniau dalyvauti kitų veiksnių veikloje. Jei kitos grupės neišeinančios su didesniais planais bei užsimojimais Lietuvos laisvinimo darbe, tai frontininkai turėtų tai atlikti. Dr. P. Kisielius siūlė kiekvienam frontininkui kasmet atlikti tam tikrą darbą kovoje dėl Lietuvos laisvės; perduoti mūsų jaunimui rezistencinės kovos dvasią; visomis išgalėmis remti jaunimo sąjūdžius, besireiškiančius Lietuvos laisvės žygyje. J. Rygelis siūlė skirti daugiau dėmesio amerikiečių organizacijoms ir per jas padėti pavergtai Lietuvai nusikratyti jungo. Anot jo, esanti būtinybė turėti lietuviams gerą informacijos centrą. Antanas Sabalis apgailestavo, kad lietuvių žygiai kovoje dėl Lietuvos laisvės nesą davę apčiuopiamų rezultatų. Neturėjimas rezultatų tame darbe atstūmęs mūsų jaunimą iš kovos lauko. Anot jo, jaunimas jaučiąs akcijos stoką ir nesijungiąs į veiksnių veiklą. Ne visi toms Antano Sabalio mintims pritarė. Lietuvos laisvinimo žygyje atliekami darbai ir gaunami rezultatai nepasveriami ant svarstyklių.

Frontininkai visad buvo ir yra nuoširdūs LB ir jos veiklos rėmėjai. Visa eilė frontininkų labai aktyviai dalyvauja LB žygiuose ir darbuose. Nenuostabu, kad trečioji konferencijos tema buvo skirta Lietuvių Bendruomenės klausimams — **JAV LB Lietuvos laisvinimo veikla ir jos kryptis.** Įvadą trečiajam pašnekesiui padarė **Algimantas Gečys** (Philadelphia, Pa.), JAV-bių LB Centro valdybos vicepirmininkas. Savo žodyje jis palietė LB vadovybės atliktus didesnius darbus Lietuvos laisvinimo žygyje, tų pastangų rezultatus, sutiktas kliūtis amerikiečių ir lietuvių tarpe. Savo žodyje jis nepagailėjo nepasitenkinimo JAV vyriausybei bei jos institucijoms dėl Lietuvos bylai neskiriamo tinkamo dėmesio.

Įdomesnės konferencijos dalyvių mintys

Svarstant pirmąją temą, posėdyje dalyvavo tik frontininkai. Vėliau konferencijoje dalyvavo ir svečių. Jie taip pat jungėsi į pašnekesį. Minėti trys posėdžiai užtruko apie 6 valandas, ir prie geriausių norų būtų neįmanoma atpasakoti visų dalyvių pareikštų minčių. Čia duodame tik vieną kitą įdomesnę ar charakteringesnę mintį. Štai, tos mintys ir jų pareiškėjai: —

— Bičiuliai turi būti sąmoningi tekamoje įvykių eigoje. Tik tuo atveju jie bus naudingi kitose organizacijose (prof. J. Brazaitis).

— Su pasitenkinimu tenka konstatuoti, kad turime gabių, aktyvių ir ryžtingų narių, ir jų skaičius yra nemažas. Jie dirba Lietuvos laisvinimo institucijose, kultūrinėse institucijose (jų darbas yra taip pat Lietuvos laisvinimas plačiąja prasme!), laikraščių redakcijose (jie idėjų gimdytojai ir už jas aktyvūs kovotojai), Rezoliucijoms Remti Komitete, Lietuvių Fonde, Lietuvių Bendruomenėje, Dainavos stovykloje. Minėtos institucijos ir vienetai — tai didieji stulpai tremties gyvenime, kurių inžinieriai ir statytojai daugumoje buvo LFB nariai (dr. P. Kisielius).

— Beveik ant vienos rankos pirštų galima suskaityti politinio ir visuomeninio gyvenimo darbuotojus, kuriuos išaugino ateitininkai ir skautai. Abi šios pagrindinės mūsų jaunimo organizacijos savo tremties mi-

Mielas bičiules

STEFANIJĄ KISIELIENĘ

ir

JADVYGĄ DOČKIENĘ

skausmo valandoje, mylimai motinai Lietuvoje mirus, nuoširdžiai užjaučia

LIETUVIŲ FRONTO BIČIULIAI

sijos neatlieka. Dažnai skaitome mūsų spaudoje apie tų organizacijų vadų kursus ar stovyklas. Kokius "vadus" ir kam juos ruošia? Neveiklai? LB vadovybė turėtų imtis iniciatyvos pilna to žodžio prasme jaunimo darbuotojų paruošimui mūsų politinėms ir visuomeninėms institucijoms bei vienetams (L. Valiukas).

— Dvidešimties metų apžvalga: neturime jokio ypatingesnio rezultato. LB veiklos praplėtimas yra mus nepatenkinamos veiklos rezultatas. Neturėjimas jokių rezultatų atsiliepia ir į anglosaksiškai galvojantį jaunimą, — kuris yra išmokęs: "I don't care what you do, but give me results!" (A. Sabalis).

— Lietuvių Bendruomenė laikosi ant LFB pečių; džiaugiuosi jais (A. Vakselis).

— Valstybės departamento nusistatymas Lietuvos atžvilgiu keičiasi neigiama linkme kasmet (A. Gečys).

— Reikia ruoštis ilgai kovai dėl Lietuvos laisvės; į tą žygį įtraukti jaunimą; tuoj suorganizuoti informacijos centrą (dr. B. Radzivanas).

— Mūsų jaunimas nueina į kolegijas ir universitetus konservatyvus, bet ten suliberalėja (J. Rygelis).

— Jūs, frontininkai, esate kaip tos mielės — visi jas valgo, bet niekas jų nemato (J. Pažemėnas).

Konferencijos organizatoriai ir pravedėjai

Konferenciją suorganizavo LFB New Yorko sambūris, kuriam vadovauja: pirm. dr. B. Radzivanas, vicepirm. A. Balsys, sekr. Ig. Kazlauskas, iždin. A. Pumputis ir valdybos narė kult. reikalams J. Norvilienė. Konferencijai pirmininkavo Balys Raugas (Delran, N. J.) ir sekretoriavo Ignas Kazlauskas (Great Neck, N. Y.).

D. Niujorkietis

STUDIJŲ IR POILSIO SAVAITĖ

Lietuvių Fronto Bičiulių tradicinė ir kasmet ruošiama studijų ir poilsio savaitė įvyks rugpiūčio mėnesio 5 - 12 dienomis Dainavos stovykloje. Visi frontininkai kviečiami ir raginami taip susitvarkyti savo atostogų laiką, kad galėtų toje studijų ir poilsio savaitėje dalyvauti. Studijų savaitės programa bus aktuali, įdomi ir liečianti bei nagrinėjanti pačius degančiuosius lietuvių klausimus bei problemas. Kaip ir praeityje, taip ir šiais metais beveik visi studijų savaitės posėdžiai bus atviri — tik vienas ar pora posėdžių bus skiriami frontininkų vidaus reikalams. Tad, frontininkai prašomi kviesti į šią studijų ir poilsio savaitę savo pažįstamus, kurie ir nepriklauso LFB sąjūdžiui. Studijų ir poilsio savaitės reikalu visi Bičiuliai bus dar kontaktuojami laiškais ateityje.

LFB JAV-bių ir Kanados Centro Valdyba

PASKUTINIS BIRŽELIS

Premijuotas eilėraštis

Sudiev, paskutini tėvynės birželi, —
Buvai tu, kaip niekad — auksinis ir žalias!
Toli pasiliko, lyg sapnas pranyko
Geltoni, žali ir raudoni vainikai.
Sudievu, sudievu žydėjimui pievų,
Kvepėjimui ievų — sudievu, sudievu!

Sukilėlio kelią ir knygnešio dalią
Tiktai išrinktieji pakelti tegali —
Už raidę ir žodį, už maldą ir raštą
Paliekam skausme savo gimtąjį kraštą.
Sudievu, sudievu žydėjimui pievų,
Kvepėjimui ievų — sudievu, sudievu!

Kur ašara krinta, ten paukštė pragysta,
O kraujo lašai kaip bijūnai pražysta.
Mus grūdino Kražiuos, Giedraičiuos, Pilėnuos, —
Kad būtų lietuvis kaip plienas, kaip plienas.
Sudievu, sudievu žydėjimui pievų,
Kvepėjimui ievų — sudievu, sudievu!

Padvelk mums, birželi, bent vėju tėvynės;
Buvai mums, birželi, deja, paskutinis . . .
Žydėkite tiems, kur gimtinėj paliko,
Geltoni, žali ir raudoni vainikai!
Sudievu, sudievu žydėjimui pievų,
Kvepėjimui ievų — sudievu, sudievu . . .

PROF. JUOZAS ERETAS, kuriam paskirta 1972 metų Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijos žurnalistikos premija — 500 dolerių. Šios kasmet teikiamos premijos mecenatas — kun. dr. Juozas Prunskis. Prof. Juozo Ereto darbams Lietuvai įvertinti neseniai išėjo kelių autorių parašyta ir prof. Juozo Brazaičio suredaguota knyga "Didysis jo nuotykis".

PREMIJUOTIEJI 1972

DR. JUOZAS GIRNIUS, "AIDŲ" ŽURNALO REDAKTORIUS, kuriam Ohio Lietuvių Gydytojų d-ja paskyrė 1972 metų 1000 dol. kultūrinę premiją.

Dr. J. Girnius tremtyje parašė monumentalius tautinei filosofijai ir tautinei pedagogikai pagrindus tiesiančius veikalus: "Tauta ir tautinė ištikimybė" (išversta į latvių k.), "Žmogus be Dievo", "Idealas ir laikas" ir visą eilę studijų. Šiuo metu baigia rašyti prof. Pr. Dovydaičio monografiją. Jis buvo vienas iš Lietuvių Enciklopedijos redaktorių.

RAŠYTOJAS JUOZAS KRALIKAUSKAS gavęs 500 dol. Vinco Krėvės vardo 1972 m. literatūrinę premiją, skirtą Lietuvių Akademinio Sambūrio Montrealyje (Kanadoje). Kiti Kralikausko kūriniai: "Septyni kalavijai" — novelės, ir romanai: "Urviniai žmonės", "Šviesa lange", "Titnago ugnis" (premijuota), "Mindaugo nužudymas" (premijuota).

PAMINKLAS KANKINIAMS

Atrodė baisūs pirmieji amžiai, kada buvo kankinami krikščionys. Daugeliui atrodė nesuprantama, kaip galėjo būti tokie žiaurūs tuometiniai vadai ir jų talkininkai. Tačiau šiandieną pasirodo, kad anie neronai tebuvo tik kuklūs mėgėjai, palyginus su dvidešimtojo amžiaus tironais, nacizmo ir komunizmo kūrėjais ir diktatoriais. Dvidešimtojo amžiaus tironai žudė milijonais, o ir dabar tebenaikina ir tebekankina tuos, kurie negarbina komunistinių stabų, kaip pirmaisiais amžiais pagoniškų.

Pavergtos Lietuvos kankiniams ir jų kančioms pavaizduoti išėjo Mato Raišupio knyga "Dabarties kankiniai; tai Lietuvos vyskupų, kunigų ir tikinčiųjų kryžiaus kelias pirmojoje ir antrojoje Sovietų okupacijoje. (Tos knygos ištrauka buvo atspausdinta "Į Laisvę" 1971 m. 53 (90) — Red.). Jeigu mes dažnai abstrakčiai kalbame, kad pavergtoje Lietuvoje kankinami tikintieji, kad jie persekiojami ir tremiami, kad jiems sudaromos nepakenčiamos gyvenimo sąlygos, tai kai kam gali atrodyti ir perdėta. Bet šioje "Dabarties kankinių" knygoje nėra jokių bendrybių: šioje knygoje apie persekiojimus liudijama skaičiais, vardais ir faktais. Tai yra tikras paminklas mūsų kankiniams, nes jų auka nebus užmiršta, jų ryžtas ir kova turės įtakos ateičiai, jų kova ir kančia bus pavyzdys kovojantiems už savo tėvynės ir savo įsitikinimų laisvę.

Šioje knygoje aprašomi kunigų ir tikinčiųjų teismai, deportavimai, kankinimai, visoks moralinis šantažas, o iš antros pusės, didelės tikinčiųjų ir dvasios vadų pastangos išlaikyti savo tikėjimą.

Šioje stambios apimties knygoje, turinčioj daugiau keturių šimtų puslapių, yra penki skyriai ir nemaža poskyrių, kurių pats įdomiausias — sąrašas vyskupų ir kunigų, pasiaukojimu liudijusių R. Katalikų Bažnyčios Lietuvoje amžinumą, ištikimybę tautai ir laisvės idealams. Tame sąraše paskelbti visi okupantų nužudyti, nukankinti kalėjimuose, Sibire mirę arba grįžę iš jo. Tai šiurpą kelią skaičiai. Lygiai taip pat šiurpą kelianti uždarytų bažnyčių ir koplyčių statistika. Kaip knyga skelbia, ligi 1970 m. žiniomis, Vilniaus vyskupijoje buvo uždaryta 31 bažnyčia ir 46 koplyčios, Kauno vyskupijoje — 20 bažnyčių ir 89 koplyčios, Talšių vyskupijoje — 14 baž-

---

THE WHITE HOUSE
WASHINGTON

November 14, 1972

PERSONAL

Dear Mr. Gliauda:

It was especially kind of you to send me the copy of your book so warmly inscribed. I am grateful for your support, and appreciate your interest in bringing this volume to my attention.

With my best wishes to you and Mrs. Gliauda,

Sincerely,

Richard Nixon

Mr. Jurgis Gliauda
1304 Maltman Avenue
Los Angeles, California 90026

AMERIKOS PREZIDENTO LAIŠKAS RAŠYTOJUI JURGIUI GLIAUDAI, padėkojant už jam pasiųstą anglų kalba "Simas".

nyčių ir 31 koplyčia, Panevėžio vysk. — 5 bažnyčios ir 82 koplyčios, Vilkaviškio vysk. — 13 bažnyčių ir 12 koplyčių, Kaišiadorių vyskupijoje — 4 bažnyčios ir 36 koplyčios. Tokie nuogi skaičiai akivaizdžiai rodo komunistinį terorą. Jeigu uždaryta tiek bažnyčių ir koplyčių, tai kiek nukentėjo tas ar kitas bažnyčias lankiusių ir dėjusių pastangas jas išlaikyti tikinčiųjų, gal niekada nebus suregistruota, nors knygoje atskleista labai daug persekiojimų ir tardymų detalių.

"Dabarties kankiniuose" rasime detalių ne tik apie vyskupų ir kunigų suėmimus ir trėmimus, bet ir apie savanoriškus kunigų grįžimus į Sibirą, kad ten galėtų padėti savo ištremtiesiems broliams lietuviams.

Be abejo, tokios apimties knygą ruošiant, neapsieita ir be pasikartojimų ir nenuoseklumų. Prie kai kurių asmenų grįžtama keliose knygos vietose, kai tuo tarpu galėtų būti be tų pasikartojimų. Taip pat knygoje gal yra kiek ir nereikalingo patoso ir nereikalingų daugiau žurnalistinių, o ne dalykinių aptarimų, kurie tokio pobūdžio knygoj ir nebūtini. Tiesa, tokie įsiterpimai gal ir palengvina knygos skaitymą, bet svarbiausia faktai.

Be abejo, tai nemažina šios tikrai reikšmingos knygos vertės, paruoštos žmonių atliekamu laiku, neturint galimumų papildyti vienokias ar kitokias žinias. Tai yra paminklas mūsų pavergtiesiems ir nukankintiems broliams. Jis patvers ilgiau negu kitokie paminklai. Dabarties kankiniai liudys mūsų Lietuvos tikinčiųjų ryžtą ir bus įvairių žinių šaltinis ruošiant amerikiečiams ar kitiems laisvojo pasaulio žmonėms straipsnius ir memorandumus. Knyga kalba skaičiais, pavardėm ir faktais, ir tai yra jos stiprybė.

A. B. Laugštys

(Atkelta iš 63 psl.)

su prezidento Nixon žinia ir su Respublikonų partijos palaiminimu. Kaliforniečių komitetas, apjungęs žymesnius ir aktyvesnius krašto lietuvių darbuotojus, vykdė tai, ko reikalavo iš visų panašių komitetų pagrindinis rinkimų įstatymas (Public Law 92-225, 92nd Congress, S. 283). Kaliforniečių komitetas davė savo apyskaitą rinkimų akcijas kontroliuojančiai įstaigai Washingtone — United States General Accounting Office, Office of Federal Elections. Apie to komiteto atliktus darbus nė nebandysiu rašyti. Lietuviai, kurie seka bei skaito mūsų patriotinę spaudą, be vargo galėjo tai pastebėti bei matyti. Respublikonų partijos vadovybės nariai dėkojo kaliforniečių komitetui už tikrai puikų ir apčiuopiamą darbą prezidento Nixon rinkiminėje akcijoje. Anot tų amerikiečių, nė viena kita grupė to nepadariusi.

Dr. Bobelio ir dr. Genio komitetas rinko aukas. Ką tas vienetas su tomis aukomis darė? To vieneto pasirašytų ir apmokėtų skelbimų mūsų spaudoje nebuvo. Ar tas komitetas siekė lietuvius kitais būdais? Jei taip, tai kokiais? Mes, lietuviai, turime eilę popierinių vienetų, kurių vadovybių nariai tik šūkauja savųjų tarpe, o konkrečios veiklos nėra nė už centą. Amerikiečių politinėms grupėms tokia "veikla" yra svetima. Antrojo komiteto lenktyniavimas su kaliforniečiais buvo lietuviškos popierinės "veiklos" išnešimas į amerikiečius. Vengras Pasztor atsiprašė kaliforniečių už savo įžulų ir nepaprastai šiurkštų laišką, taip pat jis atsiprašė už to laiško nuorašo patekimą į minėtų lietuvių rankas. Būtų buvę labai tikslu minėtiems lietuviams pasekti to vengro pėdomis. Jie to nepadarė.

Vyt. Kalnius

GRAINIUI TRŪKSTA OBJEKTYVUMO

"Į Laisvę" 1972 gruodžio nr-je Kęstutis Grainys gan pagrindinai nagrinėja Lietuvos vyčių organizaciją ir jos potencialą. Iš rašto gaunasi įspūdis, kad straipsnio autorius ar nesenai įstojęs į vyčius, ar tik stebėtojas iš tolo. Šitoks atitrauktinumas naudingas objektyviau įžvelgti į organizacijos sąstatą ir veikimą.

Deja, ne visur Grainys vadovaujasi objektyvumu. Jis paneigia tiesą mano teigime, kad 1960 kun. Jutkevičius atmetęs senatoriaus Jono Kenedžio kandidatūrą į Lietuvos vyčių medalį. Kad nebūtų abejojimų, noriu iš karto pabrėžti, kad A. Budreckis niekada nebuvo Kenedžio ar jo brolių garbintojas. Jo tragiška administracija pasižymėjo tik dviem laimikiais (jei taip galima sakyti): Peace Corps įsteigimu ir užuomazga pertreniruoti darbininkus, kurie nebegali savo amatų pritaikyti šio meto industrijoje. Visa kita buvo tuščias burbulas. Tad neverta gaišinti laiko nedalykiškais argumentais, girdi, tu demokratas, aš respublikonas.

Grainys išvedžioja, kad A. Budreckis "mirusiam kun. Jonui priekaištauja" savo straipsnyje "Aiduose" (1971 m. spalis). Anaiptol! Kad vyčiai tais 1960 metais parinko demokratą ar respublikoną, nė kiek nepakenkė vyčių Lietuvos reikalų akcijai. Jei K. Grainys būtų atsargiau, ne prabėgomis, skaitęs tą straipsnį, jis būtų pastebėjęs, kad to straipsnio autorius norėjo paryškinti dar vieną kun. Jutkevičiaus teigiamą savumą, būtent, jo savikritiką.

Kelis kartus kun. Jutkevičius yra mažose grupėse pareiškęs: "looking back, it was a diplomatic mistake in rejecting JFK as recipient for the K. of L. Award. After all he's President. I guess I was looking at him as a Republican at the time. I should have looked at him as a member of the Lith party and should have seen him as a potential President".

Tie pokalbiai su kun. Jonu nevyko tuštumoje ar A. B. sapnuose. Jau Kenedžio laikais vyčių seime Newarke, N. J., kun. Jonas taip pasakė Pranui Vaškui, komisijos veteranui, "Vyčio" redaktorei Felicijai Grendelytei ir Onai Klem. Jie dar gyvųjų tarpe. Taip pat kun. Jonas kita proga šį "apgailestavimą" pakartojo savo klebonijoje "žygininkams" — Gražinai ir Antanui Mažeikams, Antanui Sniečkui ir man. Jie irgi randasi šiapus amžinybės. Galima jų atsiklausti ir sužinoti, kaip iš tikrųjų buvo.

Algirdas Budreckis

ATSIŲSTA PAMINĖTI

Anatolijus Kairys, SIDABRINĖ DIENNA, trijų veiksmų operetė. Išleido Lietuvių Meno Ansamblis "Dainava", viršelį piešė dail. Jurgis Daugvila, spausdino Mykolo Morkūno spaustuvė Čikagoje 1972; 155 p., kaina — 4.50 dol.

Antanas Musteikis, KIAUROS RIEŠKUČIOS, romanas. Išleido Lietuviškos Knygos Klubas. Viršelis Ados Korsakaitės - Sutkuvienės. Spausdino "Draugo" spaustuvė Čikagoje 1972; 259 p., kaina — 4.50 dol.

LIETUVIŲ MOKSLO AKADEMIJOS SUVAŽIAVIMO DARBAI VII tomas. Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijos leidinys. Šis tomas skiriamas LKM Akademijos 50 metų sukakčiai atžymėti. Spausdino "Pliniana" spaustuvė Italijoje; 427 pusl.

Ats. mjr. P. Gudelis, BOLŠEVIKŲ VALDŽIOS ATSIRADIMAS LIETUVOJE 1918 - 1919 metais jų pačių dokumentų šviesoje. Išleista Lietuvių Veteranų Sąjungos "Ramovė" ir autoriaus lėšomis. 1972. Spausdino "Nida Press" Londone. Įvadą parašė prof. dr. Z. Ivinskis. Įvadas ir knygos santrauka anglų ir vokiečių kalbose; 160 psl., kaina: kietais viršeliais 3.00 dol., minkštais — 2.50 dol.

THE VIOLATIONS OF HUMAN RIGHTS IN SOVIET OCCUPIED LITHUANIA, a Raport for 1972; paruošė ir išleido JAV Lietuvių Bendruomenė 1973; gaunama šiuo adresu: Lithuanian American Community, Inc., 405 Leon Avenue, Delran, New Jersey 08075, USA, 88 pusl.

Ada Karvelytė, NE TIE VARPAI, lyrika. Viršelis P. Jurkaus, išleido "Darbininkas", spaudė Tėvų Pranciškonų spaustuvė Brooklyne; 64 p., kaina 2 dol.

Juozas Eretas, DVI GENERACIJOS MŪSŲ KRIKŠČIONIŠKOSIOS KULTŪROS TARNYBOJE. Atspaudas iš L.

(Nukelta į viršelį)

PASIKĖSINIMAI Į BENDRUOMENĘ

Tie, kurie iš pradžių LB-nę neigė, jai gimstant pranašavo: ji negyvens. Bet Bendruomenė gyveno, augo ir stiprėjo. Tada tie, kurie jos baiminosi, siūlė sandėrį: prisiimk tik dalį savo likiminės misijos: kultūrinės kūrybos ir lituanistinio švietimo rūpesčius. Bet LB to padaryti negalėjo, nes neprisiimdama visų rūpesčių būtų išvirtusi į Nebendruomenę.

Palengva įsisąmonindama savo tautinę misiją ir savo rinktų vadų išmintingos taktikos vedama, masėms pritariant, LB JAV-se natūraliai įsitvirtino ir kultūrinės, ir politinės veiklos srityse. Šio "Į Laisvę" numerio skyrelyje "Greitam susipažinimui" (žiūr. 4 p.) yra bandoma suregistruoti mūsų laisvinimo veiksnių konkretūs žygiai Lietuvos laisvinimo reikalu laikotarpy nuo paskutinio žurnalo numerio paruošimo spaudai, ir nesunku pastebėti, kad tais žygiais iš visų veiksnių turtingiausia yra Lietuvių Bendruomenė.

Lietuvių Bendruomenė — tai politinės lietuvių išeivijos idealistų tikėjimo, meilės ir darbo vaisius. Ji auginta ilgai, kantriai ir sunkiose sąlygose. Artėdama į ketvirčio šimtmečio sukaktį, LB jau gali žvelgti savo praeitin patikrinti išpurento lauko gylį ir plotį bei nuimto derliaus gausą.

Dabar atėjo neišvengiama trečioji fazė: tie, kurie LB-nės nemėgsta, negalėdami jos paneigti ar sugriauti, siekia ją perimti savo kontrolėn. Ir tas siekimas yra planingas ir organizuotas.

Pasikėsinimai į Lietuvių Bendruomenę JAV-se ateina iš skirtingų, atrodo, tarsi nesuderinamų sparnų, bet jų tikslas tas pats: sunaikinti LB kaip kovos dėl laisvės veiksnį. Personalinėje sudėtyje ir struktūrinėse formose sustingusi Amerikos Lietuvių Taryba skelbia įsitikinimą, kad politinėje srityje LB-nės dirbamas darbas esąs žalingas paralelizmas. Iš kito sparno į LB-nę veržiasi tie, kuriems kova dėl Lietuvos laisvės neaktuali. Jos vieton jie siūlo "tegu ir tarybinės Lietuvos" meilę. Jų įsitikinimu Bendruomenės kova prieš okupaciją esanti tik lietuvio kova prieš lietuvį. Ir pats žodis "kova" šiuo atveju vertas tik paniekos ir sarkazmo.

Kad tie skirtingi sparnai gali susiderinti, gražiai išryškėjo LFB Los Angeles sambūrio suruoštų politinių studijų diskusijose. Pasirodė, kad "antifrontininkai", "antibendruomenininkai", politinės linijos, kurią ryškiausiai reprezentuoja Čikagoj išeinan-

SPRAGŲ UŽTAISYMAS

Vytautas Alseika, pabėgęs iš VLIK-o tarnybos ir iškilmingai sutiktas okupanto stovykloje, iš tikro naujos spragos laisvės kovos bare nepadarė. Tai, ją jis pasakė spaudos konferencijoje Vilniuje, galėjo išsakyti Amerikos komunistų spaudoje ir po to ramiai išvykti. Niekas jo čia nebūtų stabdęs. Net iš VLIK-o išvogtų dokumentų okupanto spaudoje paskelbimas Lietuvos laisvės kovai daugiau pasitarnavo negu pakenkė: tauta sužinojo, kad išeivija ne tik kultūriškai kūrybinga, bet ir politiškai tebėra gyva ir kovinga ir kad pavergto krašto nėra pamiršusi.

Oficialus laisvės kovos išdavimas tapo daugiau dienos sensacija ir trumpalaikis okupanto pasididžiavimas, kad, va, mes pajėgiame infiltruoti jūsų vyriausią vadovybę, kaip prieš dekadą kad padarėme su Amerikos Lietuvių Taryba. Priešo laimėjimas buvo labiau psichologiškas negu realus.

Tikrasis pralaimėtojas — tai pats pabėgėlis, laisvo žmogaus garbę iškeitęs į niekingą kurmio dalią. Jis dabar turės rausti tą dirvožemį, kurį jam nurodys okupantas. Tokie pat pralaimėtojai bus visi ateities alseikos, nesvarbu, ar angažavimąsi priešo tarnybai patvirtins fizišku į jų linijas perėjimu, ar tik savo pasitarnavimais jam, atliekamais šioje fronto pusėje.

Iš antros pusės, visi laisvinimo veiksniai, o pirmiausia Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas, turėtų rūpestingiau užtaisinėti spragas, kad pro jas perlengvai nepralįstų nakties tamsoje priešo agentai. Rezistencinės dvasios išblėsimas, nepaisymas rezistenciniams uždaviniams vykdyti nepalankios struktūros, pripuolamai sutiktų žmonių VLIK-o tarnybon įjungimas — tai vis spragos, kuriomis pasinaudos priešas. Todėl šiame "Į Laisvę" numeryje talpinamo Vlado Venckaus iš Venezuelos laiško mintys didžia dalimi turėtų būti artimos patriotinės visuomenės nusistatymui. Jų VLIK-o vadovybė neturėtų praleisti negirdom.

čios "Naujienos", išpažinėjai tuo pačiu metu gali būti iš okup. Lietuvos atsiųstų koncertų rėmėjai ir organizatoriai.

Jei LB patektų pirmųjų kontrolėn, būtų paversta eiline organizacija ir apsorbuota ALT-os sustingimo; jei antrieji perimtų Bendruomenės vadovybę, nepraeitų daug laiko, ir Bendruomenė taptų "Kultūrinių ryšių su užsienio lietuviais" komiteto filialė. Tačiau abiem atvejais rezultatai būtų tie patys: kovojančios ir kuriančios išeivijos JAV-se daugiau nebebūtų.

Bendruomenė turi išlikti tikrųjų bendruomenininkų rankose.

Šiais metais Europos Lietuviškųjų Studijų Savaitė bus jau dvidešimta. Jai organizuoti 1972 spalio 14 d., Vasario 16-sios gimnazijoje, Romuvoje buvo susirinkę ikišioliniai jos rengėjai ir nutarė:

1. Jubiliejinę studijų savaitę ruošti lietuvybės židiny — Vasario 16-sios gimnazijoje, 1973 m. rugpiūčio 19 - 26 d. d.;

2. Jai rengti išrinkti:

moderatorius — visų 19-kos savaičių paskaitininkas ir 5-kių savaičių moderatorius dr. Kajetonas J. Čeginskas, iš Uppsalos;

mokinių parengimų organizatoriais — V. Banaitis ir dail. A. Krivickas;

techniško organizavimo komisijon: J. Barasas, A. Grinienė, stud. M. Landas;

finansams telkti — kun. V. Damijonaitis, dr. J. Grinius, teisin. J. Lukošius.

3. Išleisti 20-ties studijų savaičių leidinį. Leidimui organizuoti išrinkti: dr. K. J. Čeginskas, dr. J. Grinius, dir. V. Natkevičius, M. A. ir kun. Br. Liubinas.

XX-jai Europos Lietuv. studijų savaitei rengti techniškoji komisija

ATSIŲSTA PAMINĖTI

(Atkelta iš 78 p.)

K. M. Akademijos Suvažiavimo Darbų VII t. 3 - 54 pusl., Roma 1972.

Giedra Gudauskienė, NORĖČIAU SKRISTI . . . naujos dainos mažiems ir jauniems. Išleido JAV LB Santa Monicos — W. Los Angeles apylinkė. Viršelis ir titulinis piešinys Rasos Arbaitės. Spaudė saleziečių spaustuvė Romoje 1972; kaina 2 dol.

Nijolė Jankutė, ŠAMO EŽERO SEKLIAI, apysaka jaunimui. Lietuviškos Knygos Klubo leidinys. Iliustracijos ir viršelis Nijolės Palubinskienės. Spaudė "Draugo" spaustuvė Čikagoje 1972; 137 pusl., kaina — 4 dol.

JURGIS KRASNICKAS, 50 m. mirties sukakčiai atminti. Redagavo Vincentas Liulevičius, išleido Studentų Ateitininkų Sąjunga, spaudė M. Morkūno spaustuvė Čikagoje 1972; 192 p., kaina 4 dol.

Malonus skaitytojau, savo pastabas apie šį "Į LAISVĘ" numerį siųsk šiuo adresu: Į Laisvę, Post Office Box 34461, Los Angeles, Calif. 90034